



Fragments del plafó ceràmic de Sant Jordi que estava sobre la porta de Sant Marc. Font: Museu Arqueològic d'Alcoi.

La Música d'Alcoi (1742 – 1842) és una primera aproximació a un estudi de conjunt sobre la música a Alcoi i les seues institucions en la transició dels segles XVIII al XIX, o el que és el mateix, entre la societat de l'Antic Règim i l'Edat Contemporània.

El temps en el qual una societat en canvi viurà l'aparició de les bandes de música, les societats musicals actuals, a partir de formes organitzatives anteriors.

Efemèrides recents com el 175è aniversari de la Música Nova d'Alcoi o la primera aparició d'una banda de música en la festa de sant Jordi de la mà de la fil·la Llana cap a 1817, ens han impulsat a abordar aquest estudi sense més pretensió que la de relacionar tot allò conegut fins al moment, de manera que permeta establir fites cronològiques i, en conseqüència, formular hipòtesis raonades sobre aspectes relacionats amb l'activitat musical: la gestió econòmica, les plantilles instrumentals i el tipus de música que la societat en cada moment anava demanant als seus músics. En conseqüència no és, al nostre entendre, un estudi que ens ofereisca conclusions ni tampoc potser de cap manera un estudi limitat a Alcoi, doncs el pas des de les capelles a les orquestres de teatre i bandes de música és conegut i està estudiat. Això si, generalment en ciutats amb catedrals que mantenien capelles de relativa importància.

D'altra banda, a Alcoi està documentada la presència de músics de L'Olleria, Xàtiva, Alacant, etc., a més els músics alcoians també anaven fora, per tant és imprescindible abastir un marc geogràfic de major dimensió tot i centrar-se en les comarques de L'Alcoià, El Comtat i La Vall d'Albaida. Aquestes comarques centrals són també el lloc on s'han documentat Músiques ben antigues, és el cas de la Vila de Muro.

En conjunt pensem que La Música d'Alcoi (1742 – 1842) pot resultar interessant per presentar un cas particular dins d'un marc general.

La Música d'



Vigorosa defensa de los alcoyanos contra las tropas de Felipe V, gravat publicat en Los Domingos de Abril (1886). Font: Arxiu Municipal d'Alcoi.

La Capella de la Vila d'Alcoi

Alcoi, la primera Música documentada, entesa com una formació musical, és la Capella; una petita formació de ministres i cantors sostinguda entre l'ajuntament i el clergat. La Capella responia a les necessitats musicals d'ambdós capítols, necessitats que sovint eren les mateixes doncs la separació entre allò religiós i civil no existia en la societat de l'Antic Règim. Per conèixer als components de la capella alcoiana, només disposem de la documentació provinent del capítol civil que s'ha conservat. Especialment interessant és la incompleta sèrie de llibres de comptes a hores d'ara custodiada a l'Arxiu Municipal d'Alcoi (AMA) doncs, lamentablement, l'arxiu parroquial i amb ell part del notarial és perdut. Per tant i atès que la informació a l'abast és parcial, no podem afirmar categòricament que allò que pagava l'ajuntament fora la totalitat del sou que músics i cantors percebien, ni tan sols que el nombre d'individus pertanyents a la Capella estiguen completament reflectits en els comptes de la Vila conservats.

Fetes aquestes advertències, de la Capella disposem de testimonis documentals antics, bona

part dels quals arreplegà Àngel Lluís Ferrando en el seu treball *Un viaje imaginario: la actividad musical en Alcoi a partir de unos fragmentos litúrgico-musicales (1256-1800)*. Per citar-ne un, tenim el descrit per Rogelio Sanchis Lloréns (1962) referit a l'any 1672.

Muy curioso resulta el comprobar que Alcoy contaba con una plantilla de músicos y cantores, cuyos salarios pagaba la villa con gran generosidad en comparación con los otros cargos municipales. El «mestre de capella» que se llamaba Vicente Alexandre, percibió como salario 92 libras y 10 sueldos, el que tocaba el órgano «axí per orgueniste, com per musich» 40 libras; el corneta, 60; el que tocaba el «baxo y menestril», 30; el tenor, 15, y el contralto 10 libras.

Es tractava de quantitats lleugerament per baix de les que cobraven els membres de la Capella d'Alacant (Palencia 1996: 48), amb diferències més que justificades per ser aquella una ciutat amb dues parròquies que atendre, una de les quals era col·legiata.

per Jaume Jordi i Àngel Lluís Ferrando Morales

Alcoi (1742 - 1842)



Portada de les ordenances de 1723 de la Reial Fàbrica de Draps, en una publicació facsimil de Lloréns Libros.
Font: *Biblioteques Municipals d'Alcoi*.

dels set-cents, ens l'ofereix la sessió municipal de 27 de novembre de 1723 (Berenguer 1977a I: 435).

Vieron un memorial presentado por Juan Almiñana, Cirujano y Músico contraalto, en que representa, que á mas de quarenta años que sirve a la Villa en el empleo de Músico, con la mayor puntualidad, y que con la mesma, despues que murieron Andres Sempere [havia faltat al 1704], y Mn. Miguel Abat, Maestros de Capilla, en sus vacantes sirvio su empleo, cuidando de la capilla, como es bien notorio, sin haver percibido salario alguno despues que empezaron las turbaciones de la guerra pasada, añadiendose a lo referido, que en el año de las enfermedades que padecio esta Villa, sirvio a los Pobres enfermos de los hospitales sin ayuda de otro cirujano alguno, exponiendose al manifesto peligro de perder la Vida como con efecto estuvo en bastante contingencia, por una grave enfermedad que le sobrevino, en que llevo al extremo de olearle; Y que aunque por los que entonces governavan se le ofrecio, que mientras viviria quedaria cirujano perpetuo del hospital con el goze de un salario acostumbrado, tampoco ha tenido hasta ahora efecto alguno; Por cuyas razones, y porque por la obligacion de asistir a las funciones de la Musica, y por dha. ocupacion ofrecese tal vez el faltar a la asistencia de algun enfermo de sus Parroquianos, le sucede que muchos de ellos se le han dexado, en detrimento suyo, que no puede subsistir con su familia, mayormente, haviendo de acudir a las contribuciones, en que se le comprende, concluye suplicando, sea eximido de las dhas. contribuciones, con la obligacion, en que se ofrece cumplir de continuar sirviendo en su empleo de Musico, sin salario alguno; en cuya vista acordaron se le pague su salario acostumbrado de Diez Libras en cada año, que le corresponde, por su empleo de Musico, y que contribuya, como los demas Vecinos, en lo que a proporcion le correspondiese en los repartimentos que se hizieren.

Joan Almiñana presenta el seu memorial en novembre del 1723, uns mesos

Els pagaments seguien la costum de fer-se semestralment coincidint amb les festes de Sant Joan i Nadal o de Tots Sants i Pentecosta (Ferrando 2006: 24), tot i això en el segle XVIII sovint trobarem el pagament quadri-mestral o «per terces». Val a assenyalar que l'antic costum de cobrar els músics per Tots Sants es mantindrà a la Corporació Musical Primitiva fins ben entrat el segle XX, comptabilitzant les actuacions aleshores en dos semestres: entre el 1er de novembre i el 30 d'abril, i el primer de maig i el 30 de novembre, respectivament.

La mort del darrer rei del Casal d'Àustria portarà la Guerra de Successió, un conflicte internacional que esdevindrà guerra civil i conclourà –com és ben sabut– amb l'assumpció de Felip V al tron dels regnes hispànics i la pèrdua dels furs dels estats de la Corona d'Aragó que havien donat suport a l'Arxiduc Carles. L'abolició dels furs sembla un càstic carregat de simbolisme, doncs l'arxiduc els havia jurat i en conseqüència havia esdevingut Carles III rei de València. La nova dinastia, però, no tenia intenció d'estar sota la llei, sinó d'ésser la mateixa llei. Aquests fets marcaran la vida dels valencians i la seua percepció de la corona en el futur. En qualsevol cas, ni és aquest el lloc adient, ni nosaltres som les persones adequades per parlar de les conseqüències a l'antic regne valencià de la Nova Planta decretada pel nou rei absolut. Tot i això, de seguida veurem que l'àmbit musical d'una vila valenciana no s'hi va poder sostraure a d'aquelles. La impossibilitat de mantenir el règim municipal anterior (i amb ell l'administració i el *corpus* legal foral, les sancions econòmiques, el progressiu canvi de model festiu i, fins i tot, la reducció de la festa de Sant Jordi als oficis religiosos només), seran algunes de les conseqüències immediates de la nova situació política.

Un document il·lustratiu de la situació de la Capella en els primers decennis

Sabies que...?

Una capella de música era una estructura que permetia que hi hagués música en una determinada institució, ja fos vinculada a la

noblesa, a la reialesa, o bé a l'església.

En la seva faceta més visible era un grup de cantors i un grup d'instrumentistes, dirigits tots pel mestre de capella.

abans -en juny- Felip V havia concedit una nova ordenança a la Reial Fàbrica de Draps, en coherència amb una política que oscil·lava entre el castic i el perdó per als territoris austriacistes d'una banda i el proteccionisme al mercat i producció interns per al conjunt de la corona espanyola, d'altra. Estem doncs, en un moment que s'identifica amb «la superación del ambiente de postguerra que imperaba en los Países de la antigua Corona de Aragón» (Hernández 1976: 49).

El testimoni d'Almiñana fa evident que «las turbaciones de la guerra pasada» van afectar la vida de la Capella perquè no s'hi va poder proveir la plaça de mestre i ell va tenir que servir la vacant provisionalment i sense cobrar. A més, incideix en deixar clara la seua bonhomia en el doble ofici de músic i cirurgià, doncs no cobra per sostenir la capella i posa en risc la seua vida per cuidar als pobres de l'hospital. Entenem que està referint-se a l'epidèmia de l'hivern de 1707; en plena guerra manquen metges i es produeixen baixes civils i militars (Berenguer 1977a I: 392 i ss.). No hi ha festa al carrer, però sí a l'interior de les esglésies. Les autoritats del moment -fidels a l'arxiduc, a les hores ja Carles III de València- li prometen compensar tot l'esforç, però Alcoi serà un dels darrers llocs en rendir-se a Felip V, i les promeses no trobaran moment de fer-se efectives. El consell del 22 de juny de 1707 serà l'últim en el qual s'empra el valencià per escriure l'acta en la qual es reflecteixen les capitulacions dels alcoians, que no es respectaran, per la qual cosa Alcoi

continuarà en guerra fins al gener de 1708. Després vindrà la dura postguerra amb represàlies, sancions econòmiques i nous impostos. Tindran que passar 15 anys fins que Almiñana veja el moment de posar damunt la taula la necessitat d'aclarir la situació: la seua personal i, indirectament, evidenciar la de la Capella.

El resultat de la gestió d'Almiñana és que li respecten el sou de 10 lliures anuals, el mateix que tenia el músic contractat en 1672, 51 anys abans! Respecte a l'exempció de contribucions, però és una proposta que sí s'aplicarà més endavant. En qualsevol cas, a Almiñana les coses no li aniran tant malament. Quan argotge testament en 1738 (AMA 000978: 24v-27v) fruit del matrimoni amb Thomasa Abad, havia casat dues filles atorgant la dot corresponent, així també havia assumit les despeses de la professió del seu fill Josep, monjo agustinià; i als altres dos –cirurgians com son pare– deixarà també diferents bens: a Vicent un hort amb oliveres i aigua al barranquet i a Joan la casa familiar del carrer Sant Gregori. A més, en el testament demana ser soterrat a la sepultura familiar en l'església del Sant Sepulcre

acompañado de todos los beneficiados del Rvdo Clero de las dos comunidades ... y de la Música que tiene la presente Villa, por la hermandad que tenemos los Músicos con el Rvdo. Clero y comunidades.

Fonts i Bibliografia general

Bibliografia citada

FERRANDO MORALES, Àngel Lluís (2006), Un viaje imaginario: la actividad musical en Alcoi a partir de unos fragmentos litúrgico-musicales (1256-1800), Conservatorio Superior de Aragón, Departamento de Musicología (Treball d'investigació en línia). [https://www.academia.edu/31942130/La_actividad_musical_en_Alcoi_1256-1800_>, consulta: 12/04/2018]
SANCHIS LLORENS, Rogelio (1962), «El libro de pagos de 1762», Revista de les Festes de Moros i Cristians d'Alcoi, s/p.
PALENCIA SOLIVERES, Andrés (1996), Música sacra y música profana en Alicante: la capilla de música de San Nicolás (SS. XVI – XVIII), Alacant, Institut de Cultura «Juan Gil Albert».
BERENGUER BARCELÓ, Julio (1977a), Historia de Alcoy (3 vol.), Alcoy, Llorens.
HERNÁNDEZ MARCO, José Luis (1976), «El Colbertismo de Felipe V y Valencia: la política textil no sedera», Estudios: revista de historia moderna, 5, pp. 47-59.

Arxiu Municipal d'Alcoi (AMA)

000978, Protocolo notarial de Pedro Barber (1737-1738)

LA MÚSICA D'ALCOI (1742 – 1842)

La Capella de la Vila d'Alcoi (II)

Sabem pels comptes que –al menys des de 1721 (AMA 002367/13)– la Capella ja tenia en Vicente Claver el seu mestre amb un sou de 36 lliures anuals. Aquest informà a l'ajuntament (acta del 15 d'abril de 1724) que la formació musical estava «diminuta de voces ... y mucho más de instrumentos» a més, el corneta havia tingut un accident i demana «se llamen el corneta y dos músicos más de la Capilla de la Villa de La Ollería». Els regidors van actuar de immediat i acordaren «se llame al punto por ellos, para que mañana por la tarde, sin falta estén ya en esta Villa». I és que Alcoi va tenir que preparar la primera proclamació reial de la seua història, la de Lluís I, i a la Vila es desconeixia completament «el ceremonial adecuado a una proclamación real, pues por ser costumbre castellana nunca se había realizado en esta villa» (Berenguer 1977a I: 438).

Aquella primera proclamació reial a l'estil de Castella, no va deixar de picar l'ullet al passat. Uns dies abans, el tres d'abril, l'ajuntament convocava els gremis de paraires, sastres, teixidors, fusters i, ferrers i manyans per dir-los que

concurran con sus estandartes acompañados de todos los Maestros individuos que respectivamente componen cada uno de los Gremios (...) llevando cada uno Música de Dulsayna y Tambor, en conformidad de como antes acostumbraban concurrir en las funciones públicas que se solían ofrecer.

Santonja (1998:1545-47) cita el llibre de comptes «del clavari» en el qual es recullen diferents despeses, incloent canyes comprades a València «para los menestres y los músicos de esta Villa» també la contractació de tres músics de L'Ollería, dos tambors de Cocentaina, i fins i tot el «alquiler de un rocín en que el maestro de capilla fue a Cosentayna por unos menestres». Uns anys després, en 1734, a la parròquia s'instituirà una nova confraria: la de la Mare de Déu del Sufragi i les Beneïdes Ànimes. Aquesta confraria celebrava la seua festa anual habitualment el quart diumenge de novembre, ens ho conta mn. Vicent Albors en qualitat d'arxiver de la parròquia alcoiana, amb un certificat que expedeix en 1761 conservat en l'Arxiu Diocesà de València (ADV 0263/017):

que desde el año 1734 se hallara eregida en esta Parroquial, se extinguió o acabó de ejercer sus funciones en 24 de mayo del año 1748, dejando de concurrir en dicho día al entierro de D^a Gerónima Sempere y desde entonces para siempre. Poseía dicha Cofradía, doscientas setenta libras

de Capiales, en la propiedad de tres Censos redimibles que a su favor transportó Mn. Joseph Monllor, Pbro., bajo cierto calendario y su renta debía servir para solemnizar la fiesta principal de dicha Cofradía (que solía celebrarse en el cuarto Domingo de Noviembre anualmente) que consistía en una Misa cantada con asistencia de Nuestro Amo, con la luminaria de treinta y dos velas y dos antorchas, predicándose Sermón y asistiendo todo el Clero con la Capilla de la Música. Todo lo cual expresamente consta en el Libro de dicha Cofradía, capítulo 1.

Aquesta confraria va estar restaurada en 1792 (Santonja 1998: 956). Altres confraries també organitzaven festes «particulars» de manera semblant: amb sermó i música. Tenim documentades la de la Puríssima Sang (ADV 0263/017) i la de la Mare de Déu dels Desemparats, vinculada a l'Hospital (Santonja 1998: 1520).

L'associació de l'apòstol Sant Judes Tadeu «antiquísima en nuestra Parroquia» (Soriano 2017: 144) també feia festa amb música i sermó (ADV 0413/013) i a les darreries del XIX encara apareix en els comptes de La Primitiva; l'orquestra i capella feien la missa i la banda feia un acompanyament, probablement el trasllat processional de la imatge del Sant, des de casa del clavari a la parròquia.

La de la Mare de Déu del Roser, mereix un comentari apart doncs tenia una capella pròpia en el Portal Nou, on els confreres es reunien per resar el



L'actual seu dels jutjats a la Plaça de la Mare de Déu ocupa l'espai de la primera església parroquial d'Alcoi. Foto: col·lecció pròpia.



Plafó de la Mare de Déu del Roser en el Portal Nou, actualment Placeta de les Gallines, a l'inici del carrer Barbacana. Foto: col·lecció pròpia.

rosari, a més eixien processionalment a cantar-lo pels carrers com també anunciaven l'aurora els dies festius (Santonja 1998: 965). Cal assenyalar que tant la missa com la «Procesión V[irgen] del Rosario» també apareixen en els comptes de La Primitiva encara en el darrer decenni del segle XIX i en el seu arxiu es conserven diferents rosaris cantats. Aquest també és el cas de l'arxiu de la Catedral de València on trobarem dos exemples a quatre veus d'autors alcoians: el rosari de mn. Francisco Juan, datat el 1793 (ACV 131/4), i els misteris gloriosos de mn. Joaquín Almiñana (ACV 2/19).

Com veiem, una primera activitat de la Capella era la celebració de festes religioses per a les quals els

per Jaume Jordi i Àngel Lluís Ferrando Morales

[illegible]

Detall de les actuacions de la secció Banda Militar en un llibre de comptes de La Primitiva de 1897.

*Font: Arxiu de
la Corporació
Musical Primi-
tiva d'Alcoi.*



Capella Musical en un gravat del Corpus de Sevilla (1747). Font: Ajuntament de Sevilla

emmarcada entre 1742 i 1842: el segle immediat a la formació de la segona Música alcoiana.

Mn. Vicent Claver, mestre de capella: un segle abans de La Nova

El 13 d'octubre de 1742 el notari Pedro Barber recull en el seu protocol el nomenament del mestre de capella Vicent Claver (fill) per part del capítol civil presidit pel regidor degà i tinent de corregidor Juan Merita i Capdevila, reunit a l'efecte (AMA 000980: 119-120).

en cumplimiento de auto de Acuerdo del Ayuntamiento celebrado en el susodicho día de hoy como mas haya lugar en derecho otorgan que ceden, consignan, y sitúan sobre las rentas y propios de esta dicha Villa, y asignan en favor del licenciado Vicente Claver el menor, músico, quaranta libras moneda de este Reyno de renta anual que ha de percibir en San Juan y Navidad de cada un año por mitad empezando por rateo en Navidad de este año, y así en los años siguientes a los plazos referidos durante la vida del dicho licenciado Vicente Claver, que ha de ejercer y desempeñar el empleo de Maestro de Capilla de la música de esta Villa a cuyo título, e insiguiendo el nombramiento de tal, en el citado Acuerdo, se le consigna y asigna para su congrua sustentación en el obtento de las sagradas órdenes a que aspira (...) Y que para mayor firmeza y seguridad de esta Escritura, y contenido en dicho Acuerdo, se haga presentación de esta ante el Ilustrísimo Señor Arzobispo de Valencia hallado al presente en esta Villa para que se sirva aprobarla.

A continuació, el mateix notari redacta l'admissió del nou mestre de capella per part del clergat parroquial (AMA 000980: 120), encapçalat pel rector dr. Tomàs de Scals i reunit a l'efecte a la sagristia, els quals

por uniformidad de votos acordaron sea admitido, como en efecto admitieron a Vicente Claver el menor Músico, vecino y morador de dicha Villa de Alcoy a las distribuciones votivas, así generales, como particulares de dicha Iglesia; Y así mismo por Evangelistero de ella, dándole todos los emolumentos, que a semejantes se acostumbra dar bajo cuyo título, y obligación es admitido, como también con la obligación de asistir, y cantar en el Coro diaria y perpetuamente confiriéndole el dicho Clero por su trabajo treinta libras anuales, que se le deberán satisfacer, y pagar desde el día que dará principio a ejercer su empleo, a saber es, el referido salario desde el primer día que empezará a cantar en el Coro, y las distribuciones votivas luego que esté ordenado in Sacris, y los emolumentos de Evangelistero lue-

go que esté ordenado de Diácono; con la calidad de que siempre y cuando al Reverendo Clero le pareciere conveniente que el dicho Vicente Claver ejerza otro empleo de la comunidad, ya sea de Dome-ro, y/o ayudante de Capíscol (rele-vándole de la obligación de cantar el Evangelio) tenga obligación de servir el oficio que se emplease, confiriéndole los emolumentos, ó salario que se acostumbra dar a cada uno de ellos.

*Y suplican humildemente al
Ilustrísimo Señor Arzobispo de la
Ciudad, y Diócesis de Valencia,
que actualmente se halla residente
y de Visita en esta Villa, se digne
interponer su autoridad y decreto
Judicial en la presente escritura
para su mayor validez y firmeza,
a fin de que con este título el dicho
Vicente Claver pueda conseguir
los Sacros Ordenes a que aspira.
(...) Siendo testigos el licenciado
Andres Pasqual Gisbert clérigo y
Pedro Juan Botella notario apostó-
lico de dicha Villa de Alcoy, vecinos
y moradores.*

Fonts i Bibliografia general

Bibliografia citada

BERENGUER BARCELÓ, Julio (1977a), *Historia de Alcoy* (3 vol.), Alcoy, Llorens.
 SANTONJA CARDONA, José Luis (1998), *Iglesia y sociedad en una villa valenciana: Alcoi (1300-1845)*, Universitat d'Alacant (tesi doctoral en línia). [<http://hdl.handle.net/10045/5566>], consulta: 02/01/2018]

Arxiu Municipal d'Alcoi (AMA)

002367/013, Cuentas del Mayordomo de propios y rentas de la Villa de Alcoy (1721-1722)
000980, Protocolo notarial de Pedro Barber (1741-1742)

Arxiu Diocesà de València (ADV)

0263/017, Clero y beneficiados de la parroquia de Alcoi, contra promotor fiscal de la Curia, sobre derecho a cobrar determinados censos de dos Cofradías extinguidas (1761)

0413/013, Clero de la Parroquia de Alcoi, contra el Ayuntamiento, sobre amparo de posesión (1836)

Arxiu musical de la Catedral de València (ACV)

131/4, Misterios a dúo y a 4 (SSAT) de Francisco Juan (1793)

particulars deixaven diners, la qual cosa comportava una mena d'obligació per part dels músics cap a eixes institucions particulars; de manera que, amb el pas del temps, les formacions musicals contemporànies degueren prendre el relleu d'aquella en un procés que sembla córrer sense solució de continuïtat.

Igualment degué passar amb les solemnitats litúrgiques (Nadal, Tríduum Pasqual, Corpus, etc.), en principi responsabilitat directa del rector i clergat parroquial i, per sabudes, poc o res documentades. De totes elles, es pot seguir el rastre fins als arxius de les societats musicals actuals: tant en partitures -especialment les relacionades amb els oficis de setmana santa- com en la premsa i els comptes conservats del segle XIX. La qual cosa també ens parla de continuïtat. Encara en 1897 el prevere Francisco Moltó, sots-xantre de Santa Maria, està inclòs en la distribució de la capella de la Música Primitiva en actes com el cant de la Passio, o la missa de la Trinitat, entre d'altres. Per tant a la idea de continuïtat de les celebracions, cal afegir també la continuïtat dels rols dels participants.

En definitiva, les celebracions de la Vila necessitaven músics i en la mesura que les celebracions es mantenen, també es manté la música. El que sí canvia és l'estil i la manera de celebrar i, a sobre de qualsevol altra cosa, la manera en la qual les persones amb diners i/o autoritat organitzen la contractació dels músics per respondre a aquelles necessitats. Aquest és el fil conductor de la nostra història musical

LA MÚSICA D'ALCOI (1742 – 1842)

La Capella de la Vila d'Alcoi (III)

Mn. Vicent Claver, mestre de capella: un segle abans de La Nova

L'escriptura de nomenament fa referència a un acord de l'ajuntament del mateix dia, el llibre d'actes s'ha perdut, però queda l'esborrany (AMA 003116/016) en el qual llegim

Que en atención a que el Maestro de Capilla Vicente Claver (pare) es ya de edad y que si faltare la Capilla de músicos, no era dable subsistiese, no habiendo quien la governase, si ya no fuera que se buscasse de fuera, lo que havia de ser a mucha costa de la villa además, hallándose aquí Vicente Claver su hijo Músico de conocida habilidad y que actualmente gobierna la Capilla, para evitar que el dicho logrando conveniencia en otra parte como puede esperarlo por su habilidad, sabiéndose haverle solicitado algunas veces se fuese y quedásemos a la contingencia que queda referida. Se acordó por medio que el Reverendo Clero a título de Capiscol cuyo empleo sirve su Padre por no haber Beneficiado recidente capaz de gobernar el Coro se sirviese una admisión a percases, y distribuciones con que se pudiese ordenar, para en esta forma tenerle más asegurado en esta Villa.

L'ajuntament deixa clar que vol assegurar-se la continuïtat de la Capella i que la persona adient, «de conocida habilidad», és Vicent Claver fill. És lògic pensar que hi ha una certa preocupació municipal donat que a altres llocs també s'interessen per ell. Però sorgeixen inconvenients: el primer és que Claver vol fer estudis eclesiàstics i ordenar-se, per a la qual cosa necessita més diners dels que disposa ara («congrua»). Així que s'adrecen al capítol parroquial per tal de trobar una fórmula econòmica basada en el fet que Claver pare fa també de capiscol per no tenir el clergat un beneficiat de veu adient, però sembla que Claver fill no pot fer l'ofici de capiscol «por el motivo de parecer no es su voz qual se requiere para gobernar el Coro ni su suplir con lo recio de ella algunas faltas». Per tal de trobar una solució consulten amb l'arquebisbe Mayoral, aleshores de visita pastoral a la Vila

su Ilma haciéndose cargo de convenir el Mozo en esta Villa para el efecto que arriba se refiere de conservar la Capilla de Músicos ha exitado (sic) laespesie (sic) de que constituyéndosele Congrua suficiente para poderle ordenar le ordenará y con ello se asegura esta Villa para cuyo efecto y que fuera demas subsistencia exito su Ilma mesmo y aun persuadió al Rdo. Clero que a título de Evangelistero, o Epistolero le admitiese a la distribución en lo Votivo y le señalase algún salario para que inclinando la Villa señalarle también algun



Sabies que...?

El Diccionari Normatiu Valencià defineix **beneficiat** com aquell «que fruïx d'un benefici eclesiàstic».

Mentre que *benefici eclesiàstic* és un «càrrec eclesiàstic erigit a perpetuïtat, amb els deures i els

Gravat de l'Arquebisbe Andrés Mayoral s. XVIII. Font: Biblioteca Digital Hispànica.

salario entre uno y otro tuviese suficiente Congrua para ordenarse a lo que parece asiente el Rdo Clero, designandole segun ha manifestado treinta libras por salario anual.

Amb l'empenta donada per l'arquebisbe, sembla tot clar, la Vila podrà mantenir la Capella i el clergat no tindrà capiscol però guanyarà una veu per cantar l'epístola o evangeli, en breu. Però hi ha un altre inconvenient, per arribar a les 70 lliures Claver pare cedeix el seu salari al seu fill, però només cobrava 36 lliures i per tant en falten 4. Resulta que l'ajuntament no té facultat per canviar el pressupost municipal i afegir quatre lliures, així que -segueix l'esborrany de l'acta- decideixen traure les quatre lliures dels sous dels altres músics

no siendo dable hacer novedad en el establecimiento de nuevo salario, sin facultad se podia nombrar al dicho Vicente Claver por Maestro de Capilla en lugar de su Padre, quien viene gustoso en ello, se le estableciese el mismo salario de treinta y seis libras que goza, y a más se le añadiesen las cuatro que faltan para completar las Quarenta que se necesitan sersenandolas de los otros salarios a proporción, de suerte que parece que a nadie se hará sensible mayormente siendo manifiesta conveniencia de la Capilla.

Una vegada arribat a l'acord, avisen «al Rdo Clero que espera la resolució de la Villa para tomar la suya» i informen de tot a l'arquebisbe, qui volia «saber el éxito antes de su partida que será esta tarde». Finalment, criden l'escrivent per redactar les escriptures vistes.

Encara no s'havien complit tres mesos del nomenament del futur mossén Claver, el cinc de gener de 1743, l'ajuntament es reuneix per tal de decidir la manera de minorar els sous dels músics «salaristas» i traure les quatre lliures que ja li havien donat (AMA 000049: 13r)

y en vista de tener señaladas Juan Almiñana por su salario de Músico de Contralto Diez Libras, no sirviendo hoy ya en la Capilla por su edad. Todos uniformemente acordaron: Que dejándosele por jubilado las seis libras, las restantes quatro libras, se apliquen al salario que el dicho Licenciado Vicente Claver deve gozar por Maestro de Capilla.

Tanta gestió d'ambdós capítols per aconseguir només 70£ per al mestre de capella, molt lluny de les «92 libras y 10 sueldos» de l'any 1672. En qualsevol cas, el procés de nomenament del mestre Vicent Claver explica la manera en la qual els capítols civil i eclesiàstic de la Vila compartien despeses. Tanmateix les escriptures deixen massa coses per sabudes que hui trobem a faltar, així que no sabem exactament les funcions que corresponen al «em-

per Jaume Jordi i Àngel Lluís Ferrando Morales

servicis corresponents, al qual va annexa una renda».

Domero o Hebdomadari, setmaner, és el clergue encarregat de conduir la part recitada de les hores canòniques (Ofici

Diví) inicia el recitat de pregàries, salms, responsoris, etc. Rep eixe nom per ser sovint un empleo rotatiu de torn setmanal.

Capíscol o sots-xantre, qui s'encarrega de conduir el cant gregorià,

mentre que el mestre de capella dirigeix la polifonia i instruments, alternant-se amb aquell.

Villancet, villancico en castellà, és, en origen una cançó popular basada en la forma

poètica del mateix nom. El terme ve del llatí villanus, fent referència al poble. N'hi ha de temàtica religiosa i profana. En les processons la capella acostumava a cantar-los en les parades o estacions.

pleo de Maestro de Capilla de la música de esta Villa». Sí que el clergat és més clar pel que fa a la doble condició de músic i aspirant a clergue de Claver i separa el sou de dirigir la Capella -des del primer dia que atenga el cant al cor- de la part de les rendes que distribuïdes entre el clergat li pogueren correspondre quan forme part d'aquell: és a dir estiga tonsurat i ordenat de menors en un primer pas o puga cantar l'evangelí després d'haver-li-se ordenat diaca. Com resulta que ja estava tot aparaulat amb l'arquebisbe, no degué semblar massa arriscada la inversió econòmica que uns i altres devien fer.

Fer carrera eclesiàstica seguia les mateixes passes: l'aspirant era presentat a un benefici i quan l'aconseguia, aleshores demanava al bisbe les ordres. Mentrestant si el benefici -en la seua escriptura de fundació- comportava càrregues que el beneficiat no poguera fer, per no tenir els coneixements -cas dels músics- o les ordres adients per cantar missa o l'evangelí, pagava a un altre que ho poguera fer en el seu nom. Esta pràctica generava una diferència entre clergues en possessió de benefici i clergues que depenien d'allò que els demés no podien o volien fer. Si a més el benefici generava rendes importants, el beneficiat literalment vivia de renda i podia descarregar-se de totes les obligacions pagant a altres, la qual cosa li permetia també viure en un lloc diferent d'on el benefici estava fundat i/o ser titular de més d'un. Per això al llarg dels set-cents s'evidencià la necessitat d'unir ofici i benefici i que aquest fora «residencial».

Entre la poca informació localitzada de moment sobre els beneficis fundats a la parroquial d'Alcoi, no n'hem trobat cap directament relacionat amb l'ofici de mestre de capella. Suposem que si el mestre és laic, -«lego», en paraules de l'època- com el pare de Mn. Claver, tendria només el sou fixe -pagat entre ajuntament i clergat- però si fos clergue a més estaria en condicions d'obtenir altre benefici. En el cas de Claver fill s'intueix una voluntat de facilitar-li les coses, per haver-ho acordat amb



Breviari Romà del segle XVIII. Foto: cortesia de la Biblioteca Pública Municipal d'Alcoi.

l'arquebisbe, però també per ser bon músic i per a que no marxe d'Alcoi, cosa que finalment no podrà evitar-se.

La música en les festes

La inauguració de la nova ermita de la Font Roja al juliol de 1744 en la qual, al llarg de tres dies a més dels oficis litúrgics amb el clergat i músics, hi van haver predicadors forasters, focs artificials i fins i tot la representació d'un auto sacramental (Santonja 1998: 1148-9) ens dona peu per comprendre com s'organitzaven les dues vessants d'una festa popular al segle XVIII.

El día 24 de Julio, se trasladó al sitio de la fiesta la Capilla de la Parroquia, con muchos sacerdotes seculares y regulares y numeroso pueblo. Por la noche hubo rosario y gozos cantados por la Capilla y un castillo de fuegos artificiales. Día 25 hubo salvas y diana; y

después de muchas misas rezadas, cantó la mayor Mosen Francisco Mora y predicó el Padre Maestro Fray Luis Pascual del orden de predicadores. Por la tarde, cantaron sacerdotes y músicos Vísperas, siguiendo una muy concurrida procesión con villancicos, llevando las dos andas de la Purísima y de San Felipe Neri, los electos de la obra del Santuario. Por la noche hubo Rosario, salve y gozos cantados, concluyendo el día con luminarias y una cuerda de fuego.

El día 26 celebró la misa mayor con música el Dr. Mosen Pascual Cantó, Beneficiado y predicó el Dr. Mosen Jayme Margarit, Ecónomo de la Parroquia. Por la tarde en medio de la plaza, sobre un tablado adornado con tapices, se representó el auto Sacramental compuesto expresamente para esta función, intitulado «Hallazgo maravilloso, y profecía cumplida en orden a la Concepción de María» (Vilaplana 1903: 379-380).

Fonts i Bibliografia general

Bibliografia citada

SANTONJA CARDONA, José Luis (1998), Iglesia y sociedad en una villa valenciana: Alcoi (1300-1845), Universitat d'Alacant (tesi doctoral en línia). [<http://hdl.handle.net/10045/5566>], consulta: 02/01/2018]

Arxiu Municipal d'Alcoi (AMA)

003116/016, Borrador Libro de Cabildos (1742)
000049, Libro de cabildos (1743-1746)

LA MÚSICA D'ALCOI (1742 – 1842)

La Capella de la Vila d'Alcoi (IV)

La música en les festes

La descripció de la festa a la Font Roja ens permet fer-nos una idea global de la feina dels músics del segle XVIII. El context parla de festa popular i per tant a més de tocar i cantar en la missa i les vespres, altres expressions musicals no estrictament litúrgiques, però sí de pietat popular, tenen cabuda: els goigs i els villancets. Però encara nomena dos actes més, en termes musicals qualificables de profans, tots dos difícils d'entendre sense música: una representació teatral de caire religiós i una diana. Lamentablement cap d'aquestes peces ha arribat als nostres dies en paper pautat. Tot i això, la descripció de la festa ens ofereix una idea de la forma de fer música –religiosa i també profana– a la vila d'Alcoi a mitjan segle XVIII, i la capacitat que devien tenir els músics per adaptar-se a diferents funcions.

L'obra teatral «Hallazgo maravilloso y profecía cumplida en orden a la Concepción de María» va estar representat per un grup d'aficionats a la placeta del santuari (Berenguer 1977a I: 460-461). Val a dir que la descripció que tenim d'aquest acte concorda, fil per randa, amb allò disposat per l'arquebisbat en el Sínode de 1657 segons el qual quedaven prohibides tota classe de comèdies i autos sacramentals a l'interior de les esglésies



Músics en una festa popular representats en un plafó ceràmic al Santuari de la Mare de Déu d'Agres. Foto: col·lecció pròpia, amb l'agraïment a la Parròquia de Sant Miquel d'Agres.

però en caso que quisieren hacer algunos autos, o comedias de historias sagradas, las representarán fuera de la Iglesia, en la plaza, o otro lugar conveniente. (Urbina 1657: 82)

En qualsevol cas, i segons el mateix Sínode, l'auto esmentat deuria aconseguir llicència del Vicari General de l'arquebisbat abans de poder-se representar.

També, dos anys després, els músics de la Capella i el seu mestre seran testimonis de la lectura de les indulgències concedides pel nunci del papa a Espanya Enrique Enríquez (AMA 000995: 40 r-v). Entre els signants reconeixem a Carlos Silvestre, mossén Vicente Claver i mossén Lorenzo Pericás, també citat per Santonja (1998: 1556-57).

En el término de la Villa de Alcoy en el Carrascal de ella, distrito de la Fuente, Roja y en la Iglesia-hermita de la Purísima Concepción y San Phelipe Neri construida en dicho sitio, a los treinta días del mes de Mayo de Mil settecientos quarenta y seis día en que ... se celebrava su fiesta con asistencia de los músicos de la Capilla de la Iglesia Parroquial de dicha Villa.

També hi han notícies sobre actuacions de la capella alcoiana fora d'Alcoi, és el cas de les festes centenàries de 1747 a Benilloba (Mira 1747: 19)

En estos dos ultimos dias de Domingo, y Lunes, fue convocada la Capilla de la Musica de la Ilustre Villa de Alcoy, á aquella Iglesia de Benilloba, y con las suaves armoniosas bien concertadas consonancias de voces, y de instrumentos, añadió a la celebridad nuevos cultos, a San Joaquin Elogios, al Assumpto reales, al Concurso complacencias y a la Devocion incentivos. Cantaron los Musicos suavemente acordes en la Missa, y Procecion, entre otros, el siguiente Villancico (...)

Del villancet en qüestió (consultable online) Picó Pascual (2005: 156) diu:

Me inclino a pensar que esta obra debió ser encargada al maestro de capilla de Alcoy, que en definitiva era quien conocía la plantilla instrumental que iba a desplazarse ex profeso a aquella solemne celebración. La letra, de poca calidad, como la que encontramos en la mayor parte de villancicos de la época, probablemente corriese también a cargo de éste o quizás de algún cura o poeta aficionado de la villa. El compositor debió estar al corriente del estilo italiano, al observarse en la pieza la introducción del recitado y del aria. La estructura que presenta el villancico es la que habitualmente encontramos en la mayor parte de villancicos de este período. La importancia de este sencillito villancico es



Portada de Constituciones Sinodales del Arzobispado de Valencia / Hechas por el Ilustre ... D. Fr. Pedro de Urbina Arzobispo de la ... Iglesia de Valencia .. de 1657.

debida a que es uno de los escasísimos ejemplares representativos de poblaciones de reducidas dimensiones que se han impreso.

La crònica de la festa centenària de Benilloba parla també de la processó del darrer dia, al final de la batalla de moros i cristians, a la qual «ivan todos los Soldados con bello, primoroso orden, midiendo sus pies, al compás de los Pífanos, y Caxas» (Mira 1747: 24). Flautins i caixes eren l'instrumental d'ordenança de l'exèrcit i per tant també cabia aquesta música marcial per acompanyar les anomenades milícies -forces locals d'autodefensa- o qualsevol altra

per Jaume Jordi i Àngel Lluís Ferrando Morales



Taulell amb la iconografia tradicional de la Verge dels Liris: la Immaculada i als seus peus Sant Felip de Neri.
Font: Museu Arqueològic d'Alcoi.

La Mare de Déu de Gràcia és l'única peça que queda del Reial Convent de Sant Agustí d'Alcoi.
Font: catàleg de La Llum de les Imatges.



front de la Capella alcoiana, doncs al 1748 apareix per primer cop en els llistats de preveres residents a Santa Maria d'Elx i el 1752 serà mestre de capella a la parroquial de Carcaixent, on serà nomenat per l'ajuntament i admés al clergat seguint el mateix procediment descrit a Alcoi. Finalment aconseguirà la sots-xantria d'Elx, lloc on moriria i seria soterrat en 1787.

Mosén Vicente Claver, Presbítero y Residente sochantre de la Iglesia Parroquial de Santa María, murió en 9 de octubre del año 1787, sin testamento; y fue enterrado en la referida Parroquial, con el funeral mismo general de concordia de los Cleros desta villa, acompañando la Música por voluntad de los que la componen.

Agraïm l'atenció de Joan Castaño, arxiver de la Basílica de Santa Maria d'Elx i de Bernat Daràs -cronista oficial i arxiver de la parroquial de Carcaixent- per facilitar-nos aquestes dades i extractes de la documentació conservada.

Mn. Claver, no només va ser un tenor de bona veu com sabem per les repetides vegades que assumeix aquest paper solista de l'araceli en el Misteri o Festa d'Elx (Pacheco 2014), sinó que també degué ser bon músic i un compositor considerat. L'acompanyament dels músics per voluntat pròpia en el seu enterro és un fet eloqüent, a més la documentació estudiada constata desplaçaments entre Alcoi, Elx i Carcaixent per atendre necessitats per a les que era requerit puntualment, com ara l'assistència a l'alcoiana festa del robatori i troballa del Sant Sepulcre l'any 1755, de la qual reproduïm el rebut que ho testimonia. De la seua tasca compositiva, l'arxiu de la catedral d'Oriola conserva algunes obres.

Amb mn. Claver al front, la Capella alcoiana havia assolit el seu millor moment al tombar la primera meitat del segle XVIII, si més no pel que fa a la informació coneguda fins ara. A més, Claver és -encara provisionalment també- el músic alcoià més antic del qual es conserva música. El seu cognom junt al del cirurgià contralto perviuran en les plantilles de les Músiques Vella i Nova al llarg de tot el segle XIX amb els Claver Armiaña i els Cantó Claver. Potser, també, siga el darrer mestre de capella oficial d'Alcoi, doncs el seu successor, Pedro Juan Botella, sembla ser-ho de manera accidental i com veurem conscient de que el temps de les capelles estava acabant-se.

La música als funerals

Per l'esmentat testament de Joan Almiñana sabem que músics i beneficiats mantenien un acord de germanor pel qual sembla s'obligaven a la mútua assistència als enterraments. Lògicament el testament dels clergues també devia fer referència a la mateixa germanor, és el cas del de mn. Joseph

Vilaplana (AMA 000978: 4v-6r).

Que mi entierro sea general y que asistan a él todos los Beneficiados del Rvdo Clero de la Parroquial Iglesia de la presente Villa, las dos comunidades de los conventos de San Agustín y San Francisco y la Música de la presente Villa por la hermandad que tenemos el Cura y Beneficiados de dicho Reverendo Clero, con dichas comunidades y Música; y las cinco cofradías fundadas en dicha Iglesia.

Aquest enterro amb assistència de seculars i regulars, confraries i música també era possible per a persones amb diners; així «Doña Angela Aiz, vda de Don Joseph Sempere» deixa 200£ per pagar un soterrament amb assistència de tots els beneficiats, les dos comunitats religioses «Música y cofradías de dha. Iglesia» (AMA 000979: 160v) o el cas de «Doña Josepha Sempere, vda de Don Lorenzo Almunia» qui deixa 600£ per al seu enterro i un munt de misses (AMA 000980: 149v).

A l'ADV hi ha documentació que fa referència a l'hospital (0285/005) en la qual es parla del primer període de formació. Cal apuntar que en el testament d'Antonia Síscar s'assenyala una ajuda a la parròquia i entre les coses que apunta per al soterrament cita també la Música. O el del llicenciat Luis Pérez qui en 1739 deixa 150 lliures per al seu funeral al qual devia d'assistir la capella de música (Santonja 1998: 1141).

L'acompanyament musical del seguici fúnebre és també una de les coses que perviuran al pas del temps per arribar als nostres dies en totes les vessants vistes: persones que encarreguen música, músics que espontàniament s'afegeixen al soterrar i músics que li donen el darrer adéu al company mort. Pel que fa a La Primitiva, podem exemplificar els tres casos, ja al segle XXI, amb els acomiadaments de tres alcoians: l'industrial Armando Ferre (2010), monsenyor Rafael Sanus (2010) i el músic Gilberto Colomina (2017).

Fonts i Bibliografia general

Bibliografia citada

URBINA, Fra Pere de [Arquebisbe de València] (1657), Constituciones Sinodales del Arzobispado de Valencia ... en el Sínodo que celebró en dicha Ciudad en 22 de Abril de 1657, Valencia, en casa de los herederos de Chrysostomo Garriz.
SANTONJA CARDONA, José Luis (1998), Iglesia y sociedad en una villa valenciana: Alcoi (1300-1845), Universitat d'Alacant (tesi doctoral en línia). [<http://hdl.handle.net/10045/5566>], consulta: 02/01/2018]
MIRA, Ginés (1747), Fiestas centenarias que en solemne novenario desde el dia 3 hasta el dia 11 de setiembre del presente ano 1747, celebró la Ilustre, y Noble villa de Benilloba al Gloriosísimo Patriarca San Joaquin, por averle dado por su patron la suerte del Cielo contra la Peste, que lastimosamente afligió a este Reyno de Valencia en el año 1647, Valencia, Imprenta de Joseph Thomas Lucas.
PICÓ PASCUAL, Miguel Angel (2005), «La música en las solemnes fiestas celebradas en Benilloba (Alicante) en septiembre de 1747 según la relación escrita por el doctor Ginés Mira (1727-1798). Re-

flexiones acerca de la presencia de la música en las fiestas de moros y cristianos durante el siglo XVIII», Revista de folklore, 299, pp. 155-157.
BERENGUER BARCELÓ, Julio (1977a), Historia de Alcoi (3 vol.), Alcoi, Llorens.

Arxiu Municipal d'Alcoi (AMA)

000995, Protocolo notarial de Tomás Gisbert (1746-1747)
000982, Protocolo notarial de Pedro Barber (1746-1747)
000978, Protocolo notarial de Pedro Barber (1737-1738)
000979, Protocolo notarial de Pedro Barber (1739-1740)
000980, Protocolo notarial de Pedro Barber (1741-1742)

Arxiu Diocesà de València (ADV)

0285/005, Rafael de Scals, regidor perpetuo de Alcoi; Felipe Gisbert, presbítero, clavario del Sto. Hospital de Alcoi; José de Puig Moltó Sempere, con Promotor fiscal, aprobación de la escritura de transacción y concórdia, por los derechos del Hospital (1785)

representació en forma de soldadesca. D'altra banda, convé fer menció de dolçaines i tabals, la música del país, sovint present en l'acompanyament de danses i/o penons gremials -com ja s'ha esmentat- en processons i altres actes semblants.

A Alcoi, totes estes formacions musicals semblen estar representades en agost de 1746, arran la proclamació de Ferran VI. Primer s'anuncia mitjançant ban públic «a son de tambor» i com que la Vila no tenia tropa per disparar les salves d'honor, va formar dues companyies de milícies. Al carrer van sonar «diferentes dulzaynas y tambo-rinos que cada uno de los Gremios tenía en asistencia de sus estandar-tes», el dia 24 va haver missa, Tedeum i vespres, posteriorment processó fins el convent de Sant Agustí per visitar la Mare de Déu de Gràcia (Berenguer 1977a I: 463-465).

Tornant a la Capella, objecte principal del nostre estudi, hui podem afirmar que a Benilloba va anar el mestre de capella mn. Vicente Claver i Alexandre qui prendria possessió en 1742 en substitució de son pare. Tot i que el document notarial no parla d'obligacions de compondre, era la norma general de l'època. Poc abans de la festa a Benilloba, mn. Vicent, ja prevere, constitueix dot per al matrimoni de la seua germana Mariana Claver «hija de Vicente y de Rita Alexandre» amb Joseph Antonio Vilaplana per 78£ 13s (AMA 000982: 54-55) segurament perquè son pare ja havia mort.

Aquesta de Benilloba estaria entre les darreres actuacions de mn. Vicent al

LA MÚSICA D'ALCOI (1742 – 1842)

La diversificació de l'activitat musical

En la segona meitat del segle XVIII és quan la documentació relacionada amb les manifestacions musicals de la Vila presenta trets de diversitat i sovint apareixen músics contractats de fora. A més, s'hi constata una progressiva separació entre l'ajuntament i el clergat en un procés de ruptura que arriba al seu zenit amb la inauguració de la nova església parroquial. Pel que fa a la Capella, l'ajuntament acaba desentenent-se del seu sosteniment perquè ha de prioritzar el deute que mantenia, d'acord amb la normativa emanada de les reformes administratives del nou estat centralitzat.

Pedro Juan Botella: el darrer mestre de capella

Arran la marxa de mossén Vicent Claver, la Capella quedarà sense mestre. Des del 1750, Pedro Juan Botella, qui de músic contralt cobra 8£ des de 1735, assumeix el càrrec de franc o amb un sou simbòlic. Botella, sagristà de la parròquia, havia nascut cap al 1707 i era fill de Pedro Juan i Josepha Verdú. Son pare degué faltar poc abans de néixer ell. Serveix al capítol eclesiàstic no només en l'àmbit musical sinó també en l'administratiu, per això tenim testimonis de poders notariais per fer gestions, etc. La qual cosa també ens acosta a un perfil de músic, sagristà... proper al de funcionari i ens permet suposar-li un nivell cultural superior al de la mitjana del poble: llegir i escriure, portar comptes, etc. Aquest és, doncs, el cas de Pedro Juan Botella Verdú. Malgrat que mn. Vicent Claver ve en ser necessari, només tenim notícia de la seua presència per a la festa del Sant Sepulcre o del Jesuset del Miracle, la festa més important del moment musicalment parlant. De tota manera la Capella estarà en altres celebracions d'aquest període, com ara la del centenari de la troballa dels liris miraculosos al carrascal de la Font Roja, celebrada a l'agost de 1753 (AMA 000051: 23-25). Santonja (1998: 996), tot citant Vilaplana (1903: 383-384) ens descriu el contingut de la festa:

con un apretado programa conmemorativo para los tres días de fiesta: repique general de campanas en la villa, salvas de artillería en la Font Roja, víspers serótinas, rosarios cantados cada noche y posteriormente castillos de fuegos de artificio. Además, a diario se celebraría misa mayor cantada con la capilla de música y sermón. Para el día 21 de agosto se fijó por la tarde una procesión general; al siguiente día, la representación de la comedia El monstruo de los jardines.

Pere Joan, vidu atorgà testament davant l'escrivà Pere Barber el 14 de maig de 1754 (AMA 000985), en el qual, a més de demanar l'assistència al seu

soterrar del clergat per raó de la germandat «que los Músicos y Capilla de esta Villa tenemos con el Reverendo Clero y Beneficiados de la misma», fa referència als papers de la Capella en els termes següents:

quiero y mando que los Papeles de Música que están a mi cargo y no sean míos propios, seguido mi fallecimiento se entreguen a sus respectivos dueños; y los que sean propios míos, los mando y lego a la Cofradía del Santísimo Sacramento instituída en la Parroquial de esta Villa para que su producto se distribuya en ornamentos a disposición del Clavario de ella.

Aquesta disposició testamentaria evidència d'una banda la preocupació per les solfes i el seu relatiu valor, i d'altra, ens mostra al testador preocupat per si després d'ell ningú poguera fer servir aquells papers per al que s'havien escrit. En resum: Botella en 1754 intuïa -o potser sabia- que la Capella, tal com ell l'havia coneguda, tenia els seus dies comptats. Pel que fa a la confraria del Santíssim, Santonja (1998: 961) afeg:

Durante el XVIII esta cofradía eucarística decayó hasta el punto de quedar sin ningún gobierno y pronta a su disolución. En 1763, no obstante, algunos cofrades, miembros de la clase de nobles, intervinieron para evitar su extinción y acordaron reformar los estatutos primitivos de la hermandad a fin de habilitar prácticamente una nueva cofradía, distinguida socialmente ya que incluyeron que uno de los requisitos fundamentales para acceder a su clavaría era el de pertenecer a la clase militar.

Hem fet referència als períodes de pagament per meitats, ara, com podem apreciar a la taula següent, és també habitual pagar per tèrcies... generalment endarrerides. Una llista de pagaments i plantilla de la segona meitat del segle ens pot donar una informació major.

NOMS	CÀRREC	1750 - TERÇA	1754 - ANUAL
Pedro Juan Botella	Mestre de capella	2£ 13s 4d	8£ anuals i se li paguen 7 lliures «en la manutención de los músicos que se mandaron venir de San Felipe para la festividad del Santo Sepulcro»
Gregorio Llorca, pbro	Tenor	3£ 6s 8d	
Mn. Lorenzo Pericás	Organista +arpista	16£ 13s 4d	50£ anuals
Ventura Claver	Contralt	1£ 13s 4d	8£ anuals
Joseph Claver	Violí	1£ 13s 4d	5£ anuals, primer violí
Juan Ferrando	Primer violí	1£ 13s 4d	5£ anuals
Carlos Silvestre	Violí	- - -	5£ anuals
Bernardo Pastor	Primer baixó + rellotge	4£ + 2£ 13s 4d	23£ anuals, toca l'oboè i cuida del rellotge
Leandro Pastor	Segon baixó	4£	12£ anuals, només ell de baixó

La parròquia també tenia vacant la plaça de sots-xantre, recordem que Claver fill no tenia veu adient, no sabem qui la va ocupar aleshores, però al 1753 Felip Calatayud d'Alfara, de 28 anys, sol·licita de l'arquebisbat (ADV 0008/001) la primera tonsura i les quatre ordres menors, declara que havia estudiat a València filosofia, teologia i música

hasta que hará medio año poco más o menos en que con motivo de estar vacante en la Iglesia de Alcoy la plaza de Sochantre, pasó a hacer oposición para su obtención, y con efecto la obtuvo en cuya virtud el Cura y Clero le tiene hecha escritura de Admisión a todo lo Votivo y Amortizado, a cuyo título desea ser promovido a la Primer Tonsura y demás Sagradas ordenes.

Mn. Calatayud no duraria massa en l'ofici de capiscol, doncs al 1756 apareix el músic mn. Francesc Tormo Ballester d'Atzeneta qui en el corresponent expedient de sol·licitud de la primam clerical em tónsuram assenyala que «de un año a esta parte que partió a la Villa de Alcoy, en la que se mantiene, a ocasion de poseer la Plaza de capiscol de su Parroquial Iglesia» (ADV 0012/007). Mn. Tormo romandrà



La lliura era una unitat comptable només, equivalia a 20 sous i cada sou a 12 diners. En la foto, cortesia del Museu Arqueològic d'Alcoi, una moneda de 6 diners o "Sisé" de Felip V, encunyat a València en 1710.

per Jaume Jordi i Àngel Lluís Ferrando Morales



El Jesuset del Miracle en la façana de l'església del Sant Sepulcre. Foto: col·lecció pròpia.



Sant Maure en la Capella de Sant Miquel. Foto: cortesia del Museu Arqueològic d'Alcoi.

a la parroquial alcoiana almenys fins al 1768.

Tornant a les funcions de mestre de capella, en la sessió de 14 de desembre de 1757, l'ajuntament acorda «dar 8 libras a Pedro Juan Botella, Maestro de la Capilla de Músicos, para los gastos que hace con la venida de músicos forasteros para la fiesta del Santo Sepulcro, ya que él no cobra, pues su empleo es «sin salario si solo con la preheminiencia de ser franco de todos impuestos y pagos del común»» (Berenguer 1977a I: 496).

El terratrèmol de Lisboa i els músics «forasters»

El primer de novembre aquest sisme va provocar la destrucció de Lisboa i va afectar tota la península ibèrica, calculant-se 1.275 víctimes mortals a Espanya. El rei Ferran VI va demanar informació dels danys causats i el Corregidor d'Alcoi va informar (Martínez 2001: 121).

habiendo concurrido con el Ayuntamiento, por las circunstancias de su solemnidad [Tots Sants], en la Iglesia de Santa María de esta villa, estándose cantando el credo, se observó el temblor de tierra, que lo más fuerte de él duraría como cosa de siete minutos, y el sosegarse los suelos, paredes del templo, retablos y lámparas de toda ella y su órgano, pasaría un cuarto bueno, habiendo tomado principio a cosa de las diez y cuarto, minutos más o menos.

Con esta novedad el sacerdote que decía la misa, asistentes, clero y el Concejo, que se encontró en la Iglesia, se salieron todos precipitadamente a la calle y plazuela, que tiene a su frente y, después de haberse sosegado enteramente, se continuó la misa y concluyeron los Oficios de la mañana en la capilla de la Comunión, que subsiste a los pies de esta Santa Iglesia (...) Prontamente, con esta novedad, sin más recurso que el de la Misericordia, dispuso conmigo este Ayuntamiento el pasar recado a todas las Comunidades, para que, por medio de una rogativa, que este clero empezó desde luego, nos ayudasen a conseguir el consuelo, que esperábamos de la Piedad infinita, como se ejecutó por todas aquella misma mañana, y se continuó, por algunos días más (...) Lo mismo, y a la propia hora, se observó con diferencia de algunos minutos en los pueblos de este Partido, però todos consiguieron las mismas Piedades y Misericordia, pues tampoco han observado el menor daño, ni perjuicio, en sus haciendas, en sus personas, ni en sus ganados.

Segons la mentalitat del moment, al poc coneixement científic calia afegir la voluntat d'anàlisi en base a la moral; d'aquesta manera sovint podien relacionar les desgràcies naturals amb el comportament de la gent, la qual cosa va permetre al bisbe de Cadis aprofitar el sisme de 1755 per demanar la supressió de les comè-

dies a la ciutat (Martínez, 2001: 222). Actituds semblants es van produir a diferents indrets. A València les comèdies van estar suprimides en 1748 per petició al rei de l'arquebisbe Mayoral.

Tornant a Alcoi, l'ajuntament vol celebrar festa religiosa d'acció de gràcies el primer de desembre de 1755, per haver-se lliurat de desgràcies majors en l'esmentat terratrèmol. El clergat «no quiso alternar con los invitados» (Berenguer 1977a I: 486) i per això l'ajuntament va donar ordre per tal que el capítol parroquial no pujara el dia tres a la funció de Sant Maure, però el clergat va desobeir i van anar. Els músics -sembla es posen al costat del clergat- i es neguen a actuar en les festes preparades a Sant Maure, així els regidors el dos de desembre acorden «se les quite el salario que gozan, y para lucimiento de las fiestas que en adelante ocurran en la Villa, se

hagan venir músicos forasteros» la qual cosa es va portar a efecte en la immediata festa del Jesuset del Miracle. Efectivament, el dia 8 de gener el capítol va buscar músics de San Felipe, Ontinyent o de L'Olleria «por estar despachados los de la Capilla de esta Villa a causa de las inquietudes que sobrevinieron en la festividad que debía hacerse al Señor San Mauro». Pocs mesos després i abans de celebrar el diumenge de rams, la mediació del prior de Sant Agustí en l'assumpte dels músics va fer que la cosa no anara a més: el capítol va acordar el 28 de març d'aquell 1756 la readmissió de tots els músics pagant-los des del 2 de febrer. (Berenguer 1977a I: 486-487).

Tot i no ser un aspecte rellevant, es tracta d'un fet significatiu, doncs confirma l'existència de músics propers i de les relacions que s'hi mantenien.

Fonts i Bibliografia general

Bibliografia citada

VILAPLANA GISBERT, José (1903), Historia Religiosa de Alcoi, Alicante, Excma. Diputación Provincial, [ed. facsímil 1977].
SANTONJA CARDONA, José Luis (1998), Iglesia y sociedad en una villa valenciana: Alcoi (1300-1845), Universitat d'Alacant (tesi doctoral en línia). [<http://hdl.handle.net/10045/5566>], consulta: 02/01/2018]
BERENGUER BARCELÓ, Julio (1977a), Historia de Alcoi (3 vol.), Alcoi, Llorens.
MARTÍNEZ SOLARES, José Manuel (2001), Los efectos en España del terremoto de Lisboa (1 de noviembre de 1755), Madrid,

Dirección General del Instituto Geográfico Nacional.

Arxiu Municipal d'Alcoi (AMA)

000051, Libro de cabildos (1753-1761)
000985, Protocolo notarial de Pedro Barber (1753-1754)

Arxiu Diocesà de València (ADV)

0008/001, Expediente de Felipe Calatayud Calatayud, natural de Alfafara, para recibir la primera tonsura y cuatro órdenes menores, a título de Sochantre en la Iglesia parroquial de Alcoi (1753).
0012/007, Expediente de Francisco Tormo, natural de Atzeneta, para recibir la primera tonsura (1756)

LA MÚSICA D'ALCOI (1742 – 1842)

La diversificació de l'activitat musical (II)

La proclamació de Carles III d'Espanya

Així les coses, el sis de setembre de 1759, l'ajuntament preveu la festa de proclamació de Carles III d'Espanya per als dies 21, 22 i 23 de setembre (AMA 000051). La següent cita de l'acord ens la proporciona Santonja (1998: 1000-1001)

acordaron que en el día veinte y uno de los susodichos y corrientes mes y año por la tarde se proceda al armamento del Real Pendón y en el veinte y dos se alse y se execute la Real Proclamación por dicho Señor don Carlos tercero [...] y en el inmediato siguiente veinte y tres de los mismos se execute la acción de Gracias a Dios nuestro Señor con misa solemne en la Iglesia Parroquial por la mañana y procesión por la tarde que, precedida del Glorioso e invicto mártir San Jorje, Patrón de la Villa, y assistida de las comunidades del Reverendo Clero y de las dos de Regulares, saliendo de la Parroquia, vaya a hazer la estación a Nuestra Señora de Gracia, en su capilla de la Iglesia del Real Convento del Gran Padre San Agustín y bolviendo a dicha Parroquia se cante el Te Deum laudamus con toda solemnidad [...] y para que se execute más lucida y solemne se mande venir si fuesse posible el coro de música de la Ciudad de San Phelipe.

La setmana següent, la sessió del 13 de setembre es convoca als gremis a assistir «a las funciones acordadas con sus estandartes e instrumentos músicos» (AMA 000051). El 23, dia següent al de la proclamació va haver acció de gràcies amb «Misa que se cantó por el coro de Músicos, e Instrumentos forasteros» (Berenguer 1977a I: 499).

De l'estudi dels llibres de comptes del Majordom de Propis, sabem que en aquest període la festa del Sant Sepulcre continuava exigint la participació o reforç de músics de fora. És el cas del 1762, any en el qual trobem un pagament de 12£ a Pere Joan Botella en concepte de gratificació de l'ajuntament per «la costa que havia tenido en los diferentes músicos que vinieron de la ciudad de Alicante y villa de Onteniente para la festividad del Santo Sepulcro del referido año sesenta y dos». De fet l'excepció la trobem quan no poden venir de fora, com l'any 63 en el qual trobem (AMA 002368/002).

cuatro libras que pagó a Buenaventura Claver, músico en la capilla de esta villa, por semejante cuantía que el Ayuntamiento de dicha villa acordó gratificarle el trabajo que con los demás compañeros ha tenido en desempeñar la función de la festividad del Santo Sepulcro de este año, por no haber podido venir músicos forasteros como se acostumbra, por la multitud de lluvias que cayeron según libranza de 3 de febrero de dicho año

A més, l'ajuntament va pagar al conjunt de «Individuos que componen la Capilla de Músicos, de esta Villa, Andador y Relojero de la misma» aquell any de 1763, un total de 61£ 9s. Mentre que a l'any se-



La disposició tradicional del cadiram del cor del clergat a les parròquies valencianes -tancant el presbiteri- s'observa en aquesta foto de Santa María d'Elx (ca. 1827-1936). Font: Fototeca del Patrimoni Històric, Ministeri d'Educació, Cultura i Esport, sota llicència Creative Commons.

güent, 1764, la despesa pel pagament de la Capella va ser de 49£ 19s 6d. I pel que fa als comptes de l'ajuntament conservats, la Capella desapareix.

Els deutes de la Vila i els reglaments de comptes

En la sessió municipal de 29 de desembre de 1764, Rafael Descals «procurador síndico general del común» pren la paraula per dir que en diferents festivitats, l'ajuntament tenia la costum de fer-se càrrec de la cera de l'altar major de la parròquia

pero con el motivo del nuevo reglamento que se había recibido de la Corte, dudaba si continuaría, o no el mismo estilo ... en cuya vista, y en la de que este Ayuntamiento se halla sin facultades para usar de las rentas de sus propios, sino es en los casos prevenidos en el referido reglamento acordaron uniformemente se observe, y guarde en todo, y por todo su contenido, y que por ahora solo costee la Villa la cera precisa, y de estilo en las festividades que fuesen de su cuenta, y cargo, y no más.

S'acordà que el propi Descals informaria al rector —Josep Antoni Pons, aleshores— per posar-lo al corrent de totes les quantitats que podien quedar excloses,

quedando la Villa con el cuidado, y encargo de representar a la Superioridad los justos motivos que ha tenido para costearlas, pues la Lámpara que permanentemente arde al Santísimo Sacramento del Altar, desde inmemorial ha sido del cargo de la Villa, por ser Patrona de la Iglesia Parroquial: Que el arpista sólo sirve, y ha servido a la Villa, en la Capilla de Músicos por cuyo motivo, y a fin de que tuviese

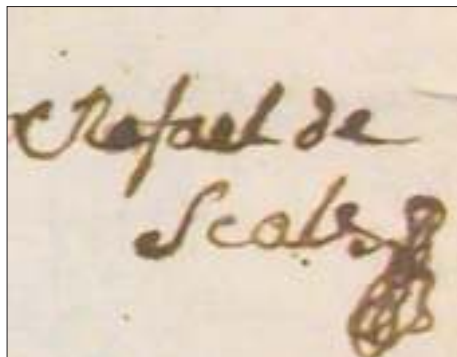
congrua bastante para mantenerse le fue asignado su salario de antiguo por resolución, y acuerdo del Ayuntamiento.

Que el Masipe o Masero (sic), solo sirve a la Villa en la Iglesia Parroquial en las funciones, y festividades, que corren, y se celebran de su cuenta. Y que a todos se les pagaba su salario desde la inmemorial, como, y también a los Individuos de la Capilla de Músicos, que ha mantenido para la mayor decencia en el Culto Divino, con las demás razones que parezcan conducentes a fin de lograr de la Superioridad, el que se declaren por legítimos estos cargos, y se continúe en lo sucesivo el pago de sus salarios de los propios y arbitrios.

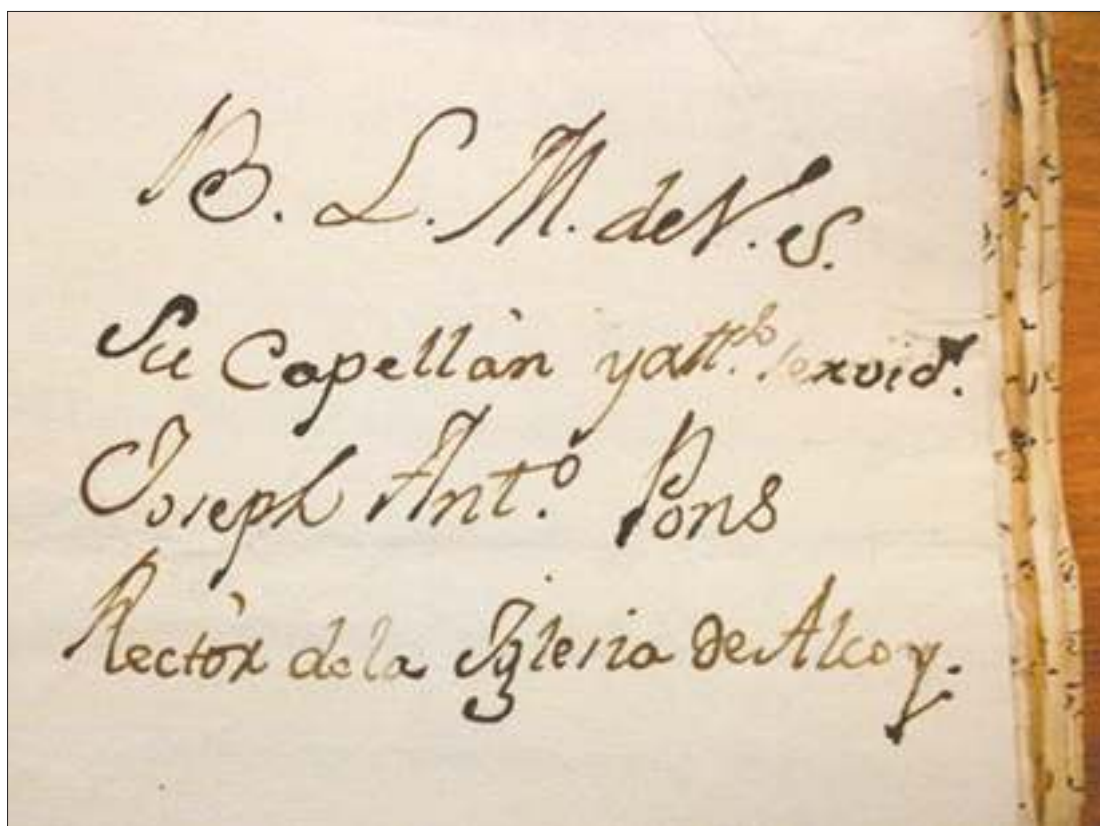
Estan referint-se al «Reglamento de las cargas y gastos que se satisfacen del caudal de Propios y Arbitrios aprobado por el Consejo [de Castilla] el 16 de noviembre de 1764» que deu considerar-se el desenvolupament [a nivell local] de la instrucció de 30 de juliol de 1760, el qual retallava la fins aleshores relativa independència econòmica dels municipis i els obligava a ajustar-se a un pressupost (Romeo 1986: 118).

De la redacció de l'acta s'hi desprèn una posició ambigua: d'una banda els regidors sembla que volen quedar bé davant el clergat, i alhora acomplir un reglament el qual s'intueix contrari a mantenir l'estatu quo d'aquell. Lògicament fan referència a d'allò que suposa una major despesa: la situació de l'arpista —semblant a la que mn. Claver havia gaudit— la cera i la Capella en el seu conjunt, la qual llevat de mn. Llorenç Pericàs l'arpista (i organista) ja no pagava sous professionals de feia temps. De fet si en el segle XVII els sous eren comparables als de la capella alacantina, ara no admeten comparació, mentre que

per Jaume Jordi i Àngel Lluís Ferrando Morales



*Signatura de Rafael de Scals (ó Descals) en un document de 1778.
Font: Arxiu Municipal d'Alcoi.*



*Signatura del rector Josep Antoni Pons en una instància dirigida al corregidor (1789).
Font: Arxiu Municipal d'Alcoi.*

a Alcoi es parla de 100 lliures, a Alacant la capella des del 1746 assigna 601 lliures per als tretze músics que la componen, quantitat que augmenta a 650 lliures en les dècades 1760-1770 (Palencia 1996: 121-122), una situació que –salvades totes les diferències, també pel que fa als ingressos per propis que resulten quasi d'un 50% més a Alacant– evidència la delicada situació econòmica del municipi alcoià.

I és que més enllà de les paraules, el cert és que la Vila estava greument endeutada. Segons Romeo (1986: 112-117), per la dolenta gestió dels regidors i perquè devia molts diners. Així que des de la dècada dels trenta va tenir que arribar a diferents concòrdies amb els creditors, doncs els ingressos ni tan sols permetien satisfer la despesa del municipi i a més calia fer front als interessos dels préstecs. A més, l'ajuntament estava interessat en pagar els interessos i/o tornar els diners emprats, perquè molts regidors –és el cas de Descals– es comptaven també entre els creditors. En conseqüència (Romeo 1986: 119),

No parece que el Reglamento provocara una gran oposición por parte de los capitulares, salvo la queja por la exclusión de algunas partidas muy concretas como las 100 libras por ración ordinaria al convento de San Francisco o las 101 libras 13 sueldos y 6 dineros por gratificación al maestro de capilla y músicos.

Ens sorprèn la diferència entre les més de 100 lliures que cita l'estudi de Romeo i les quasi 50 que reflecteixen els comptes, la qual cosa ens permet suposar que més d'un músic a la vista de l'evolució que anaven prenent els seus sous, degueren marxar o dedicar-se a altres tasques, probablement mn. Pericàs que ja devia ser molt major encapçalaria aquesta, encara amb reserves, espantada musical.

Màxim si tenim en compte que en 1764 la primícia –renda rectoral de la parròquia alcoiana– era de 1.994 lliures, mentre que el conjunt de fiscalitat eclesiàstica (primícia, delme i terç-delme) pujava en total a 7.813 lliures (Romeo 1986: 151). És a dir, al rector li podem suposar capacitat d'assumir la despesa musical, al menys en la part d'allò més necessari per al culte.

I en conjunt, s'evidència, per tant, que la idea de pagar a músics només quan aquests feien falta anava a prendre força en els següents anys. És temptador pensar que si la història de la música per les nostres terres presenta alguna singularitat a Alcoi, potser es trobe al darrer d'aquests fets, perquè els músics resten desvinculats del poder municipal al tombar la primera meitat del segle XVIII, molt abans que en altres llocs; la qual cosa d'alguna manera degué afavorir una organització pròpia dels músics abans que en altres llocs, inclús animar el desenvolupament d'estructures musicals en municipis veïns que permeteren la lliure contractació dels propis músics quan foren requerits a Alcoi, a mesura que les circumstàncies econòmiques de la Vila milloraren, ja que l'ajuntament no tornarà a sostenir directament l'activitat musical.

La reforma del govern municipal : els diputats del comú

L'esmentada reforma econòmica municipal no va ser l'única mampresa pel govern il·lustrat de Carles III. És per aquell temps, després del Motí de Squillace en 1766 quan s'incorporen a l'ajuntament els diputats del comú i el síndic personer. Aquesta reforma, en molts llocs no va tenir rellevància doncs nobles i ciutadans continuaren exercint el poder com abans, però a Alcoi hi havia una nova classe social amb voluntat d'intervenir en el poder municipal: la burgesia, formada bàsicament per

fabricants de draps i de paper. La voluntat de governar dels fabricants va generar un fum de disputes que s'allargarien fins a final de segle, doncs el regidors de classe –nobles i ciutadans– van fer front comú en contra d'ells: els resultava inconcebible rebre el mateix tractament que aquells, seient junts quan assistien a l'església o a qualsevol altre tipus de convocatòria, a causa de «l'extracció social dels fabricants, donada la connotació despectiva del treball manual en aquella societat» (Santonja 2013: 20).

En un primer moment l'oligarquia local només convocava els diputats del comú als ajuntaments en els quals es tractaven assumptes relacionats amb «el comú»: proveïments primer i per decrets successius, administració de propis i arbitris i quintes. Per contra, els fabricants van estar molt actius per tal d'aconseguir assistir a tots els ajuntaments en igualtat als regidors. I així, des del gener de 1770, els diputats van participar en totes les sessions de l'ajuntament en les quals «es van encarregar de portar un control estricte dels comptes de la derrama i de les almoines al clero i d'elevar peticions al corregidor sobre política educativa, construcció de ponts i rehabilitació de camins» (Santonja 2013 : 21).

La introducció dels diputats del comú i síndic personer representa un intent de «democratitzar» i «secularitzar» la societat, doncs en la seua elecció participaven tots els veïns seculars i contribuents, i constitueix el rerefons sobre el qual les desavinences entre el poder civil i eclesiàstic a Alcoi semblen arribar al màxim. Ens referim a les disputes sorgides per la col·locació dels bancs de l'ajuntament i els escuts reials i de la Vila arran la inauguració de la nova parroquial. El conegut «plet dels bancs» ha estat acuradament estudiat per Soriano (2017: 99-130) qui conclou que tothom tenia part de raó. Només, pel que fa a la música, val a aclarir que l'ajuntament volia mantenir el seu lloc com en l'església antiga «al lado izqdo o del evangelio» (AMA 005368) i no volia que el clergat li donara l'esquena a l'ajuntament. La qual cosa suposava posar l'ajuntament al presbiteri, dins el cor del clergat, doncs la posició tradicional del cadiram de cor a les parròquies valencianes amb clergat era davant el presbiteri, en el transsepte. I precisament l'espai que quedava al bell mig del cor era el lloc on podien situar-se els cantors i músics. Amb aquest panorama social s'inaugurarà el nou temple parroquial en setembre de 1768.

Fonts i Bibliografia general

Bibliografia citada

SANTONJA, Josep Lluís (2013), Guerra i resistència antisenyorial a la governació d'Alcoi 1790-1814, Alcoi, Arxiu Municipal d'Alcoi.
BERENGUER BARCELÓ, Julio (1977a), Historia de Alcoy (3 vol.), Alcoy, Llorens.
ROMEO MATEO, Maria Cruz (1986), Realengo y Municipio: marco de formación de una burguesía (Alcoi en el siglo XVIII), Alicante, Instituto de Estudios Juan Gil-Albert.
PALENCIA SOLIVERES, Andrés (1996), Música

sacra y música profana en Alicante: la capilla de música de San Nicolás (SS. XVI – XVIII), Alacant, Institut de Cultura «Juan Gil Albert».
SORIANO BELLVER, José María (2017), Entre l'obligació i la devoció : Història de la construcció de la nova parroquial d'Alcoi (1697-1812), Alcoi, CAEHA, Més Ciutat, S.A.

Arxiu Municipal d'Alcoi (AMA)

000051, Libro de cabildos (1753-1761)
002368/002, Cuentas del Mayordomo y Depositario de Propios de la Villa de Alcoy (1761-1764)
005368, Culto (1730-1799)

LA MÚSICA D'ALCOI (1742 – 1842)

La diversificació de l'activitat musical (III)

La Capella a càrrec del clergat

A resultes de l'estret control econòmic degut a les reformes en la gestió municipal, a més de les tensions generades entre capítols civil i eclesiàstic al voltant de la nova església parroquial; l'ajuntament no podia pagar els músics, però tampoc sostenir les celebracions com abans, per la qual cosa determina la suspensió d'aquestes. Un any després, el diumenge 10 de desembre del 1769, el notari Francesc Blanes és requerit a la Parròquia, i el dr. Pasqual Cantó li explica, que l'any anterior l'ajuntament mitjançant Rafael Descals va passar avís al clergat per informar-los que l'ajuntament havia suspès la celebració «de las fiestas que eran de su cargo». Mn. Cantó continuava dient-li a l'escribà Blanes que el clergat a la vista que una de les festes era la que havia instituït Felip V el diumenge següent a la Immaculada «en accion de gracias por las felices conquistas que havia logrado en principios de este siglo [i] en desagravio de los ultrajes que por razón de estas guerras se habian hecho en los templos, imágenes y otras cosas» no s'havien atrevit a deixar de celebrar-la de la manera que s'havia fet fins al moment, assumint les despeses el propi clergat. I com que l'ajuntament continuava enguany amb la mateixa actitud, el clergat havia acordat fer-se càrrec enguany també. I en això que va començar la missa «con asistencia de sus Beneficiados, y Capilla de Música, Patente el Divino Sacramento, y con toda la demás pompa acostumbrada en todos los años». I quan va acabar la missa, Mn. Cantó va ensenyar al notari el llibre racional de la parròquia «Y visto por mí certifico: Que por él consta haver pagado dicho Clero la Música, cera, sermón y todo el demás costo, que ha tenido esta festividad» (AMA 001022: 83r-v).

Aquest fet, a més d'evidenciar la voluntat del clergat de posar front a la legalitat a l'ajuntament, deixa clar allò que ja sabíem: la parròquia anava a fer-se càrrec amb els seus propis fons -almenys en part- de la despesa musical necessària per al culte. Si al llarg de la primera meitat del segle XVIII, Alcoi tenia músics professionals fixes a temps parcial, ara els professionals fixes ja no tenen cabuda i el seu treball es pagarà només quan siguin requerits en competència amb altres que puguen venir de fora.

La música per a la festa del segon centenari del Robatori i la inauguració de la nova església parroquial

Quan en 1768, el temple parroquial es trasllada de la plaça de la Mare de Déu al seu actual emplaçament, és necessari fer música i, clar com que la Capella ja no era tal i el mestre ho era només de nom; es fa imprescindible contractar algú que escriga música per a la inaugura-



Infantes bailando en el Altar del Real Colegio de Corpus Christi de Valencia.
Foto: Rodrimadrid en wikimedia.org, sota llicència Creative Commons.

ció de la nova església. Cap rastre documental d'aquesta contractació ens queda en els llibres de comptes conservats de l'ajuntament. La festa de la inauguració de la nova parroquial alcoiana, feta coincidir amb el segon centenari del robatori va ocupar alguns dies, Santonja (1998: 1009-10) ens descriu el desenvolupament de la festa:

El día 25 de septiembre, primera jornada de los festejos, salió a las nueve de la mañana la procesión desde la parroquia antigua y, discurriendo por las calles de la Virgen María, Carnicerías y Santo Tomás de Villanueva, Plaza de San Agustín, calles mayor y de San Blas, entró en la iglesia conventual del Santo Sepulcro. Componían este desfile la cofradía del Santísimo Sacramento y cinco gremios: el de pelaires llevaba tres danzas, una de viejos delante de su pendón, otra de niñas delante del guión y otra de torneos delante de la imagen de su patrono; el gremio de tejedores, una danza de muchachos; los restantes gremios sus músicas. Seguían a éstos las comunidades regulares de San Agustín y de San Francisco, con las imágenes de sus santos

patriarcas, y la del clero, con la de San Pedro; después venía el Santísimo, custodiado por el histórico Juan Esteve y, cerrando la procesión, el cuerpo del cabildo civil.

Si bé la historiografia alcoiana, no esmenta la música escrita per a la festa, sí la va haver. No hi han dades per saber qui la va pagar, màxim tractant-se de dues festes en el mateix temps, amb participació de gremis, confraries, etc. A priori es feien càrrec de les quatre funcions la «Villa, Clero, Religiosas y Cofradía del Smo.Sacramento» (Santonja 1998: 1008). Pel que fa a la festa de translació del Santíssim a la nova parroquial, Soriano (2017: 92) conclou que la va pagar el clergat. A més Soriano (2017: 96-97) recupera una interessant descripció contemporània a la festa, la qual inclou la part lúdica de cada nit: coets de corda, castell de foc i un Ball de Torrent, espectacle aquest que de ben segur necessitaria de música.

Fos com fora, d'alguna manera, li s'encarrega

per Jaume Jordi i Àngel Lluís Ferrando Morales



Transcripció digital
del villancet d'Acuña
A impulsos del Sacro
Culto, disponible en
[https://youtu.be/
lzGgvYOiFIQ](https://youtu.be/lzGgvYOiFIQ) :
Codi QR d'accés al
video.



música a Juan Acuña Faxardo, l'oncle i mentor de Joaquin Acuña Escarche, el nou organista de la parròquia. Tots dos formen part d'una família musical ben coneguda en el segle XVIII. Entre els Acuña trobem organistes, mestres de capella, compositors, i tots residiren entre València, Xàtiva o Alacant servint diverses parròquies i les col·legiates, és a dir eren sobradament coneguts i les seues relacions podien assegurar portar músics d'enlloc i encarregar-se de tot el necessari per a la festa alcoiana, en un moment delicat com es vivia a Alcoi.

A l'arxiu de la colegiata de Roncesvalles es conserva el «Villancico, a 8, con violines, oboes y trompas, en la translación del Santísimo Sacramento al nuevo templo de la villa de Alcoy. Dia 25 de septiembre. Año de 1768» A impulsos del sacro culto de Juan Acuña [i Faxardo]. El títol deixa clar que està escrit per a la festa alcoiana però presenta una errada involuntària, doncs el dia 25 no es va traslladar el Santíssim al nou temple sinó a l'església del Sant Sepulcre, com continua

fent-se hui en dia. Aquesta processó formava part dels actes del segon centenari del robatori i troballa i no de la inauguració de la parròquia. Un altre villancet del mateix autor i al mateix arxiu, Desde su pajizo albergue, sembla relacionat clarament amb el Jesuset del Miracle, per tant, mn. Juan Acuña degué confondre el dia, però no el tema, la qual cosa no és gens d'estranyar atés que l'ajuntament va llegir l'avís del clergat del trasllat del Santíssim el 26 de setembre, amb només un dia d'antelació! (Soriano 2017: 94).

El villancet presenta una instrumentació generosa per a doble cor (el primer constituït per dues veus de tiple, alt i tenor; el segon per la formació més habitual de tiple, alt, tenor i baix), dues veus d'oboè, dues de trompes, un baix continu acompanyant -que apareix xifrat en part- i corda (violins I i II). Pel que respecta a la estructura, la composició s'inicia amb una introducció (andante), d'un diàleg vistós entre la línia de violins i la homòloga d'oboès. Al llarg del discurs musical, no obstant, el pes harmònic es reserva als oboès i trompes i, lògicament, a l'acompanyament xifrat. Pel que fa a les veus, l'alternança dels cors aporta vistositat, elegància i, a sobre, funcionalitat. El text d'aquesta primera secció, consagrat només al cor I, és ben descriptiu:

*A impulsos del sacro culto
Y a desvelos del cuidado
Hoy se ofrece al alto numen
nuevo templo y holocausto*

*¡Viva, viva y más viva!
su gloria, su pompa y su gala
su eterna alabanza.*

*Por dar festivos tributos
Al gran Dios sacramentado
Alcoy su pecho consagra hoy*

Amb nom propi

Mn. Joaquim Acuña Escarche (Xàtiva, 1744 – València, 1809). Fill de Nicolau i Àngela, de jovenet va marxar a València a casa de son tio, el prevere mossén Juan Acuña Faxardo, amb ell va aprendre música i va ser escolanet de cor a la parròquia de San Martí de la qual son tio era mestre de capella aleshores.

Posteriorment exercirà diverses funcions a la col·legiata de Xàtiva (1764) i la catedral d'Oriola (1766). Serà organista a Alcoi a partir de 1768, recentment tonsurat: comptava uns 23 anys.

En agost de 1770 demana el sots-diaconat el qual opté malgrat els testimonis que ho desaconsellen, com el del dr. Pere Irlles, qui afirma que «algunas personas de buen juicio

(...) havian censurado al dicho Mn Acuña de poco humilde y de sobrado frecuente en conversar con Personas del otro sexo» i per tal pensa deuria posposar-se l'ordenació fins que la «confianza de continencia» fora major (ADV 0028/002). En desembre del mateix any sol·licita admissió al diaconat, quan la «Renta amortizada del beneficio de organista de la villa de Alcoy» era de 68£ 4s 2d (ADV 0028/003).

Oposita a organista de la col·legial de Xàtiva en 1771, sense aconseguir la plaça. En abril de 1785, torna a presentar-se a oposicions d'organista a Xàtiva, on apareix com a prevere beneficiat de la Parròquia de Canals. Va estar organista de Canals fins el 1787, any que ingressa de tenor, com a capellà segon al Patriarca. Mor el 19 de setembre de 1809 (García 2015: 330).

En Ara, Templo y Sagrario.

Segueix una tornada ben alegre (allegro), binària i en tutti instrumental i vocal, el text del qual diu

*Repita el festejo
Resuene el aplauso
Prevenga el contento,
vistoso aparato.
¡Viva, viva su gloria!
Enciendan sus luces
brillantes los astros
¡Viva su pompa, viva, viva!*

Conclou la tornada, el villancet presenta una nova secció que contrasta de caràcter més íntim A modo de pastorela, amb un text adient al seu caràcter bucòlic i en comunió amb la naturalesa:

*¡Den saltos los montes
florezcan los Prados
¡Viva su gala, viva,
viva y más viva!
Suspéndase el pasmo
alégrese el orbe*

*¡Viva su gala, viva,
viva y más viva!*

*Digan a una voz
todos admirados.*

Gradualment la joia va augmentant

per acabar amb un exultant:

*¡Gloria al Dios eterno,
que propicio y grato,
mora entre nosotros
para amarnos!*

*¡Viva su gloria, viva su gala,
viva, viva y más viva!
¡Su eterna alabanza! (bis).*

El material usat pel compositor en aquesta secció es basa en el final de la primera part, dotant al conjunt d'un caràcter circular i d'una coherència musical major.

La presència d'aquesta música a l'arxiu navarrès està justificada pel fet que mn. Juan Acuña Escarche (1749 - 1837) –el germà de l'organista alcoià– va estar mestre de capella i organista a Roncesvalles des del 1777. La primera sorpresa se la va endur la mateixa catalogadora qui davant la important col·lecció de peces amb el cognom Acuña i d'altres d'autors valencians, va tenir que dedicar atenció especial a aquesta família, pel seu treball hui sabem que es tracta de «de dos hermanos llamados Fernando y Juan [Acuña y Faxardo], tíos de otros dos, a su vez hermanos, Joaquín y Juan [Acuña y Escarche]» (Peñas 1996).

Fonts i Bibliografia general

Bibliografia citada

SANTONJA CARDONA, José Luis (1998), Iglesia y sociedad en una villa valenciana: Alcoi (1300-1845), Universitat d'Alacant (tesi doctoral en línia). [<<http://hdl.handle.net/10045/5566>>, consulta: 02/01/2018]
SORIANO BELLVER, José María (2017), Entre l'oblí-gació i la devoció : Història de la construcció de la nova parroquial d'Alcoi (1697-1812), Alcoi, CAEHA, Més Ciutat, S.A.
GARCIA COMPANY, Josep Manuel (2015), La música a Xàtiva durant el segle XVIII. Universitat

de València, (tesi doctoral en línia). [<<http://roderic.uv.es/handle/10550/51026>>, consulta: 12/04/2018]

Arxiu Municipal d'Alcoi (AMA)

001022, Protocolo notarial de Francisco Blanes (1768-1771)

Arxiu Diocesà de València (ADV)

0028/002, Expediente de Joaquín Acuña, natural de Xàtiva y residente en Alcoi, para recibir las cuatro órdenes menores y el subdiaconado (1770a)
0028/003, Expediente de Joaquín Acuña, natural de Xàtiva y beneficiado en la Iglesia parroquial de Alcoi, para ascender al Diaconado (1770b)

LA MÚSICA D'ALCOI (1742 – 1842)

La diversificació de l'activitat musical (IV)

Els bous

Situant-se en el segon centenari del Robatori i Troballa, Rogelio Sanchis (1968: 109-110) ens explica:

No se concebía ninguna gran fiesta que no tuviese su complemento en una jornada dedicada a los toros. Todos los años se organizaba la tradicional corrida con ocasión de la fiesta de San Juan Bautista, para cuya celebración se levantaba un coso pueblerino en la plaza de San Agustín con gradas para el público y tribuna para las autoridades e invitados

Així i segons la costum -continua Sanchis- l'ajuntament degué publicar un bàndol en la Vila i els pobles veïns, per si hi havia postors interessats en organitzar les corregudes de bous pogueren oferir-se. Es va presentar Antonio Moltó, un veí d'Alcoi que oferia 200 lliures a l'ajuntament per les tres corregudes de bous previstes.

D'aquestes 200£ d' Antonio Moltó, segons consta dins el document anomenat La administración en la Fábrica de la Nueva Parroquia, y Colocacion de la Campana del Relox... (AMA 005368) que hi havia que ingressar

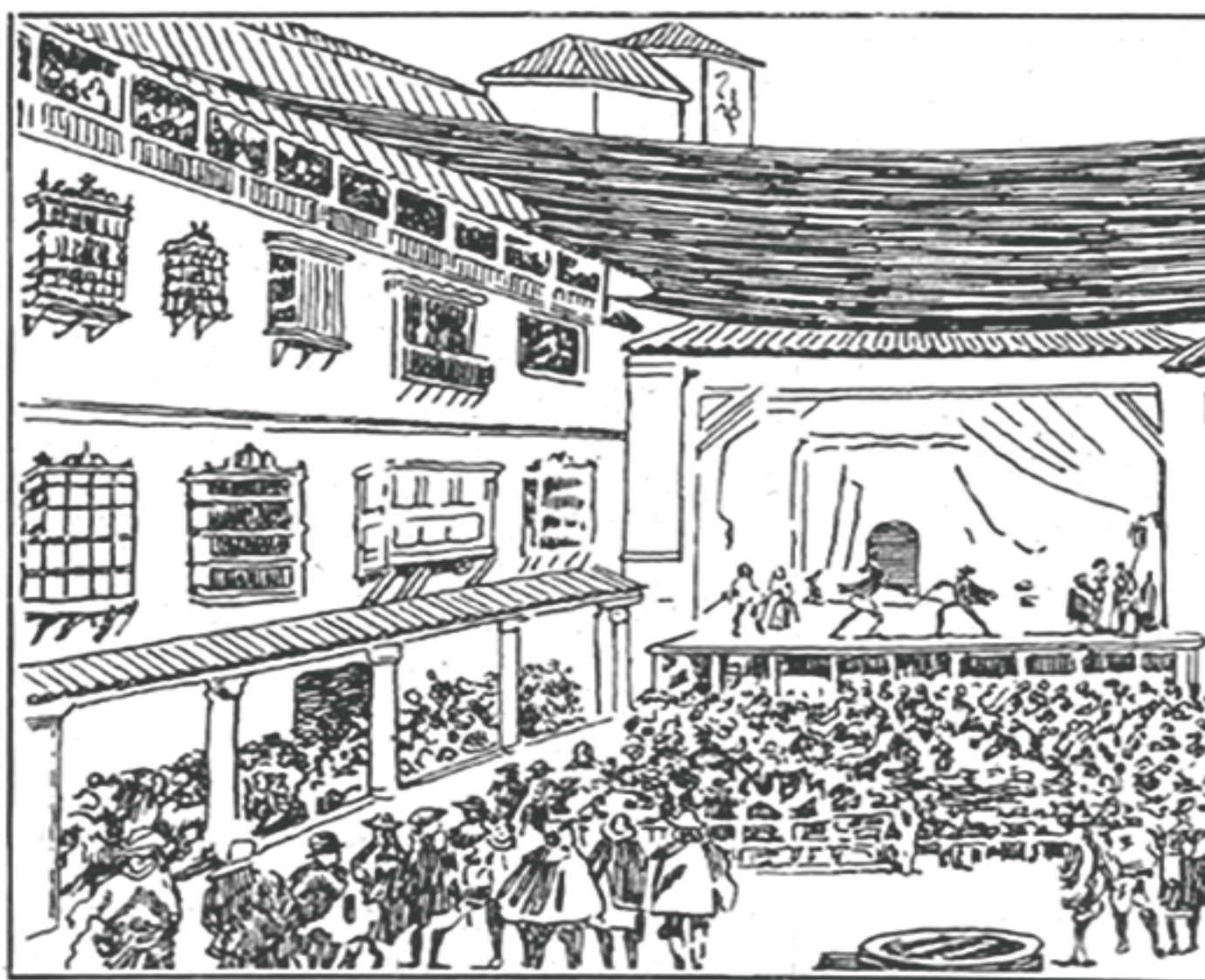
por la Obligación de la Corrida de toros (...) entregó a don Agustín de Puig Moltó para suplemento al pago de la música 64£ 15s 2. a Gornet de orden de los comisarios de fiestas 15£ a cumplimiento de lo que se le devia del Castillo, y 10£ que de gratificación se dieron al torero que mató el toro, y se lo dió la Villa, y las restantes (...) que entregó a la Administración.

Les quasi 65£ «para suplemento al pago de la música» semblen una xifra elevada segons tot allò vist fins el moment, si les comparem amb les 68£ anuals que permetien viure decentment a un capellà organista. Deven, per tant concloure de manera provisional, que al darrere d'aquell «suplemento» hi havia alguna despesa musical més que la pròpia assistència de la Música a les corregudes.

Les comèdies

Situant-se en el segon centenari del Robatori i Troba

De Calderón de la Barca, El monstruo de los jardines es va representar en 1754 a la Font Roja, es tracta d'una comèdia mitològica que incorpora cantors i músics en el repartiment, fent menció expressa de «clarín y caja». La presència de la música i terminologia musical en la producció del dramaturg és notable i els seus coneixements musicals «nada comunes comparado con otros



Recreació de la Casa o corral de comèdies «del Príncipe» de Madrid «según una estampa de la época», abans de convertir-se en el teatre homònim. Font: La Esfera, 15-3-1919. Biblioteca Virtual de Premsa Històrica, Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

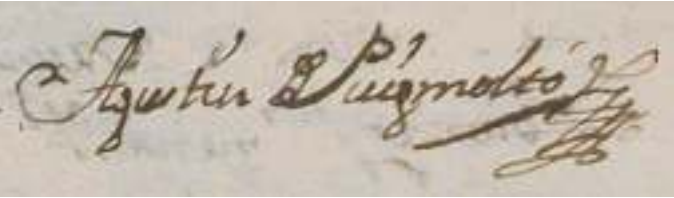
escritores de su tiempo» (Querol 1981: 119). Curiosament un document anònim redactat a manera de guia d'Alcoi en 1753 afirma «no hay casa de Comedias, ni de Juegos públicos, pues uno y otro se prohíben totalmente con graves penas» (Anònim 1996: 34). I és que l'arquebisbe Mayoral va aconseguir que Ferran VI prohibira l'activitat teatral en 1748, fins que Carles III en 1759 va revocar aquella prohibició (García 2015: 160). De tota manera, tindrem noves prohibicions temporals de les comèdies com la sorgida arran l'incendi del teatre de Saragossa de 1779.

Tot i que l'activitat teatral en el passat havia estat recolzada per eclesiàstics com Tirso de Molina o el canonge valencià Tárrega, feia temps també que s'intentaven prohibir. Recorda Teodor Llorente l'intent de prohibir les comèdies en temps de Felip IV, aleshores els jurats junt als administradors de l'hospital de València van obrir una sumaria a fi de demostrar que «S'ofèn més a Déu Nostre Senyor en pecats de homicidis, robos,

pendències, inquietuds de dones casades, viudes honestes e donzelles, i altres casos i normes, en lo temps que no hi ha comèdies» (Llorente 1889: 311).

La representació de El monstruo de los jardines, en una festa –la de la Font Roja– organitzada o dirigida per eclesiàstics, potser paradigmàtic. És una activitat prohibida sobre el paper i segons qui i per a què potser acceptable. De fet, a Alcoi, des del 1766 l'Hospital havia aconseguit fer-se amb l'organització de les tradicionals corregudes de bous i de les «novedoses» comèdies, per al seu sosteniment (Santonja 1998: 939). Això afavorirà les representacions, a pesar de prohibicions, per dotar-les d'un contingut benèfic i caritatiu. El resultat econòmic va resultar molt important, doncs l'Hospital va augmentar de manera molt significativa el seu patrimoni: més de dues mil lliures entre 1744 i 1788 (Santonja 1998: 939).

per Jaume Jordi i Àngel Lluís Ferrando Morales



Signatura d' Agustí Puigmoltó en un document de 1778.
Font: Arxiu Municipal d'Alcoi.

Taulells en l'antic
Hospital, abans
Parròquia i actual
Seu dels Jutjats a
Alcoi en la Plaça
de la Mare de Déu,
que testimonien
la data en la qual
l'hospital va ocupar
eixa nova seu.
Foto: Museu Ar-
queològic d'Alcoi



Més difícil és pronunciar-se sobre el moment en el qual Alcoi té un espai estable dedicat al teatre, una Casa de Comèdies (Carbonell 2016)

La documentación deja claro que en diciembre de 1778, el Arzobispo de Valencia dice tener noticia de que en esta villa se piensa formar una Casa de Comedias, lo que según su parecer «no conviene en las circunstancias de pobreza con que se hallan constituidos sus vecinos y más estándose tratando a la sazón de la fabrica de un Hospital», por lo que pide al ayuntamiento haga cuanto esté de su mano para que no se lleve a efecto la disposición de la Casa de Comedias.

La queixa de l'arquebisbe Fabián y Fuero, sembla no ser el primer suc-
cés d'aquest estil (Martínez 1981)

Miguel y José Gosálvez, diputados del Común de la villa de Alcoy, movidos de la obligación de sus oficios, ponían en conocimiento superior que, a pocos días de haber tomado posesión en noviembre de 1778 don Antonio Anguiozar y Velasco del Corregimiento de la Villa, había esparcido su mujer la escandalosa voz de que su marido estaba amancebado con una criada suya (...) en tiempos en que había en la villa una compañía de cómicos, a cuyas funciones y ensayos no faltaba el corregidor, éste se empeñó en hacer vanidad de que estimaba a la sobresaliente, escandalizando en tales términos que, al salir de la comedia, o había ella de ir a su casa o el corregidor a la de la cómica. En este caso dejaba a la puerta al alguacil ordinario, para que nadie ignorase su desorden. (...) Estos y otros daños los hacía con audacia el corregidor al abrigo de su jurisdicción y por ser los regidores poco versados en negocios y consentir que los acuerdos se extendiesen como él los dictaba o llevaba en borrador. Además solía variar los fines de lo acordado como lo practicó en la Casa de Enseñanza de Latinidad y Primeras Letras, pues habiendo acordado el Ayuntamiento su necesaria reparación, transformó el Corregidor en quince días dicho acuerdo, convirtiéndola de Casa de Enseñanza, cuyo destino tenía de tiempo inmemorial, en un Corral de Comedias con sus palcos, patio y cazuela.

Uns anys després, en 1784 Josep de Puigmoltó, copatró de l'Hospital, sol·licita «se le consigne palco decente para su asistencia, en la Casa de Comedias» (Carbonell 2016) mentre els agustinians demanen un altre emplaçament per al teatre (AMA 000056: 473-474). Apareix també citat per Santonja (1998: 1013-1014).

haviéndose tenido presente el memorial presentado por el Reverendo Padre Prior y Comunidad de Religiosos de San Agustín de esta Villa en el cabildo de primero de los corrientes solicitando la variación del coliseo que está arrimado a su convento por los fundamentos que se exponen y lo acordado en dicho cabildo, resolvieron se represente con el memorial al Supremo Consejo, no innovando en el interim si vi-



niese alguna compañía cómica, con el objeto de no perjudicar al Sto. Hospital en la utilidad que percibe la qual pudiera transcender a la Villa y con ella ocurrir a las obras que necesitan las escuelas y aulas...

Açò passa en molts llocs, a l'oposició d'un segment d'eclesiàstics s'enfronta altre que necessita dels ingressos per sostenir hospitals i/o altres serveis assistencials. I a sobre de tot, el poder polític no vol consentir cap ingerència de l'església en els assumptes civils, però no s'oposen obertament (Domínguez 1983: 179).

Durante algunos años, el binomio Aranda—Campomanes tuvo todo el apoyo real, no porque Carlos III estuviera interesado en el teatro, sino porque sus ministros lo convencieron de que su autoridad estaba en juego. Aranda impulsó los bailes de máscaras en Madrid y otras ciudades. Campomanes excitó a restablecer el teatro en las ciudades donde había sido suprimido, dando lugar a una serie de incidentes que motivaron otros tantos expedientes en el Consejo de Castilla, del que era fiscal.

En coherència amb la política il·lustrada, a les diferents queixes aniran donant-los llargues i així les comèdies subsistiran com es demostra a Alcoi amb les «Providencias de buen gobierno para evitar desórdenes y mantener la tranquilidad en la Casa de Comedias de esta villa», del Corregidor y Justicia Mayor, Antonio Roco y Huertas, en octubre de 1795 (Carbonell 2016).

con la finalidad de que los asistentes a las representaciones «no turben el buen orden apetecido en un acto tan serio y guarden la debida moderación, absteniéndose de dar gritos ni voces desentonadas». (...) confirmando con ello lo que demuestran las anotaciones de Juan [per José] Cantó, es decir, que el teatro [en el primer terç del XIX] se presenta ya como una actividad cotidiana que se desarrolla en un recinto cerrado y con una disposición adecuada.

En conjunt, de ben segur tot això suposaria bones notícies per als músics, ja que tot i no tenir notícies directes seues ens deixa clar que de diversions la Vila no anava gens malament a l'inici del darrer terç del segle. I això vol dir treball per als músics.

Fonts i Bibliografia general

Bibliografia citada
SANCHIS LLORENS, Rogelio (1968), Alcoy y su Monasterio del Santo Sepulcro (1568 – 1968), Alcoy, Instituto Alcoyano de Cultura Andrés Sempere.
QUEROL, Miguel (1981), La música en el Teatro de Calderón, Barcelona, Diputació de Barcelona, Institut del Teatre.
ANÒNIM (1996), Alcoy a mediados del siglo XVIII (según un documento de 1753), Introducción de Adrián Miró, Alcoi, Misèria i companyia.
GARCIA COMPANY, Josep Manuel (2015), La música a Xàtiva durant el segle XVIII. Universitat de València, (tesi doctoral en línia). [<http://roderic.uv.es/handle/10550/51026>], consulta: 12/04/2018]
LLORENTE OLIVARES, Teodor (1889), España sus monumentos y artes su naturaleza e historia: Valencia, Barcelona, Establecimiento tipográfico-editorial de Daniel Cortezo.

SANTONJA CARDONA, José Luis (1998), Iglesia y sociedad en una villa valenciana: Alcoi (1300-1845), Universitat d'Alacant (tesi doctoral en línia). [<http://hdl.handle.net/10045/5566>], consulta: 02/01/2018]
CARBONELL, Quico (2016), «Historia Local del Cine (2) De la Casa de Comedias al Teatro Principal y otros teatros», El Nostre Ciutat (13 de desembre), p. 17.
MARTÍNEZ BARA, José Antonio (1981), «Problemas entre los diputados del común Alcoy y su corregidor en 1780-1786», Revista de les Festes de Moros i Cristians d'Alcoi, pp. 89-90.
DOMÍNGUEZ ORTIZ, Antonio (1983), «La batalla del teatro en el reinado de Carlos III (I)», Anales de Literatura Española, 2, pp. 177-196.

Arxiu Municipal d'Alcoi (AMA)
005368, Culto (1730-1799).
000056, Libro de cabildos (1781-1784)

LA MÚSICA D'ALCOI (1742 – 1842)

La Música militar

A l'inici del darrer terç del segle XVIII els músics alcoians ja han deixat d'estar servents de l'ajuntament mentre què, amb moltes mancances documentals encara, se'ns permet suposar-los ocupats en les diversions habituals –comèdies, bous, balls, ...– i en les festes de la Vila les quals, pel que fa a la música religiosa, encara devien representar bona part del seu treball. Probablement aquesta faena, per horari i eventualitat, resultarà poc atractiva per a músics que aspiren a llocs estables amb horaris més regulars, a l'estil de les capelles. Tot i que també podrà resultar acceptable per a altres que puguin entendre l'activitat musical de manera complementària a altra activitat econòmica. Per tant, al menys teòricament, a Alcoi es donen les condicions per a desenvolupar alguna organització dels propis músics per respondre a les demandes artístiques que de la Música feia aquesta nova societat del temps de la Il·lustració.

A més, en els darrers decennis dels set-cents una nova formació musical, amb un altre estil, s'obrirà pas entre les formes barroques del model festiu valencià; parlem de la música marcial o militar i allò que a hores d'ara coneixem com a banda de música: la Música militar. S'hi té notícia de l'actuació civil de bandes o músiques militars en Albaida i Alcoi en 1786 i 1797 respectivament, dues notícies que en ambdós casos fan referència a una Música militar vinguda d'Alacant, i que per al nostre estudi ens obliga a parar atenció a la situació de la música en les unitats militars i fins i tot a la mateixa estructura d'aquelles unitats. Diversos autors refereixen una primera notícia a Madrid de participació de bandes de música de tres regiments en una funció amb globus aerostàtic anunciada en el Diario de Madrid el 11 d'agost de 1792, com veiem en temps semblant a les notícies en les nostres comarques.

L'organització de l'exèrcit: casernes, quintes de reemplaç

Fins 1770 no tindrem la primera quinta per al reemplaçament regular de l'exèrcit en temps de pau, abans només es feia servir aquest mètode en temps d'urgent necessitat. Ordinàriament l'exèrcit reclutava voluntaris per servir professionalment en diferents indrets de l'imperi o utilitzava el mètode de la lleva forçosa de vagos y malentretenidos. Per a ser soldat hi havia que ser catòlic i mesurar més de 5 peus castellans (cap a 1,4 m.). La durada del servei podia oscil·lar entre 4 i 8 anys en el cas dels quintos, i fins als 15 en el cas dels voluntaris.

Els regiments no estaven fixes, excepte els d'Orà, Ceuta i La Havana, quan estaven a l'Espanya peninsular, marxaven d'un lloc a altre en un procés anomenat «la muda», els ajuntaments de pas on s'acantonava el regiment en cada moment es feien càrrec d'allotjar soldats en una



Gravat amb l'organització de l'exèrcit de Voluntaris Honrats del Regne de València.

Font: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

caserna i als oficials en cases particulars d'acord amb la seua classe social. Aquest mètode d'allotjament provocava queixes, per això ja des de 1740 s'hi comença a estudiar per part dels enginyers militars la construcció de casernes de guarnició estable per als regiments.

Alacant i Oriola eren les places militars valencianes més meridionals, per tant mantenien una guarnició militar més o menys estable i totes dos tenien corregidors-governadors militars o «de capa i espasa». Pel que fa a Alacant sembla que amb la nova planta borbònica la força de defensa del litoral va estar reforçada amb altres destacaments militars (Bernabé 1990: 175).

L'exèrcit de reserva: la Milícia Provincial

A més de l'exèrcit, i a fi de proveir una força d'autodefensa a la població -lligada al territori- en el regnat dels primers Borbons es va configurar una milícia formada per veïns i comandada generalment per petits nobles ex-militars -l'únic treball possible per a ells en una societat que menyspreava el treball manual- en la qual els milicians alternaven el servei amb el seu treball.

Aquestes milícies nomenades «Milícias Provinciales» (tot i que les provincies no existiran fins al XIX, fa referència a d'allò que en els regnats dels Austries eren regnes) eren unitats susceptibles de tenir músiques i per evitar confusions, val a esmentar-les. Aquestes milícies «de clara raigambre castellana» no conseguiran introduir-se en la Corona d'Aragó, en primer lloc perquè després de la guerra de successió no semblava prudent armar als perduts i des de mitjans del set-cents per clara oposició local de Catalunya, Aragó i València.

Al finalitzar la Guerra de la Convenció va semblar moment oportú per intentar introduir-les a l'estil de Castella; així en 1796 es va encetar un pla de milícies valencianes el qual va comptar amb una important oposició i finalment va estar ajornat. Fins i tot, en 1801, Godoy va ordenar la seua formació davant les hostilitats amb Anglaterra i l'aliança amb la França, la qual cosa va fer esclatar a València un motí armat que no va parar fins la dissolució de la Milícia Provincial (Corona 1986: 101). Sí que, posteriorment, en la guerra del francès apareixerà la Guerrilla i la Milícia

per Jaume Jordi i Àngel Lluís Ferrando Morales

Des de la sagristia

L'orgue

En 1774 està demanant-se almoïna per a construir el nou orgue de la parroquial d'Alcoi. L'instrument s'havia encarregat a Fermin Usarralde, devia aprofitar tubs de l'orgue de l'antiga parroquial i sembla que ja tenia la caixa construïda i instal·lada amb intenció d'animar els donatius. Mentre tant es feia servir un petit orgue portàtil (Ferrando 2006). Per a Soriano (2017: 91) ateses les dificultats econòmiques, no està clar que aquest orgue arribara a acabar-se. El que queda clar és la reforma d'Aquilino Amezuza de 1874. La descripció de l'instrument original, en qualsevol cas, correspon al conservat a Vilafamés a l'actualitat.

El macip

Pedro Juan Botella, el darrer mestre de capella d'Alcoi, era sagristà de Santa Maria i actuava també com Notari Apostòlic del clergat alcoià. El fons notarial de l'arxiu municipal conserva molts testimonis d'aquesta tasca. Diguem-ne que el sagristà era el funcionari llec més important de la

parròquia, una mena de representant legal del clergat per a una gran diversitat d'assumptes. Comptava amb el suport de sots-sagristans que l'ajudaven i entre aquests, un era el macip; un funcionari de l'ajuntament que estava a cura de les pertinències de la Vila per a les funcions religioses i era responsable de guardar aquestes en un armari sota clau en la sagristia (Soriano 2017: 29). El 20 de març de 1778, Pedro Juan Botella s'adreça a l'ajuntament en aquests termes

«M.Y.S. Pedro Juan Botella Sacristan de la Parroquial de esta Villa (...) que con motivo de haver pasado a mejor vida Josef Bottella nieto del supp. te aqn la lltre Villa la havia nombrado Macipe, ocurre que en el dia se alla otro nieto llamado Pedro Juan Bottella Ayudante de Sacristan y empleado en un todo al servicio de la Yglesia; y en estos términos pone el supp.te en la alta consideracion de V.SS. elegirle, estando el supp.te a la vista para que no sepadesca la mas minima omicion en su empleo. (...) elegir y nombrar por tal Macip al enunciado Pedro Bottella» (AMA 003222).

Honrada.

La Revolució Francesa i la guerra contra la Convenció

És en aquests anys de les darreries del XVIII quan esclata la guerra contra la França revolucionària: la coneguda com a Guerra Gran, del Rosselló, o de la Convenció (1793-95). En aquest moment tenim notícia de la creació d'unitats militars amb músiques semblants a les actuals. De fet, aquesta guerra, com assenyala Gil Arráez (2014: 43),

fue una ocasión excepcional para que determinadas personas de la nobleza con un elevado poder adquisitivo mostraran su fidelidad a la corona, y lo hicieron a través de la creación de unidades militares sufragadas por ellas mismas. Es precisamente en estas unidades, y gracias al poderío económico de sus patronos, donde se crearon algunas de las bandas de música más importantes del ejército español del XVIII.

Són els particulars els que ofereixen suport a la corona mentre dura la guerra, així entre molts oferiments, pel que fa a Alcoi, trobem a nobles, fabricants de draps, paper, i d'altres professionals com assenyala la publicació institucional Mercurio de España en abril i juny del 1793:

Antonio Victoria, fabricante de paños y vecino de Alcoy, ha presentado al Rey un recluta. Los mesoneros y tenderos de Alcoy han presentado á S. M. otro. (...) El Cuerpo de Nobles de Alcoy, 16 hombres, habiéndoles gratificado á razón de 70 pesos cada uno, contribuyéndoles con 3 rs. diarios hasta que se les destine. Los Directores de la fábrica de papel de la misma Villa, 13 hombres aptos para las armas.

Los individuos de la fábrica de paños de Alcoy, 35 reclutas con 3 rs. diarios por cuatro años. Los de la de papel de la misma Villa, mantener 13 hombres durante la guerra. (...) Guillermo González, fabricante de paños de Alcoy, se ofrece con tres hijos.

Amb la Guerra, la corona espanyola s'alineava amb el front antirrevolucionari de la major part dels estats europeus, però les carències del seu

exèrcit va obligar a instruir la formació d'una força de voluntaris al maig de 1794: els Voluntarios Honrados del Reino de Valencia. D'aquesta manera «l'estat feia ús del mateix sistema de tropes 'voluntàries' que havia posat en marxa la República Francesa, un exèrcit de ciutadans en armes» (Santonja 2013: 31). Per a la formació del batalló d'Alcoi, com per la resta, només era preceptiva una banda de guerra, per tant cada companyia devia comptar amb dos tambors i cada batalló amb «quatre pífanos» (Santonja 2013: 31-32). El cap del batalló alcoià va estar Carlos Corbí [y Alvarez de Santoz] l'avi d'aquell qui anys després fundarà la Música Nova (AMA 001184: 125v).

La música en les unitats militars

Cal distingir en l'exèrcit dos tipus de formacions musicals les bandes de guerra i les de música. Les primeres s'encarreguen dels tocs d'ordenança, mentre que les segones a més de reforçar les primeres presenten un component de «adorno» i/o «recreo», a més estaven formades en part per músics professionals o «de contrata» i normalment subjectes a la voluntat del coronel del regiment que era qui les pagava, en moltes ocasions -s'ha constatat en diversos estudis com el de Gil Arráez (2014)- de fons particulars.

És significativa l'aparició de «instrumentos y papeles de música» dins l'abultat equipatge d'un tinent general, entre d'altres «trastos de tienda» com ara paper per a plànols, llibres de devoció, baralles de cartes o jocs d'escacs i dames (Terrón 1996: annex).

Potser interessant també citar el pagament de 15£ «A Joseph Roig musico del regimiento de dragones de Almansa por haver asistido este y sinco musicos mas de dicho regimiento con la capilla de musica a tocar los violines trompas y otros instrumentos en las visperas y el dia solemne en dicha funcion» arreplegat a Elx el 1781 en referència a les festes de l'Assumpció (Pacheco 2014: 84). El mateix estudi també aporta diferents anotacions que fan referència primer a dolçainers i després a la participació puntual d'oboès, trompetes, clarins i músics militars en la Festa d'Elx fins a l'esmentat de 1781. La influència de la Revolució Francesa no només es va notar en les pràctiques dels governs com l'allistament, pel que fa a la música va comportar un augment de les plantilles -va tenir que augmentar el nombre de músics per atendre adequadament els grans fastos populars revolucionaris- en les músiques regimentals ha estat estudiada per Fernández Vicedo qui assenyala que cap a 1760 «la

agrupación formada por dos oboes, dos clarinetes, dos trompas y dos fagotes se había estandarizado en casi todos los ejércitos europeos.» En canvi un temps després, per a la guerra de la Convenció, una làmina datada en 1793 en la qual es representa al regiment de Jaen ja apareix «una banda de unos catorce músicos entre los que se pueden adivinar la presencia de trompas, trompetas, flautas o pífanos, clarinetes y/o oboes, junto con instrumentos de percusión y otros que es imposible determinar con exactitud.» (Fernández Vicedo 2011a: 44). Aquesta unitat militar va estar creada «a expensas del Duque de Medinaceli» (Gil Arráez 2014: 44) dins d'aquesta corrent de suport voluntari a la corona. Tot i això, el creixement de les plantilles instrumentals de l'exèrcit espanyol serà moderat i només després de la invasió napoleònica hi haurà documents que permeten pensar en plantilles d'entre 16 i 20 instrumentistes (Fernández Vicedo 2011b: 34).

Fonts i Bibliografia general

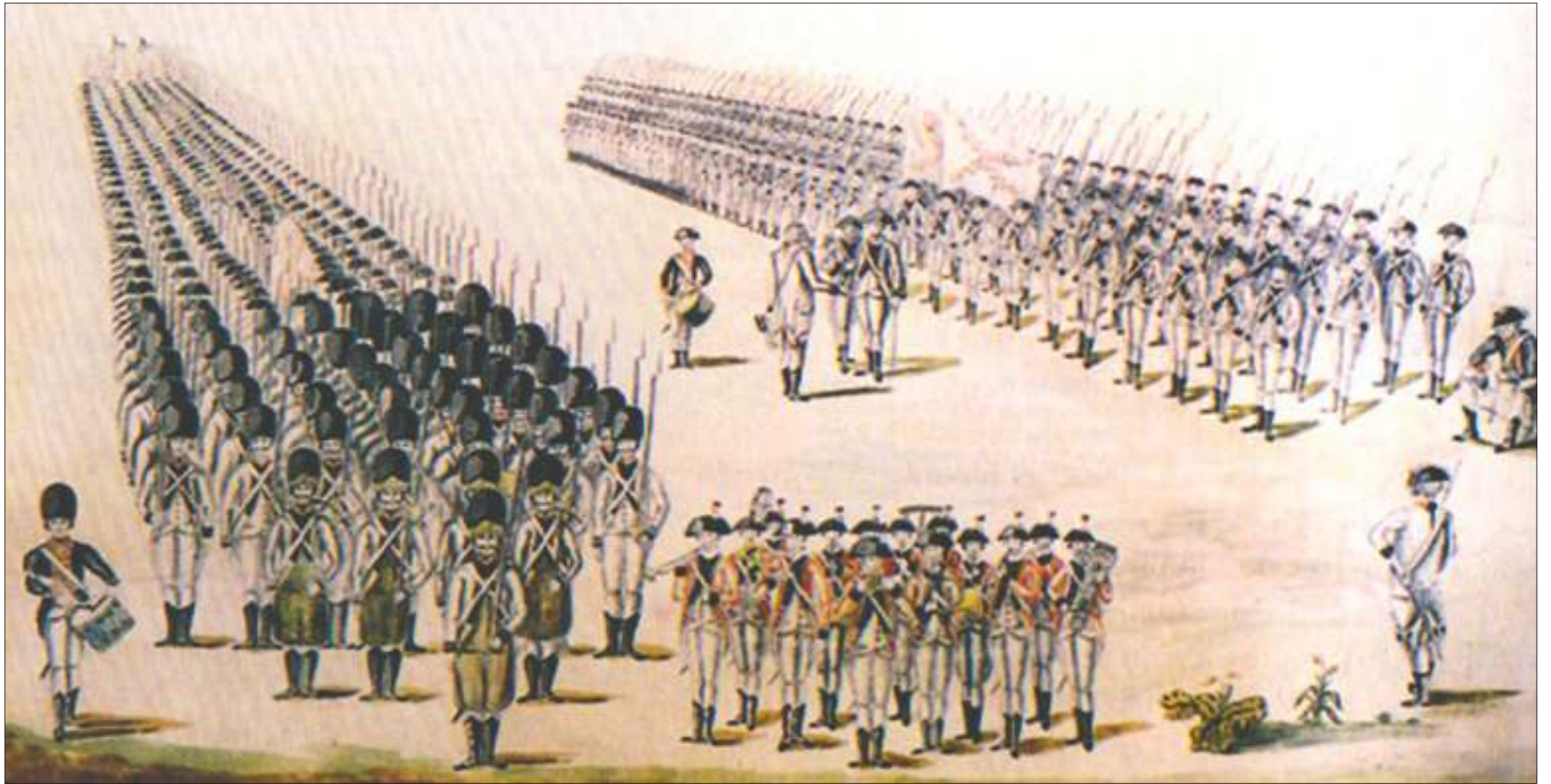
Bibliografia citada

BERNABÉ GIL, David (1990), «Alicante en la Monarquía Hispánica» dins de Historia de la Ciudad de Alicante, III, Alacant, Ajuntament d'Alacant, 1990, p. 175.
CORONA MARZOL, Carmen (1986), «Valencia y las Milicias Provinciales Borbónicas. Intentos de introducción y oposición institucional en el XVIII», Millars: geografia i història, 11, pp. 101-102.
SORIANO BELLVER, José María (2017), Entre l'oblí i la devoció: Història de la construcció de la nova parroquial d'Alcoi (1697-1812), Alcoi, CAEHA, Més Ciutat, S.A.
GIL ARRÁEZ, Jorge (2014), «De los instrumentos de guerra a las bandas de música. Una aproximación histórica sobre las primeras bandas de música del

ejército español del siglo XVIII», Música, revista del Real Conservatorio Superior de Madrid, 21, Madrid, pp. 33-55.
SANTONJA, Josep Lluís (2013), Guerra i resistència antisenyorial a la governació d'Alcoi 1790-1814, Alcoi, Arxiu Municipal d'Alcoi.
TERRÓN PONCE, José L. (1996), Ejército y Política En La España De Carlos III, Madrid, Ministerio de Defensa.
FERNÁNDEZ VICEDO, Francisco (2011b), «Las agrupaciones bandísticas en el contexto musical español del siglo XVIII y principios del XIX (II)», Música i Poble, revista de la Federació Societats Musicals de la Comunitat Valenciana, 164, pp. 34-37.

Arxiu Municipal d'Alcoi (AMA)
003222, Instancias particulares sobre asuntos varios (1745-1800).

LA MÚSICA D'ALCOI (1742 – 1842)



Regiment de Jaén en 1793 amb la Música en primer terme. Font: Blog Cátedra de Historia y Patrimonio Naval, Armada Espanyola - Universitat de Murcia.

La Música militar (II)

La Il·lustració i les manifestacions festives

Diferents disposicions del govern de Carles III, anaven assentant les bases per a la participació progressiva d'unitats militars -i les seues músiques- en festes cívico-religioses al temps que anaven abandonant-se les formes de la festa barroca. Tot i que açò es percebrà en tota mena de celebracions, és en la festa del Corpus on sembla més clara la relació. Així, les ordenances militars de 1768 inclouen honors militars al Santíssim, la qual cosa consolidarà la presència de l'exèrcit dins la processó i, per extensió, anirà incorporant-se a les de la Verge i els Sants. En 1770, es declara «Marcha de Honor» a la marxa granadera que arriba al nostres dies com a Marxa Reial -himne nacional espanyol a hores d'ara-, mentre que en 1777 una reial cèdula ordena la prohibició d'espectacles grotescs com ara la presència dels «disciplinantes, empalados, ni otros espectáculos semejantes» així com qualsevol tipus de dansa, aspecte concret en el qual insistirà poc després (1780). Amb aquestes mesures, a les quals cal afegir la prohibició de 1771

«que no se pueda disparar arcabuz o escopeta cargada con munición o sin ella, aunque sea con pólvora sola, dentro de los pueblos» la Il·lustració sentenciava a mort un model, la festa barroca, i assentava les bases del nou model que anirà consolidant-se de manera que al XIX la banda militar i la marxa reial substituiran capelles i danses en tot tipus de celebracions.

Les notícies musicals a Alcoi

Davant un material ben variat, cal establir dos tipus bàsics de presència musical: la tradicional música de capella i la novedosa música militar. Un document conegut és la instància al corregidor dels capitans «nombrados por la junta de devotos de Nuestro Patrón San Jorge» Joseph Satorre i Joseph Verdú datada el 3 de març de 1782 (AMA 005397). El text deixa clar que es tracta de companyies comandades per dos capitans -fent servir llenguatge militar és la graduació adient per a manar d'una companyia- i que pensaven eixir a la processó amb l'acompanyament de la infanteria: una banda de guerra amb pífans i tambors. I, a més d'acceptar fil per randa l'ordre reial de no fer servir

pólvora dins de poblat, anuncien que ells pagaran la música -entemem que és la capella- i el sermó, dos elements que el corregidor «por sus justos motivos» sembla havia decidit no pagar. D'aquesta manera diuen obsequiar a Sant Jordi i servir al propi corregidor, la qual cosa suposa servir al rei. Els capitans s'alineen, potser per imitació però també perquè l'essència militar del càrrec els ho facilita, amb allò que podem considerar habitual en el seu temps: particulars que es fan càrrec de despeses en obsequi de la corona i acompliment dels principis il·lustrats d'aquella pel que fa a l'acompanyament musical de processons: música militar. L'èxit d'aquesta fórmula queda palès en la instància de maig de 1782, referida al següent any, per la qual a més d'anunciar la idea que tenen de fer una imatge equestre de Sant Jordi, demanen en compensació a la seua contribució per donar-li major vistositat a la festa, tancar la plaça de Sant Agustí el segon dia i «ver si a la entrada podran sacar algun tanto». Lògicament, i en coherència a les formes del moment, l'ajuntament no va tenir cap inconvenient en

acceptar-ho tot (Berenguer 1977a I: 537).

Junt a aquestes notícies en tenim d'altres que parlen de la pervivència de la fórmula anterior -la capella-, és a dir estem en un temps en el que coexisteixen formes antigues i modernes representades per la capella i la música militar respectivament. El mateix 1783 amb el rerefons de la independència dels EUA es va signar el Tractat de Paris, a resultes del qual la corona hispànica va recobrar Menorca, la Florida, la costa d'Hondures i Campeche. Alcoi va consumir més de cent lliures en despeses variades, inclosa la música, que a més va coincidir amb un naixement reial (Santonja 1998: 1014).

Berenguer (1977a I: 540) detalla l'acord capítular, que donava peu a la referida despesa, extret de l'acta capítular de 9 de desembre de 1783, en el qual s'evidència que el capítol pensa en una festa tradicional barroca, a més de revelar-nos que a Alcoi hi havia només tres músics disponibles ¿estaven ocupats en les comèdies o fora de la

per Jaume Jordi i Àngel Lluís Ferrando Morales



*Sant Jordi en un plafó ceràmic pintat per Josep Sanchis (s. XVIII-XIX).
Font: Museu Arqueològic d'Alcoi.*

Vila? No ho sabem, però està clar que la ruptura de l'ajuntament amb la Capella, li presentava de tant en tant situacions no exemptes de dificultats.

També a Alcoi, se celebraran exèquies per la mort de Carles III el 29 de gener de 1789, i en 1790 s'obtin- dran tres dies de festa per la pro- clamació de Carles IV sense que en cap dels dos actes ens conste ex- pressament pagaments als músics (Santonja 1998: 1014 i ss.). Tanma- teix, sí que ens consta l'assistència de «diferentes orquestras» en la inauguració del nou Hospital (Gace- ta de Madrid, 30-03-1790, p. 217) i una interessant al·lusió al Regiment de Infanteria del Príncep (suposem en aquell moment acantonat a Alcoi o altre lloc proper) en la sessió del capítol municipal de 13 de maig de 1790 (Berenguer 1977a I: 549).

Comprenem, doncs, que no sempre és possible atendre les necessitats de música amb els músics de la Vila, màxim en la situació de lliber- tat de contrata en la qual estaven, per això no és d'estranyar que so- vint apareguen informacions sobre reforços de músics vinguts de fora que són contractats tant per l'ajun- tament o per institucions particu- lars. Lògicament si a Alcoi hi havia disponibilitat de músics militars, d'ordenança o recreo tant se val, és evident que no calia contractar-ne per fer una proclamació reial. En- tenem, tot i això, que per a partici- par en una processó particular sí que caldria pagar als militars, però eixa despesa no pot figurar en els comptes del comú, doncs eren els interessats –devots de Sant Jordi a l'Alcoi de 1782– els que ho paga- rien, com ells mateixos afirmen.

Així les coses, al 1794 en la Reial Fàbrica de Draps es deia que «a fin de reducir los crecientes gastos en esta partida de fiestas, el clavario de la Fábrica propuso que en la festividad del patrono no se llamase a músicos forasteros para que, con

Amb nom propi

Mn. Joaquin Almiñana i Martí (Alcoi, c. 1756 – Dénia?, 1790)

Fill de Juan Almiñana i Josefa Martí, per tant net del cirurgià i músic alcoià Juan Almiñana; va estar organista a Sant Joan del Mercat de València entre 1777 i 1780 (Villalmanzo 1992: 36). El 9 d'abril de 1780, pren possessió del benefici d'organista, el núm. 25 a la parroquial de Dénia amb una renda aprox. de 98 lliures anuals. L'any següent és ordenat de menors pel bisbe d'Oriola, l'albaidí Josep Tormo (ADO 195: 108r): «Ad quat. Minores tantum (...) D. Ioachim Almiñana cleric. ex Villa de Alcoy Valent. Dioeces. tit. Beneficii Musici Organici, congr. sustent. cum onere &c ut supra». El dia de Sant Jordi de 1782 sol·licita a València el sots-diaconat. En l'expedient d'aquesta sol·licitud (ADV 0046/003) a més d'allò referit, consta el testimoni del aleshores rector d'Alcoi Josep Antoni Pons qui declara: «le tuve desde muy niño, hasta la edad de unos quince años Monaguillo en esta mi Iglesia y su porte en dicho tiempo puedo asegurar a Vs.Ss., fue pio y modesto. Le observé exacto

este ahorro, pudieran hacerse cua- tro lámparas destinadas a la capilla del santo» (Santonja 1998: 971). Aquesta proposta, en plena Guerra de la Convenció, deixa constància que a Alcoi hi havia músics sufi- cients per poder apanyar-se amb ells. Tot i que, a la llarga, potser no foren prou -ni en quantitat ni en estil- per lluir de Música. No ens es- tranya que, acabada la guerra i amb més músics a l'abast, per a la festa de beatificació del Patriarca Juan de Ribera (1797), la Fàbrica «hizo ve- nir una banda de música de Alicante para que tocasse en las danzas de las niñas» (Vilaplana 1903: 429).

Acceptant, com assenyala Santonja, que la beatificació de Joan de Ribe- ra va estar la darrera festa barroca a Alcoi i afegint que, en rigor, la presència d'una banda de música no tenia sentit per acompanyar unes danses que s'havien fet de sempre sense ella; devem concloure que aquesta primera participació d'una banda militar devia obehir a raons extra-musicals. La solvència econò- mica de la Reial Fàbrica i l'ambient de rivalitat entre corporacions locals degué empenyar a portar allò més modern tot i que relegant-ho a una funció antiga. També permet entre- veure –lògicament, doncs estem al 1797– l'acceptació de les idees de la Il·lustració en el context alcoià i la necessitat d'alinear-se amb el nou model festívol que aquella propug- nava.

D'Alacant també era la guarnició d'aquella banda de música que va a Albaida en 1786 per a les festes d'octubre a la Mare de Déu del Re- mei, ho refereix mn. Francesc Mateu

(1847: 39)

En las fiestas del año 1786 con motivo de ser festeros D. Vicente y D. José Tormo, sobrinos del Sr. Obispo, vió por la vez primera este vecindario una música marcial o de retreta, que era de un regimiento que estaba de guarnición en Alican- te y no se repitió hasta el año 1801 en que vino otra de paisanos que era de Muro. Posteriormente ya las hemos tenido de esta nuestra Villa, y en la actualidad [1847] se está en- sayando una de más de 30 papeles.

El bisbe al qual es fa referència és José Tormo Juliá, qui va estar auxiliar a València de l'arquebisbe Mayoral entre 1763 i 1767 abans d'ocupar la seu oriolana, conegut per la seua posició il·lustrada. Pel que fa al regiment, és difícil aclarir de quina unitat militar es tractava, perquè com hem vist estem parlant

en el cumplimiento de su obligación (...) cantar con atención con el coro las horas canónicas (...) aplicarse a sus estudios de Gramática y de Música y lo mismo me informan personas fidedignas que le vieron y trataron (...) en los años que permaneció en esta Villa que fue hasta unos diez años atras cuando con licencia de sus padres dicho Mn Joaquin pasó a la Ciudad de Valencia a continuar su estudio de Organo.».

A l'arxiu parroquial de Dénia podem llegir en el llibre Cuentas de los beneficios 1772-1814, aquesta senzilla frase «murió Almiñana», era juny de 1790. L'arxiu de la catedral de València conserva els seus misteris gloriosos del rosari cantat (ACV 2/19).

Signatura de mossén Joaquin Almiñana en un document de 1782. Font: Arxiu Diocesà de València.

precisament del moment en el qual estaven les guarnicions en el procés de convertir-se en estables. Tot i això, cal parar esment d'una investigació per ordre de l'Audiència Valenciana, sobre les actua- cions del tinent general Francisco Pacheco, corregidor d'Alacant entre 1786 i 1793, on consta que «había utilizado presos en algunas obras públicas, y las había inau- gurado con un vitor a su nombre y actuación de la banda de música militar» (Giménez 1988: 80).

És molt probable que es tracte de la mateixa Música que va a Albaida i que vindrà a Alcoi. Previsiblement el governador alacantí s'extralimità en les seues atribucions. Ara bé, si tenim en compte que es tractava de donar relleu en última instància a la monarquia i, acceptem que les músiques militars es gestionaven quasi com capelles nobiliàries, pot- ser aquest ús civil de les músiques militars constatat a les comarques siga perfectament comprensible.

Fonts i Bibliografia general

Bibliografia citada

BERENGUER BARCELÓ, Julio (1977a), Historia de Alcoy (3 vol.), Alcoi, Llorens.
SANTONJA CARDONA, José Luis (1998), Iglesia y sociedad en una villa valenciana: Alcoi (1300-1845), Universitat d'Alacant (tesi doctoral en línia). [<http://hdl.handle.net/10045/5566>, consulta: 02/01/2018]
VILLALMANZO, Jesús (1992), La música en la parroquia de los Santos Juanes de Valencia durante el siglo XVIII, València, Generalitat Valenciana.
VILAPLANA GISBERT, José (1903), Historia Religiosa de Alcoy, Alicante, Excma. Diputación Provincial, [ed. facsímil 1977].
MATEU GINER, Francisco (1864), Breve historia de la Villa de Albaida [manuscrit].
GIMÉNEZ LÓPEZ, Enrique (1988), «Los corregido- res de Alicante. Perfil sociológico y político de una

élite militar», Revista de historia moderna: Anales de la Universidad de Alicante, 6-7, pp. 67-85.

Arxiu Municipal d'Alcoi (AMA)
005397, Instancias ferias, fiestas y espectáculos públicos

Arxiu Diocesà d'Oriola (ADO)
195, Libro de órdenes de los Ilmos. Srs. Obispos Dn. Pedro Albornoz y Dn. Josef Tormo (1761-1805)

Arxiu Diocesà de València (ADV)
0046/003, Expediente de Joaquin Almiñana, de Alcoi, beneficiado de la parroquia de Dénia, subdia- conado (1782).

Arxiu musical de la Catedral de València (ACV)
2/19, Misterios gloriosos a dúo y a 4 para Domingo, miércoles y sábado de Joaquin Almiñana.

LA MÚSICA D'ALCOI (1742 – 1842)

L'inici del segle XIX i la música de banda a les comarques centrals

Amb aquella Música d'un regiment de la ciutat d'Alacant que havia passejat per Albaida i Alcoi hem deixat la relació dels fets de la nostra història. Cal recordar la narració de mn. Francesc Mateu, qui referint-se a Albaida diu que després hi va anar «otra de paisanos que era de Muro». I és precisament aquest detall el que ens dona peu a parlar del temps en el qual músics civils assumeixen la música militar com part de la seua activitat i que a Alcoi tindrà ressò important amb els músics alcoians que acompanyaren a la «primera de lana» en la festa de Sant Jordi cap al 1817. L'abast del fenomen musical, però, no pot limitar-se a Alcoi, sinó més bé deu considerar-se al sí del territori que a hores d'ara diem comarques centrals. El marc històric en el qual es situen els fets no és menys interessant: la culminació de la crisi de l'Antic Règim que forçarà a Ferran VII d'Espanya a jurar la constitució en allò que podem considerar primera fallida de l'absolutisme o primer intent d'establir l'estat liberal, tant se val.

Músics d'Alcoi i Ontinyent a Agullent

El segle de les llums acaba amb altra interessant actuació dels músics alcoians fora la Vila, concretament a Agullent pel II centenar del miracle de Sant Vicent Ferrer (Faus 1901: 249). Cristóbal Marin Crespo en la seua Descripción de las fiestas del Centenar que la insigne Universidad de Agullente celebró en los días 4, 5 y 6 de setiembre de 1800, a més de lloar el mecenatge dispensat per Josep Esplugues i Martí, baró de Safra a qui dedica el llibret, ens explica:

Ya desde las doce de la noche del día 2 de Setiembre para el 3, se puede decir que comenzaron los regocijos con toques de campanas, disparos de fusilería, morteretes, tambores y otros instrumentos militares, hasta que la selecta orquesta de música llamó la atención de los concurrentes a la Iglesia principal (...) se cantaron Vísperas, baxo la direccion del Maestro de Capilla de la Ilustre Villa de Onteniente Don Antonio Soriano, a cuyo cuidado quedó el proporcionar los Cantores, y Sonadores de músicos instrumentos que juzgase debian convenir para el mayor lucimiento, que fueron en número de treinta, con otro golpe numeroso de Músicos de Alcoy.

Concluidas las solemnnes Vísperas, fue como primer anuncio de los públicos divertimentos la música instrumental, que fue girando por toda la Poblacion (...)

Al amanecer del dia quatro, se renovaron los toques de campanas, y de instrumentos musicales, hasta las nueve, en que se dió principio á la solemne Procesion, desde la Iglesia Parroquial hasta el Ermitorio del Santo, en donde sucedió el milagro. El orden era éste.

Daba principio a la Procesión la soldadesca (...) una compañía de torneantes, a más de uno vestido de Indio que les presidía, hechos venir para

este objeto de la Villa de Algemesí. (...) la danza de doce niñas; naturales de esta Universidad (...) seguía el guión (...) parte de la música y el acompañamiento del Clero Secular y Regular (...) Delante del Ermitorio se formó la soldadesca en círculo, que hizo un muy bien ordenado disparo, se tremoló el estandarte al son de la música, y de todos los instrumentos militares. Luego entrando la Procesion, se dió principio a la Misa cantada (...) Concluida esta eclesiástica función, regresó la comitiva.

Por la tarde a las seis, cantadas Vísperas, salió la Procesión con el mismo orden que por la mañana (...) baxó otra vez la granada, salió un Angel y cantó una aria tan dulce, tan armoniosa que suspendió los vítores por algun rato (...) entró la procesión en la Iglesia (...) y después de haberse cantado la Antífona y Oración, se entonaron los gozos del Santo con mucha solemnidad, y con ellos se finalizó.

El relat de la festa té trets semblants al de Benilloba (1747) ja estudiat, tots dos fan referència a la soldadesca, l'arcabuseria, etc. Però l'actuació de la música és ben diferent; mentre que a Benilloba els músics d'Alcoi es presenten com una formació tancada que sembla tenir només caràcter religiós, a Agullent sembla tenir un caràcter de reforç de la capella, ja descrita com «selecta orquesta» a més d'atendre actes de carrer com cercaviles o dianes en formació de «música instrumental» que quan convé pot dividir-se en grups, com s'insinua en la processó. A més, també es parla d'altra formació de «tambores y otros instrumentos militares», que com veiem es tracta de formacions musicals equiparables a la «banda de música» i «banda de guerra» estudiades al període anterior. Com sembla que les pragmàtiques de Carles III van tenir un ressò limitat, en aquesta festa encara perviuen els elements tradicionals, com ara les danses amb els tornejants d'Algemesí, les xiquetes del poble, però ha desaparegut la música vocal (villancets) amb acompanyament al carrer, restant només una cosa tan efectista com la magrana i l'àngel que de matí recita i de vesprada canta.

En la festa centenària d'Agullent, pel que fa a la música, podem veure un pas més en la transició cap a les formes contemporànies. Tot i això, crida l'atenció el fet de que no s'esmenta la música del país –la dolçaina– tot i que podem suposar-la obrint la processó, però no acompanyant als tornejants que van només amb tambor (encara a hores d'ara en Algemesí) per acompanyar les diferents evolucions que realitzen.

Val a dir també alguna cosa del baró de Safra –La Safra està a la Vall dels Alforins– qui en altre plànol, ell mateix pot representar la transició. José Esplugues i Martí (Agullent, 1758-1822) en 1795 nomenat pel rei tinent dels Voluntaris Honorats de Sant Felip (Xàtiva) va exhortar als mossos a l'allistament, gratificant-los amb 600 rals i en-



Dibuixos de Pilar i Ramón Haro recreant la processó centenària d'Agullent de 1800.

Cortesia de Ramón Haro Esplugues.

tregant mil més en contribució a armes i vestuari. Soci de l'Econòmica d'Amics del País de València (des de 1785) també va cedir a Carles IV la propietat de l'escribania del jutjat d'Agullent en 1800, per la qual cosa el rei li va concedir el títol de Baró del Regne de València amb la denominació de Zafra en abril de 1801 (Borja 1968). Convé fer esment a les Societats Econòmiques –la de València creada al 1776– les quals, nascudes de la il·lustració per donar suport a l'acció reformista de l'estat, van permetre l'exercici de la ciutadania obrint pas al liberalisme (Franco 2009).

Finalment assenyalar que, com era d'esperar, els músics alcoians van participar també en la festa d'Agullent d'un segle després, en l'any 1900, tant en actes de carrer com a l'església, però aleshores ja tenien nom: Música Primitiva d'Alcoi. Agraïm la informació facilitada per Ramón Haro

per Jaume Jordi i Àngel Lluís Ferrando Morales



Gravat en la capçalera del nomenament d'un oficial de la milícia Honrada en 1809, on estan representats els milicians amb uniforme (esquerra) i els guerrillers amb els tradicionals saragüells (dreta). Font: cortesia de Miguel Ángel García

Esplugues, cronista oficial d'Aguil·lent.

La guerra del Francès

En 1808 la Junta Suprema de Govern del Regne de València – màxima autoritat de regència entre l'abdicació de Carles IV i fins que torne Ferran VII– publicarà el Reglamento para la formación de compañías de vecinos honrados en el Reyno de Valencia, que defiendan sus pueblos, y mantengan la quietud, titulándose: Cuerpo de Vecinos Honrados y Urbanos del Reyno de Valencia, i podem llegir allí que «ha estimado por muy útil dicha Junta Suprema formar cierto número de Batallones en este Reyno, compuestos de vecinos honrados, cabezas de sus casas, de la mejor conducta y opinión, y no sujetos a un jornal».

A Alcoi li corresponia formar un batalló de 500 homes en cinc companyies de 100 cadascuna, el reglament detallava el nombre de veïns de cada poble i les característiques dels homes que calia seleccionar. La junta demana expressament homes «honrats» que no siguen jornalers i, a més, per ser oficials s'exigia ser noble o ciutadà, tot i que també podrien ser acceptats «comerciantes al por mayor, abogados y labradores de nota y respeto, que no hubieren obtenido oficios mecánicos». Respecte a la possible música d'aquests batallons, ni paraula. En gener de 1809, el dominic fra Juan Rico predica en Alcoi i Cocentaina animant la lluita (Casanova 2001: 229).

Com si diguera, què feu en les vostres cases, tancats de por, esperant quant a eixe mónstruo li done la gana de llevar-os la vida o portar-os esclaus a la segua terra? No és millor morir en campanya y veure si el podem matar a d'ell que estar-se mano sobre mano mirant com mata y cautiva als nostres chermans? Txiu txiu tots els que encara conserveu algun amor a Déu y morim primer en lo cam de batalla que veure tals desdiches.

Coincideix –no casualment, doncs els frares predicaven excepcionalment en valencià i estaven enviats per la Junta de València– amb el moment en el qual tot Alcoi es posa en peu de guerra. Seguint les ordres, estaven formant-se milícies i guerrilles –oficialment «partidas y cuadrillas de gente armada»– i

organitzant obres de fortificació (Santonja 2013: 74). A València, la Junta nomenà Albert Adell com a comandant de la Milícia Honrada, qui va venir a Alcoi a organitzar-la a principis de 1809. Pocs dies després, en febrer, la milícia ja tenia oficials nomenats com ara Merita, Corbí, Gisbert, de Scals... (Santonja 2013: 84). Cal notar que el fet que els pobles del corregiment alcoià tingueren milícia i guerrilla de voluntaris no els eximia de les quintes per a l'exèrcit regular ni tampoc de proporcionar avituallaments i allotjaments a les tropes itinerants quant recalaven a la Vila. Ben prompte es veurà l'ajuntament i el veïnat amb mancances materials de tot tipus, doncs la guerra no havia fet més que començar.

Al gener de 1810 arribava la convocatòria de Corts Constituents i com assenyala Santonja (2013: 91) per als liberals era tan important desfer-se'n de la monarquia absolutista com guanyar la guerra. El diumenge 28 es va fer l'elecció cantant-se un Tedeum a la parròquia i amb «regocijos públicos» que per a Rogelio Sanchis (1977: 88-89) suposen l'existència d'una Música, que no hem pogut documentar. Al mes de març es donen les ordres per reprendre la campanya militar. La milícia i la guerrilla comandades per Albert Adell i Joaquim Merita respectivament devien eixir de la Vila i així ho van fer els primers dies de març (Santonja 2013: 108).



Portada i codi QR d'accés al llibret de descripció de la festa centenària d'Aguil·lent. Font: Biblioteca Valenciana Digital.

Sabies que...?

L'orgue

En el diccionari de la RAE, la sisena accepció de «golpe» és «Irrupción de algo en gran cantidad. Golpe de gente, de agua».

Des de la sagristia

Amb l'inici del segle XIX trobem de sagristans a dos germans Botella: Pere i Vicent. Tots dos fan de testimonis al febrer de 1801 en la presa de possessió del benefici de Sant Vicent Ferrer per part de dn. Josef Grau d'Alacant, essent rector de la parròquia el doctor Pere Michavila, com consta al protocol notarial de Vicent Morant (AMA 001191: 26v). Uns mesos després – en juny – el mateix notari deixa constància del testimoni dels germans Botella quan el clergat alcoià va admetre formalment amb l'ofici d'epistoler al dit Grau, per haver estat ja ordenat de sots-diacon (AMA 001191: 110v). Només un mes abans, en maig de 1801, havia demanat les ordres menors i el sotsdiaconat a l'arquebisbat (ADV 0050/012).

L'organista de la parròquia alcoiana era des dels anys huitanta del segle anterior el cego Francisco Esparza, qui aquell any de 1801 amb fra Josep Ripoll, organista del convent de Sant Francesc d'Alcoi i fra Francesc Pastor del convent de Xixona, formen el tribunal examinador de la plaça d'organista de la Vila d'Ibi. Per als examinadors, Isidro Verdú va quedar en primer lloc amb Thomas Veà, mentre que mn. Francesc Gonzalez, mn. Francesc Reig i Rafael Ubeda van quedar en segon lloc. Però, l'ajuntament d'Ibi que era el patrono del benefici, després d'oïr el parer dels examinadors, i després d'apretada votació, va acordar presentar al benefici i per tant nomenar organista de la parroquial d'aquella Vila a mn. Francesc Reig (Amaya 2012). Mn. Reig, de Cocentaina que tenia aleshores només la primera tonsura va demanar a l'agost de 1802 les ordres menors i el sotsdiaconat «a título de beneficio de órgano en la parroquial de Ibi» (ADV 0055/21).

Tornant al sagristà Vicent Botella, en qualitat de macip, s'adreça al corregidor en maig de 1810 per tal que li pagara un roquet nou amb el qual participar en les funcions d'església «con la desensia que se requiere». No era la primera vegada que Vicent reclamava aquesta prenda per duir damunt la sotana, de fet en febrer de 1785 ja deia que «necesita de que V.S. les haga un roquete (...) pues el que lleva le tiene ya muy roto e indesente». Aquesta petició va tenir una airada contestació de l'ajuntament qui li va comunicar «que desde este día queda despedido y cesa su salario» per no haver «cumplido con su obligación en tener aseados los bancos del ayuntamiento» (AMA 003245/001). Com veiem, finalment Vicent no va estar despatxat, però va tenir que esperar 25 anys sense roquet.

Fonts i Bibliografia general

Bibliografia citada

FAUS GARCÍA, Gonzalo (1901), «Las bandas de música», Composiciones premiadas en el Certamen Científico-Literario iniciado por el Excmo. Ayuntamiento de la ciudad de Alcoy con motivo de la fiestas al patrono San Jorge Mártir y en conmemoración de la entrada del siglo XX : celebrado en la noche del 28 de abril de 1901, Imprenta de El Serpis, pp. 244-274. BORJA de GUZMÁN, Pedro (1968), «Los Esplugues y la Baronía de Zafra», dins Bocairant en festes de sant Blai, s.p. FRANCO RUBIO, Gloria (2009), «Las Sociedades Económicas de Amigos del País: Un observatorio privilegiado para la práctica política y el nacimiento de la ciudadanía a finales del Antiguo Régimen», en Jesús Astigarraga, M. V. Lopez-Cordón & J.M.

Urquia (coords.), Ilustración, Ilustraciones, Real Sociedad Bascongada de Amigos del País : Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales, San Sebastián, 2009, pp. 351-368. CASANOVA, Emili & MARTINEZ, Francesc A. (2001), «La guerra i la paraula: Sobre els sermons patriòtics en València durant la Guerra de la Independència», Caplletra: revista internacional de filologia, 31, pp. 213-239. SANTONJA CARDONA, José Luis (1998), Iglesia y sociedad en una villa valenciana: Alcoi (1300-1845), Universitat d'Alacant (tesi doctoral en línia). [<http://hdl.handle.net/10045/5566>, consulta: 02/01/2018] SANCHIS LLORENS, Rogelio (1977), Alcoi y la Guerra de la Independencia, Alcoi, Caja de Ahorros de Alicante y Murcia.

LA MÚSICA D'ALCOI (1742 – 1842)

L'inici del segle XIX i la música de banda a les comarques centrals (II)

Alcoi no pot fer festa a Sant Jordi

Aquest és el context en el qual la Junta de Devotos del Patrón San Jorge s'adreça al corregidor Juan Bermejo el 28 d'abril de 1810, manifestant-li que l'absència de recursos materials i de devots i músics impedeix celebrar la festa de Sant Jordi (Berenguer 1977a II: 46-47). Menys de dos anys després, el gener de 1812, Alcoi caurà en mans franceses i romandran fins agost. El mes de setembre es proclamà la Constitució de Cadis i es convocaren eleccions al nou ajuntament constitucional, que només va governar uns dies abans de fugir davant la presència francesa, a les darreries d'aquell mateix mes de setembre. El francesos van mantenint la seva presència fins als darrers dies d'octubre, quan Alcoi va tornar a mans constitucionals; el territori de la Governació d'Alcoi havia esdevingut camp de batalla. «Els atacs d'un bàndol i de l'altre eren continus i Alcoi canviava de mans sovint, mentre que els seus veïns i la seua indústria es dessagnaven per culpa de les contribucions i confiscacions dels militars» (Santonja 2013: 171).

L'alliberament d'Alcoi arribarà definitivament el març de 1813 i amb aquest motiu «el cabildo destinó seis mil reales “para las fiestas y regocijos públicos que se hicieron en esta villa por haver evacuado los Franceses nuestra España”» (Santonja 1998: 1015). També se celebrarà la festa de Sant Jordi (Berenguer 1977b).

La Música de Muro

Ja hem referit aquella primera actuació d'una música militar a Albaida quan eren festers els nebots de l'il·lustrat bisbe Tormo, actuació que es va repetir en 1801 amb «otra de paisanos que era de Muro». Doncs aquests músics de Muro van al notari en 1805 (Ferrer 2006) i, en escriptura de Francisco Satorre, atorguen un conveni el tres d'abril en aquests termes

En la Universidad de Muro a tres dias del mes de abril del año mil ochocientos cinco: Ante mi es escrivano y testigos infrascritos parecieron Damian Gonzales, Francisco Gonsalbes, Josef Jover, Manuel Eloria, Vicente Bernabeu, todos mayores de los veinte y cinco años, Agustín Ubeda, texedor en nombre y representación de Mathias Ubeda, menor de los veinte y cinco años, y Juan Vallcanera como padre y legítimo Administrador de Josef y Joaquin Vallcanera también menores, todos juntos ... dixerón, que los primeros junto con los menores forman un cuerpo de músico compuesto de Bombo, clarinetes, trompas, platillos y un octaví de trompas y para que siempre se conserven los instrumentos en el fondo de dicha Música; en la forma que mas haya lugar en derecho otorgan que se han convenido el modo de lo referido, en la forma siguiente con pacto y condición de haver de asistir precisamente todos los componentes de la Música a todas las funciones que ocurran, a no premidiar enfermedad u otro robusto impedimento que en tal caso



*Detall de l'escut familiar en l'entrada de la Casa Alonso, a la Plaça de la Senyoria de Muro.
Foto: col·lecció pròpia.*

no tendrán obligacion de asistir. = Que si alguno de los componentes voluntariamente se apartase de la Música, tenga obligación de dexarse el instrumento a favor de ella, y cobrarle quando otro substituya su lugar, pagándole este la mitad de lo que ganare en las funciones y festividades que asistiere ... Y ultimamente quedan convenidos todos los otorgantes que el dicho Damian Gonzales haya de conocer es este año como conoce los bastantes poderes para poder contratar estando todos sugetos el haver de acudir a los ensayos y funciones en que el dicho se ajustare le parecieren convenientes, y prometieren beneficio a esta sociedad. (...)

Es tracta d'un document que ens permet situar el germen d'allò que ara anomenem societats musicals a les comarques centrals en el temps del primer liberalisme, concretament a la Vila de Muro. És, doncs, el moment en el qual s'assoliran des de premisses il·lustrades idees de pàtria i nació, el dret d'associació, les eleccions, etc. i, en definitiva, naixerà el ciutadà modern en contraposició al vassall de l'antic règim. Des d'aquest punt de vista, no és d'estranyar que siga la Vila de Muro la que més es va significar dins la Governació d'Alcoi en la lluita antisenyorial, que portarà als murers a demanar expressament –en

el marc de la convocatòria a corts constituents de 1810– que la corona anul·lara la cessió feta segles arrere a la família Corella i recuperara el comtat de Cocentaina (Santonja 2013: 117).

Passada la guerra i després d'aquest primer intent d'organització, de nou els músics murers tornen al notari Josef Esteve y Ferrando el 3 de maig de 1814. En aquesta ocasió van acompanyats de l'alcalde Francisco de Paula Alonso i Puig qui fa de testimoni per atorgar un «convenio» molt més extens

En la Villa de Muro a los tres dias del mes de mayo del año mil ochocientos catorce: ante mi el Escribano y Testigos abajo escritos, parecieron Josef Gozalbez y Calbo, y Vicente Bernabeu y Marin Rastilladores, Josef Jover y Pastor, Josef Gonzales y Tavernero, Agustín y Josef Ubeda y Vidal, Blas Payá y Cascant, y Josef Espinos y Alonso, texedores todos vecinos de esta expresada Villa (...) dixerón: Que tenían determinado el formar una Música de varios instrumentos, que los otorgantes se hallan enseñados; però a fin de que en alguna manera tengan algun gobierno en ella, han deliberado el formar ciertos capítulos (...) 1. Primeramente. Que de estos individuos, ó de

per Jaume Jordi i Àngel Lluís Ferrando Morales



Gravat de capçalera de *Los Domingos de Abril* (1886).
Font: Arxiu Municipal d'Alcoi

los que por el tiempo formen esta Música, haya de votarse anualmente Uno que ejerza las funciones de Cabo, y este haya de proporcionar y ajustar aquellas salidas que se ofrezcan a otros Lugares, y tambien las que se proporcionen en esta Villa, sin que los demás puedan negarse a seguir y tocar en dichas funciones siempre que les redituen a cada uno despues de comidos seis reales de vellón diarios.

2. Que por el presente Capítulo, nombran por Maestro de dicha Música a Rafael Ubeda organista vecino de esta Villa, a quien se le han de bonificar de dichas funciones una porción como a los demás con la obligación de darles tres días de enseñanza cada semana (...)

3. Que los Instrumentos que actualmente tiene esta Música, y que son del Cuerpo de ella son quatro clarinetes, una trompa y un bombo justipreciados en veinte y seis Libras, que para el completo de ella falta otra trompa, dos clarinetes, un bajo, eo fagod, unos platillos y un contrabajo o redoblante; con un campanon. Los quales han de mercarse del fondo de la Música (...)

4. Que ninguno de los Individuos que compongan esta Música pueda entrar a tocar con la del Lugar de Gaianes(...)

5. Y ultimamente: Que por el hecho de embriagarse, o de hurtar alguna cosa por pequeña que sea, sea despedido qualesquiera Individuo de esta Música, sin que tenga ni pueda alegar derecho alguno a la parte de Instrumentos, ni de otros efectos sean los que fueren que tenga la Música (...)

Com és natural, estem davant d'una reglamentació més elaborada que denota l'experiència organitzativa que venia d'abans i reflecteix una plantilla més acurada, a més es reglamenta la funció directiva, el règim econòmic i la figura del mestre. Per si tot açò fora poc, els músics murers no dubten en exigir-se la qualitat d' «honrats» com a conditio

sine qua non per pertànyer a la Música i es donen la llibertat d'elecció anual d'aquell qui va a representar-los. La presència de l'alcalde com a testimoni suposa l'aval tàcit de l'autoritat a la reglamentació i no és trivial, doncs Francisco Alonso serà després diputat provincial pel partit de Cocentaina en temps de governs liberals i quan es conforme la província d'Alacant. Tot en conjunt, ens permet posicionar als músics murers –majoritàriament teixidors d'ofici– en la línia del pensament liberal i democràtic propi de l'esperit constitucional de 1812, però un parell d'anys després, quan Ferran VII havia ordenat que les coses tornaren a l'estat de 1808, la qual cosa encara potser li done més mèrit pel que té d'arriscada.

Un darrer detall de l'escriptura que convé assenyalar és la menció de la Música de Gaianes. Potser pels desastres de la guerra o pel que siga, els músics murers no volen saber-se'n res de Gaianes i d'aquesta manera deixen constància de l'existència d'aquella. Possiblement en altres localitats estigueren en situació semblant –organitzant les seues Músiques– i no ho sabem perquè en lloc de redactar un document públic podrien haver arribat a un acord entre d'ells, de paraula o escrit, però sense passar per l'escribania, com per sort per a nosaltres van fer els murers. Sergi Silvestre (2013) aporta una panoràmica completa del procés.

La Música d'Alcoi en 1817

Sabem que al voltant de 1817 la Música d'Alcoi va acompanyar a la primera de Llana en l'acte de l'entrada i això li va valdre el dret a acompanyar al capità. El testimoni l'aporta -molt temps després dels fets- el setmanari *Los Domingos de Abril* (4-4-1886, p.8), publicació fundada i dirigida pel primer cronista oficial d'Alcoi Antoni Vilaplana Sempere (Alcoi, 1841-1888) qui, a

més, sembla havia estat secretari de l'Associació de Sant Jordi. Es tracta d'un article sense signar que intenta documentar l'antiguitat de l'actual Filà Llana en la festa de moros i cristians, aleshores «primera de Lana» i explica perquè va ser «primera» –lloc que encara ocupa en l'ordre de festa del bàndol moro– i és que van contractar una Música, la que després –quan s'escriu a l'article– s'anomenava Primitiva situant els fets en data imprecisa, al voltant de 1817.

En su principio salía con dulzaina y atambores como todas las comparsas de moros pero que por el año diez y siete contrató a la única música que había en la población, es decir á la Primitiva (...)

Esta comparsa en su principio prosperó mucho tanto por los individuos que la componían, como por tener banda militar cosa rara en aquellos años, en que la filarmonía no se había estendido como hoy hasta las poblaciones más reducidas, y las músicas de fuera había pocas y costaban mucho dinero.

(...) y para más lujo de la comparsa, la música vistió el mismo uniforme moro de los individuos, así es que de la última del bando moro, pasó a ocupar el primer puesto. No paró todo aquí, como las demás comparsas carecían de música, las autoridades y la Junta directiva de fiestas, les concedió el derecho, de que en la fantástica y vistosa entrada de moros, entrase el capitán de dicho bando al frente de la de Llana, para mejor lucimiento de este (...)

Por los años treinta y siete al cuarenta, ya el divino arte se había propagado mucho por el reino de Valencia y todas las comparsas tenían su correspondiente banda (...) derogando este derecho que ya no tenía razón de ser.

El text deixa clars els fets, però hi ha detalls que al nostre entendre necessiten una mica d'atenció. La datació potser siga el més cridaner. Sembla extret de fonts orals, de gent major que probablement vis-

queren els fets de petits i/o els van oir d'aquells que els van viure. En aquest sentit la imprecisió és comprensible i atès que és més difícil recordar dates que esdeveniments, potser el que voldrien dir és que va passar entre la guerra del Francès i l'aixecament liberal de 1820, perquè aquests fets inevitablement degueren deixar empremta en la memòria col·lectiva. Així que el redactor sembla que va triar un any al mig d'ambdós: 1817 és la mitjana aritmètica de 1814 i 1820.

L'altre aspecte cridaner és la referència a la Música Vella o Primitiva. Al respecte, cal assenyalar que la Música d'Alcoi no tenia nom fins que apareix una de Nova, per tant quan s'escriu el text (1886), s'entén que no podia ser la Nova, i, consegüentment, era la Vella. Tot aquest embolic és reduït a l'ús d'un adjectiu per un nom. Açò ens porta a fer menció d'un error en la historiografia alcoiana: pensar que la Música d'Alcoi de 1817 era la del batalló de Milicians Nacionals, la qual cosa és impossible perquè la Milícia Nacional no existia encara i l'altra milícia, la Honrada de la guerra del Francès, no tenia música com s'ha vist i, a més, ja s'havia dissolt.

També és precís fer una valoració de conjunt del fet per situar-nos en l'època, es tracta d'una Música que acompanya al capità amb la seua filà juntament amb la Llana, aquesta era la idea per a que el capità lluirà més. Per tant no val a fer cap comparació amb l'entrada actual: estem parlant d'un moment en el qual capità amb el seu seguici i una filà podien apanyar-se amb una música. ¿Podríem aventurar un nombre de dotze o quinze músics i de quaranta o cinquanta feters? Qualsevol que ho pense pot tenir opinió al respecte per poc que conega els carrers d'Alcoi i la seua Festa.

Finalment crida l'atenció la menció a «dulzaina y atambores» perquè tot i no dubtar de l'existència d'aquesta «música del país» no disposem de suficients referències per afirmar-ho de manera tan categòrica com ho fa el redactor de *Los Domingos de Abril*.

Fonts i Bibliografia general

Bibliografia citada

BERENGUER BARCELÓ, Julio (1977a), *Historia de Alcoy* (3 vol.), Alcoi, Llorens.
SANTONJA, Josep Lluís (2013), *Guerra i resistència antisenyorial a la governació d'Alcoi 1790-1814*, Alcoi, Arxiu Municipal d'Alcoi.
FERRER MARSET, Pere (2006), «Unió Musical de

Muro: document fundacional de l'any 1805», *Revista de Festes de Muro*, pp. 103-104.
SILVESTRE PÉREZ, Sergi (2013), «Música, gent i poble: noves aportacions al voltant de la música de banda a Muro», *Revista de Festes de Muro*, pp. 82-86.

LA MÚSICA D'ALCOI (1742 – 1842)



Detall del blasó familiar a Casa Jordà, actual Casal de Sant Jordi. Foto: col·lecció pròpia.

L'inici del segle XIX i la música de banda a les comarques centrals (III)

Un mestre de música a l'Alcoi de 1819

El 24 d'octubre de 1819, el notari José Mataix Moltó (AMA 001255: 127v-129r) anotava en el seu protocol esta escriptura:

Ante mí, el escrivano y testigos infraescritos, comparecieron de una parte Don Francisco Samper, comandante de armas de la misma, Don Pasqual Puigmoltó, por sí y en nombre y representación de su hermano, Don Diego, Don José Puigmoltó, Don Ygnacio Puigmoltó, Don Vicente Carbonell y Saval, por sí y en nombre de Don Joaquín Gisbert y Aracil, Don Pedro Corbí, Don Vicente Gisbert y Colomer, Don Miguel Carbonell, en su nombre y representando a Don Esteván Azareto, Don Bernardino Vitoria, por sí y en nombre de Don Francisco Merita, Don Vicente Juan Pérez, y Plácido Francés; y de otra Don Francisco Bocolo y Valles, profesor de Música, todos de esta vecindad,

Y dijeron, que haviéndose establecido en esta villa el último de los comparecientes, ha sido admitido en

la reunión de músicos de la misma como otro de los sugetos que la componen, y no facilitándole su producto bastante suficiencia para su manutención, han determinado los primeros formar una suscripción, obligándose al pago cada uno de quince reales de vellón mensuales y por el término de dos años, para ver si por este medio puede conseguir y asegurar con más comodidad su subsistencia. (...)

2a Será de la obligación de dicho Bocolo enseñar a los suscriptores o a sus hijos a tocar el violín, o a conocer la nota para cantar, sin que por esta razón tenga derecho a pedir cantidad alguna, pues deve considerarse como recompensa al tanto que cada uno le lleva asignado en esta suscripción.

Ygualmente, deberá enseñar a nota dos niños para que canten de tiple en la música de esta villa; y al mismo tiempo proporcionar y adiestrar de la misma tres músicos para tocar quartetos, los cuales, con el expresado Bocolo, deberán asistir quando se les llame a qualquiera de las casas de los suscriptores, por el tanto cada uno de siete reales de vellón por

cada dos horas de ocupación.

3a Tendrá la obligación el expresado Bocolo de asistir dos horas por la noche a acompañar con el violín, a piano o guitarra (sic) a la casa del suscriptor que le llame y le toque el turno, (...)

4a Tendrá libertad dicho Bocolo para admitir las lecciones que le proporcionen fuera de los suscriptores, siempre y quando, después de haver cumplido con estos, le sobre tiempo para ello. Al paso que no podrá ser reconvenido por las ausencias que el mismo haga con los yndividuos de la música de esta villa ni tampoco por las funciones públicas de ella. (...)

L'escriptura –descoberta per Lluís Torró i donada a conèixer en un article signat amb Àngel Lluís Ferrando (1997: 92-93)– ens confirma l'existència, des de feia temps, d'una Música organitzada a Alcoi. En primer lloc, deixa clar que es tracta de donar-li més feina a Bócolo per a que no marxe d' Alcoi, doncs havent «sido admitido en la reunión de músicos de

per Jaume Jordi i Àngel Lluís Ferrando Morales



Detall de la «contrata de Don Francisco Samper y otros con D. Francisco Bocolo».
Font: Arxiu Municipal d'Alcoi

la misma», resultava que l'activitat ordinària de la Música de la Vila no podia facilitar-li de «su producto bastante suficiencia para su manutención», és a dir no podia viure només de la Música. Podem observar un clar paral·lelisme entre el cas de Bócolo i la seua situació i el que va passar amb Claver el 1742: uns mateixos trets per a unes circumstàncies i època diferents, però en essència, el mateix problema d'incertesa davant el treball insuficient de la Música per a l'interessat.

Així que un grup de prohoms de la Vila, heterogeni doncs s'ha restaurat l'absolutisme i tornen a valdre les classes socials de l'antic règim al costat de la recentment emergida burgesia, decideixen donar suport a la Música proveint de feina a Francisco Bócolo. Aquesta tasca se centra en benefici propi, organitzant quartets a les seues cases, al mateix temps que l'admeten com preceptor particular d'ells i dels seus fills. A més, regalen a la Vila la formació musical d'uns xiquets per a cantar a l'església. Al respecte d'aquest regal, ho considerem una mena de contribució al poble a l'estil antic, en un moment de canvi on les antigues funcions del mestre de capella, formar els escolanets –ara en mans de la Música– estaven gairebé desateses per la diversificació de l'activitat musical d'aleshores, fonamentalment les comèdies.

Altres aspectes interessants són els que s'assenyala en el punt 4 de la contracta de Bócolo, segons el qual «no podrá ser reconvenido por las ausencias que el mismo haga con los yndividuos de la música [Música] de esta villa ni tampoco por las funciones públicas de ella». Si fem una cerca del terme «reconvenir» en aquell moment, trobem com a primera accepció del diccionari de la RAE: «Censurar, reprender a alguien por lo que ha hecho o dicho». Per tant, entenem que en la contracta s'accepta d'entrada que l'activitat primera de Bócolo és atendre les necessitats de la Música de la Vila. Finalment, i no menys interessant, és l'acceptació tàcita de que la Música d'Alcoi necessitava posar-se al dia, actualitzar-se, doncs sembla que els músics no sabien tocar «quartetos»: els prohoms no estaven disposats a renunciar a l'actualització

de les diversions musicals que probablement els havia aportat de sempre la Música com si d'una capella nobiliària compartida es tractara. Uns anys després, la Música continuava fent aquesta activitat en les cases. En abril de 1831, José Cantó (2011: 27) anota en la seua llibreta una actuació en la casa Jordà –l'actual Casal de Sant Jordi– per l'aniversari de Maria Milagro Puigmoltó en aquest termes: «día 19 función en casa Dn José Jordá 6 mucicos y fue cumple años de la Señora. Cantatas y Pruebas 90 rs».

L'Hospici alcoià de 1820

En gener de 1820, Alcoi viu la inauguració d'un hospici per a pobres gràcies a l'empenta d'una Junta de Caridad i amb l'assistència de tothom –nobles, militars, gremis, etc.– i de l'arquebisbe Veremundo Arias Teijeiro qui posaria la Casa sota la protecció de la Verge dels Desemparats. Francisco Merita (1820: 6-8) escriu una crònica dels fets

La víspera de la función, que fue el ocho de Enero, (...) se trabajaba en la limpieza de las calles, y en disponer la iluminación que habia de manifestar de antemano la alegría y solemnidad del día grande. Salieron varios propios en busca de músicas marciales que acompañaran las comparsas de moros y cristianos que forman los devotos de la fiesta de S. Jorge, los cuales habían de aumentar mucho mas el júbilo público. (...)

Todo así dispuesto, se aguardó con cierta impaciencia la venida del día nueve; pero este día amaneció lluvioso, y en extremo frio, por cuya causa se trataba de diferir la función; cuando habiendo hecho una suspensión el tiempo, el estrépito de las músicas, y el movimiento de la gente, dieron el señal para dar principio a aquella en el templo. (...)

Concluida en esta parte la función, todos los que habian asistido á ella siguieron acompañando a los Hospicianos á la casa de donde habian salido, llenando el aire de alegres estrépitos marciales las bandas de músicos y los tiros de los festeros de S. Jorge.

Amb nom propi

Francisco Bócolo Vallés, violinista

Sabem que era natural de Segovia i estava casat amb M^a Francisca Trijueque quan el 19 de gener de 1809 és batejat en la col·legiata de Sant Nicolau d'Alacant el seu fill Pedro, segons consta en el corresponent llibre sacramental.

Va estar músic en companyies de teatre a Palma de Mallorca entre 1811 i 1812 (Esteve 2016: 192 i 214). De Palma sembla passar a Alacant, on va estar membre de la capella de Sant Nicolau entre desembre de 1816 i setembre de 1819 (Flori 2003), immediatament abans de venir a Alcoi. No sabem exactament molt de temps va estar a Alcoi, així que suposem que marxa al finalitzar el contracte de dos anys (AMA 001255: 127v-129r). Posteriorment, el trobem relacionat amb tasques de gestió al servei de la Casa d'Osuna, un centre de producció musical de rellevància en el seu temps. Juan Pablo Fernández en la seua tesi doctoral (2005: 254-55) assenyala que organitzava els balls, feia còpies i també arranjaments. Més endavant ens informa de la plantilla dels carnestoltes de 1828 al palau, els quals «estuvieron amenizados por un conjunto instrumental formado por tres violines primeros, dos violines segundos, un violonchelo, un contrabajo, una flauta, un clarinete y un triángulo». L'any següent, una formació semblant era dirigida pel mateix Bócolo (Fernández 2005: 552). Tota la seua tasca, doncs, corresponia a un model actualitzat del mestre d'una capella nobiliària.

Les darreres notícies del violinista ens parlen d'un home malalt, músic a Madrid en 1831 sota la direcció de Ramón Carnicer, qui informa favorablement la sol·licitud de Bócolo per quedar fixe en el teatre de la Comèdia i així evitar anar al de l'Òpera, desplaçaments que podien agreujar-lo. Pel que deduíem, aquests moviments eren habituals entre els professors de les orquestres (Lafourcade 2009 : 145-146).

Àngel Beneito (1999: 177) va descobrir aquest fullet de 14 pàgines i el va donar a conèixer. El relat de Merita, per a d'allò que ens ocupa, deixa a les clares que la «música marcial» o banda de música ja era la formació adient per acompanyar als festeros de Sant Jordi, però sembla que no tenia cada filà la seua música, sinó que se'n llogaven algunes per a tots. També crida l'atenció la proximitat de la gestió. Era possible fer-se amb una música marcial de hui per a demà, la qual cosa parla de proximitat geogrà-

fica i també de proximitat en la relació. No era una cosa completament nova, ja sabem de l'existència de músiques a Muro i Gaianes, per exemple. El silenci respecte a la capella és també notori ¿podem concebre una missa o un ofici amb l'assistència de totes les forces vives de la Vila i l'arquebisbe de «medio pontifical» sense música? La resposta és no, perquè pensem que els músics d'Alcoi van tocar i cantar a l'església, on els xiquets formats per Bócolo farien la seua funció: és a dir, haurien de fer-ho tot per força.

Fonts i Bibliografia general

Bibliografia citada

FLORI LÓPEZ, Ana María (2003), El magisterio de capilla en la colegial de San Nicolás de Alicante durante el siglo XIX. Panorama social y musical en la ciudad, [tesis doctoral presentada en la UPV].
FERNÁNDEZ GONZÁLEZ, Juan Pablo (2005), El mecenazgo musical de las casas de Osuna y Benavente (1733-1844). Un estudio sobre el papel de la música en la alta nobleza española, Universidad de Granada, Vol. I (tesis doctoral en línia). [<http://hera.ugr.es/tesisugr/15847044.pdf>], consulta: 12/04/2018]
LAFOURCADE SEÑORET, Octavio (2004), Ramón Carnicer en Madrid, su actividad como músico, gestor y pedagogo en el Madrid de la primera mitad del siglo XIX, Universidad Autónoma de Madrid (tesi doctoral en línia). [<http://www.cervantes-virtual.com/obras/autor/lafourcade-senoret-octavio-31659>], consulta: 12/04/2018]
FERRANDO MORALES, Àngel & TORRÓ GIL, Lluís (1997), «Un mestre de música a l'Alcoi de 1819: Francisco Bocolo», Revista de les Festes de Moros i

Cristians d'Alcoi, pp. 92-93.

CANTÓ, José (2011), Libro de las Noticias de Las Comedia quesean Representado desde el año 1825 hasta la Orapresente [ca.1825-1848], Alcoi, Llorens Libreros.

MERITA, Francisco (1820), Establecimiento de un hospicio en la villa de Alcoi, cuya apertura se celebró el día 9 de Enero de este año ... relacion, que comprende su origen, progresos y estado actual ... bajo el gobierno y direccion de la Junta de Caridad que dirige dicho Establecimiento, Valencia, Imprenta de Muñoz y Compañía.
BENEITO LLORIS, Àngel (1999), «Evolució dels establiments benèfic-assistencials al nucli industrial d'Alcoi» Àngel Beneito Lloris, Francesc C. Blay Meseguer & Joan Lloret Pastor (eds.), Beneficència i sanitat en els municipis valencians (1813-1942), III Seminari d'Estudis Sobre la Ciència, del 8 al 10 de maig de 1998, Ajuntament d'Alcoi / CAEHA / Universitat de València.

Arxiu Municipal d'Alcoi (AMA)
001255, Protocolo notarial de José Mataix Moltó (1818-1820)



Banda de la Milícia Nacional de Barcelona, ca. 1821. Xilografia que representa 10 milicians nacionals músics, incloent xiquets. Font: Fons Joan Amades, Generalitat de Catalunya.

LA MÚSICA D'ALCOI (1742 – 1842)

Les dues Músiques d'Alcoi

Mentre a Alcoi s'inaugurava un hospici, el pronunciament de Riego portava camí de triomfar. Al març de 1820, Ferran VII juraria la Constitució de 1812 i només tres anys després abjuraria d'ella fent restaurar manu militari –amb el suport exterior de la Santa Aliança i el interior dels reialistes– l'absolutisme, que no s'aboliria definitivament fins el seu traspàs al 1833. Tres anys abans però i després que nasquera, fruit del seu quart matrimoni, la futura Isabel II i per tal d'assegurar-li el tron va dictar una pragmàtica sanció per la qual restaurava el sistema de successió tradicional a Castella -derogat per Felip V- segons el qual les dones podien regnar si no tenien germans barons. Ofegava d'aquesta manera les pretensions del seu germà Carles Maria i dividia als seus súbdits en carlins i isabelins abocats a la guerra civil. Mort el rei absolut, el constitucionalisme liberal va tenir de nou el seu moment de governar, però les diferències internes, malgrat la redacció al 1837 d'una constitució de compromís, els portaria a la separació definitiva entre liberals moderats i progressistes a l'acabar la guerra en 1840.

Com si d'un reflex d'aquest estat de coses es tractara, la Música d'Alcoi es va dividir: els progressistes es quedarien amb la Vella i els moderats amb la Nova. Així doncs, els músics de la Vila, després de la Guerra del Francès, devien refer-se i modernitzar-se... i per descomptat atendre les necessitats de música a Alcoi. D'una banda als salons benestants i als cafés, d'altra, la demanda de música marcial a la festa de Sant Jordi, i, com habitualment, continuar atenent l'església i el teatre. I, en això arriba el Trienni, i

amb ell el primer pas cap a la definitiva caiguda de l'Antic Règim, cap a l'Edat Contemporània.

Milicians Nacionals i Voluntaris Reialistes: el temps de les milícies polítiques

Fent servir el model de les milícies anteriors, sorgiran en el segle XIX unes de noves que tindran com a característica el component polític. És a dir, no només es responsabilitzaran de defensar les poblacions i fer funcions policials (controlant accessos i camins dels pobles, conduint presoners, etc.), sinó que defensaran els interessos d'una opció política concreta: tota una novetat. És el cas de la Milícia Nacional mentre manen els liberals i dels Voluntaris Reialistes en temps de govern absolutista. Així tindrem en el Trienni Constitucional el moment en el qual la Milícia Nacional s'organitza per primer cop. Quan es restaure l'absolutisme serà substituïda pels Voluntaris Reialistes i després –entre 1833 i 1844– tornarem a tenir Milícia Nacional, anomenada primerament Milícia Urbana i posteriorment Guàrdia Nacional. Finalment, amb la dissolució d'aquest cos de civils armats, el govern moderat de González Bravo optarà per crear un cos professional per dur endavant aquelles tasques policials: la Guàrdia Civil. D'altra banda, també en el Trienni, apareixerà una milícia dita «activa» concebuda com un exèrcit de reserva i que serà l'origen dels batallons de reserva provincials, aquesta sempre sota el comandament de l'exèrcit regular.

Com es tractava de formacions identificades políticament, el govern de torn devia assegu-

rar-se d'armar als homes correctes, la qual cosa suposava una dificultat. Tampoc podien fiar-se dels voluntaris; si bé en un primer moment serien considerats adeptes al règim, amb el temps ser voluntari també s'interpretarà com una forma d'amagar altres intencions. Per això en 1820, en plena revolució burgesa-liberal, s'exceptua als jornalers i mariners del servei en la Milícia Nacional i s'obliga a no admetre ningú que no tinguera un cert nivell de renda demostrable (200 rals). Així, al llarg del Trienni aniran aprovant-se successius reglaments com a fruit dels quals apareixerà la Milícia Nacional Local, primer voluntària i després forçosa -dita també «legal»- i finalment totes dues refoses i de nou voluntària. Un darrer cos de milicians, la Milícia Activa es crearà al 1822, però aquesta ja serà concebuda com un exèrcit de reserva. Altres característiques d'aquesta milícia constitucional seran el nomenament dels oficials per elecció dels milicians –homes entre els 18 i 50 anys– i que la màxima autoritat era l'ajuntament constitucional.

Per tant, la Milícia Nacional Local constituirà un cos «de policia» sota l'autoritat municipal i fortament polititzat, és a dir, una mena de braç armat dels liberals. Les successives reglamentacions evidenciaran les diferències de pensament entre els liberals, així com el seu primer interès de classe burgesa, que no és altre que un nou model de la propietat. Per tant serà també el Trienni el moment en el qual la nova burgesia generarà la classe antagònica: els proletaris. Aquest procés a Alcoi és matiner. Dins la revolució burgesa-liberal del Trienni, els fabricants ja

per Jaume Jordi i Àngel Lluís Ferrando Morales



La bandera de La Primitiva amb la data de 1820, degué brodar-se en 1889, segons es desprén de l'acord de l'ajuntament de data 22 de maig en el qual s'accedeix a la sol·licitud del director de la Música Primitiva, Rafael Pascual, per tal de fer servir l'escut de la ciutat «en el estandarte que ha de presidir a la citada Corporación en el Certamen musical» (AMA 000096: 407) d'Alacant, previst aquell any. Informació facilitada per Ernest Llorens. Foto: cortesia de Josep Tormo Colomina.

feia temps eren una classe consolidada i vindran a adquirir un paper singular en el context nacional per la primera revolta luddita espanyola al 1821, que serà coneguda com «los sucesos de Alcoy».

I quan les Corts de Madrid en la sessió del 9 de març del 1821 es pregunten ¿què va fer la Milícia Nacional d'Alcoi per defensar la propietat i l'ordre? no podrà contestar-se res més que la milícia era «muy escasa por haber carecido de una mano enérgica que activase su establecimiento», o siga, estava formant-se. Com en tots els llocs, està clar que a Alcoi hi havia dificultats per armar a la milícia, però també no eren menys les dificultats per assegurar-se que aquesta milícia defensaria una nova legalitat, més enllà de la constitució, que no podia percebre's per la població sempre beneficiosa. Per tant, «los sucesos de Alcoy» de 1821 constituïran un element que permetrà als moderats qüestionar la utilitat pràctica de la mateixa milícia a l'hora de defensar a la classe social que l'havia impulsada.

La Milícia Nacional posarà l'accent en la música, per tant, mentre que per a l'exèrcit i les milícies anteriors la banda de música era un ornament i la banda de guerra una necessitat, per a la constitucional Milícia Nacional Local, la música havia esdevingut una necessitat major que el propi armament. El cas de Madrid resulta paradigmàtic en aquest sentit. Autors com Pérez Garzón (1978:134) destaquen que «resalta la importancia que adquirió la banda de música sobre otras cuestiones más urgentes, como el armamento o el uniforme».



L'ajuntament, que devia ser sabedor de la necessitat d'una direcció política per difondre les idees liberals, decideix impulsar la formació d'una «Sociedad Patriótica». Aquesta societat, segons l'acord de 18 de juliol de 1820, tindrà seu a l'escola de Miguel Cabrera, un dels considerats per autors posteriors com a possible director de la Música Vella. Cabrera, amb la tornada de l'absolutisme i les represalies als liberals, serà apartat del seu càrrec per assegurar que no contaminara les ments infantils amb «máximas erróneas» (AMA 000065: 137).

Les circumstàncies anaven a evidenciar allò que els regidors sembla ja intuïen a l'hora d'impulsar la Societat Patriótica: no hi havia tant d'amor a la constitució com semblava, o potser que allò que mancava fora l'estima a la revolució burgesa-liberal. I és que els canvis, especialment els relacionats amb la propietat, no sempre podien interpretar-se com a bons per la gent, la qual cosa portava a una situació confusa, doncs no

Gravat amb músics milicians nacionals. Font: Fisiología (sic) del Miliciano Nacional, Barcelona 1842, reproducció cortesia de la Biblioteca Universitària de Granada.

era possible acceptar la constitució sense acceptar les noves regles liberals. Era el moment de fer servir la propaganda, i l'art musical, pren el carrer (Pérez 1978: 134).

La Milícia Nacional en el Trienni Constitucional: notícies sobre la seua Música a Alcoi

Així apareix una notícia de la Música en majúscula en un acte polític a major glòria de la constitució i l'ajuntament. L'ocasió la va donar un fet sorprenent: el 24 de gener de 1822, la làpida de la constitució amaneix «emporcada», davant d'aquest atemptat l'alcalde s'adreça

al capítol per proclamar la seua posició i, entre d'altres coses (un «tablado» i «un suntuoso pabellón»), determina que «la guarnición de infantería y la Milicia Nacional de riguroso uniforme, se formen en parada en la misma Plaza con Música, todo a costa de los bolsillos particulares de los individuos del Ayuntamiento» (AMA 000065: 19 i s.). No sabem si van pagar a la Música –potser si, d'alguna manera, pel que podem deduir del modus operandi vist fins el moment dels prohoms front a la música– però altres despeses com el «tablado» i la seua pintura sembla les van incloure en «gastos de Milicias» (AMA 005695/002).

Fonts i Bibliografia general

Bibliografia citada

PÉREZ GARZÓN, Juan Sisinio (1978), Milícia Nacional y Revolución Burguesa, Madrid, CSIC.

Arxiu Municipal d'Alcoi (AMA)

000065. Libro de cabildos (1822-1825)

000096. Libro de actas (1889)

005695/002. Cuentas y libramientos varios (1820-1823)

LA MÚSICA D'ALCOI (1742 – 1842)

Les dues Músiques d'Alcoi

La següent notícia l'obtenim de la premsa. El Universal de Madrid en l'edició del 30 d'octubre de 1822 publicà una crònica datada a Alcoi el 8 d'octubre. L'assumpte és la recepció al coronel brigadier Manuel Febrer de la Torre, governador del castell d'Alacant i comandant interí de la seua recentment erigida província, en la que s'assenyala

a las cinco cuando llegó ya le esperaba formada la infantería y caballería local con su música (...) y aunque D. Bernardino Vitoria, capitán comandante de la milicia de infantería, y el marqués de Assereto que lo es de caballería trataron de arreglar al referido gefe, no lo permitió su modestia (...) Hizo que se interpolaran las filas de ambas tropas, lo mismo que las bandas y músicas (...) y así unidos entraron en la plaza de la Constitución: lo hermoso de la calle, la inmensa concurrencia del pueblo, la brillantez de la columna, el repique de las campanas, el himno de Riego que tocaban las músicas, y el entusiasmo cívico con que aquella marchaba, todo hizo magnífica la entrada de estos dignos militares.

També la premsa madrilenya (El Espectador, 26-3-1823, p. 3) es fa ressó d'un ball -per al qual degueren fer falta músics- en l'aniversari de «la Pepa» de 1823 en una petita crònica signada per B.V., possiblement Bernardino Vitoria. A banda de deixar constància de la presència musical ineludible per al ball, aquesta notícia ens confirma les habituals diferències entre liberals que van marcar el Trienni, momentàniament oblidades per tal de celebrar l'aniversari de la constitució. Uns dies després el mateix escrit es publicaria a Barcelona (Diario constitucional de Barcelona, 29-3-1823, p. 2), però en aquesta ocasió la redacció afegirà: «Sigan todos el ejemplo de Alcoy; que reine entre todos la confraternidad, que se destierre de entre nosotros todo nombre que designe partido, y que vengan rusos, austriacos y facciosos, que todos tendrán que sucumbir». Els esdeveniments vendrien a demostrar-li a l'anònim redactor barceloní que no podia estar més equivocacat, en tot.

La dècada ominosa

Alcoi tornarà a l'absolutisme. El 7 de juliol de 1823 els nous regidors juraran fidelitat al Rei –aleshores en mans dels constitucionals i el regne en situació de regència– i nomenaran el coronel Francisco Samper i Puigmoltó corregidor interí. En la mateixa sessió van començar les represàlies, com l'esmentada del mestre Miguel Cabrera. Uns dies després, 11 de juliol, començà a Alcoi la formació del recentment creat cos de Voluntarios Realistas (Berenguer 1977a II: 102). També a Muro s'organitza un altre batalló. Tot torna enrere, la província d'Alacant –nascuda en el trienni– també; i tornarem a ser Reino de Valencia. Els alcaldes desapareixen i tornen els corregidors. Però els aspectes relacionats amb la propietat i les noves tècniques de producció sembla no tenen marxa enrere. El descontent de la població rural alcoiana i d'altres indrets de les comarques per la industrialització s'evidenciarà en nous intents de destruir les màquines instal·lades a Alcoi (Cerdà 1981: 43).

El nivell de la repressió ideològica sembla desmesurada i absurda als nostres ulls. Un altre cop trobarem



Rafael Botella Serra (Alcoi, 1814 - Vitoria, 1892). Foto: wikimedia.org, sota llicència Creative Commons.

referències sobre la utilització política de la música. Potser siga adient mostrar alguns exemples concrets. Josep Vilaplana de 23 anys, un soldat alcoià de guàrdia en la porta «dels pous de neu» a Madrid va estar condemnat a sis anys de presó per «haber proferido cantares subversivos» (Diario Balear, 27-11-1824), probablement alguna cançoneta liberal. Cal esmentar que les cançonetes, sovint tenien doble lletra –absolutista i constitucional– de manera que escoltades de lluny podien fàcilment confondre's.

Més significativa encara per formar-se una idea de la repressió d'aquell temps és la instància que l'organista mn. Isidro Verdú adreça al corregidor el 28 de gener de 1825 (AMA 003224), en la qual diu

que para poder entablar cierta pretensión que se le ofrece en la Real Cámara le es indispensable una certificación de V.I. por la que se manifieste: de que su conducta así moral como política lo ha sido en todo tiempo arreglada a su estado sacerdotal amante de la única religión Católica Apostólica Romana, adicto a la soberanía absoluta de nuestro augusto monarca, el Sr. Dn. Fernando séptimo, sin haber intervenido en jamás a cosa que en lo más leve se haya opuesto a su carácter y sí al cumplimiento de su obligación en los años que tuvo a su cargo la enseñanza de niños de esta Villa y después la de Música de que entró organista en dicha Parroquia.

En aquesta instància, Isidro Verdú ens evidencia, entre d'altres coses una de ben important: l'ensenyament de la música i de les primeres lletres estan lligats al seu càrrec d'organista. A més, ens assegura que va restar al marge de la formació de la milícia, a l'inrevés d'altres clergues com ara el sotsxantre Antonio Cortés.

D'una o d'altra manera, Alcoi manté activitat musical, però no sembla que als reialistes es interessa massa

la música; o millor dit, sembla que la música s'associa amb els liberals. Berenguer (1977a II: 110) cita l'acta del capítol de 4 de juliol de 1825 en el qual i entre d'altres assumptes, es narren els fets de la nit del passat dia [dissabte] 25 de juny, que resulten difícils d'entendre fora de context. En la casa d'en Josep Jordà «habia unos ciegos cantando canciones patrióticas a nuestro amado Soberano» i també en la plaça de Sant Agustí, a casa d'en Tomàs Sempere «dos hombres aficionados, sugetos no fugitivos, ni desconocidos como se quiere suponer pues eran de la Villa de Callosa». A la plaça es va presentar el corregidor amb la ronda i comandant dels Voluntaris Reialistes i cridaren al comandant d'armes. Desferen la reunió amb un bàndol i tothom se'n va anar a sa casa perquè ningú havia sentit res més que vives al rei, tant en casa de Jordà com en la de Sempere. Al dia següent els Reialistes estaven «resentidos con el Sr. Comandante por haverles dicho en la noche anterior que se retirasen a sus casas pues tal vez serian otros de los de la música».

Aquesta idea de repressió de les manifestacions musicals, resulta il·lustratiu del sentiment del període. Si calia aclarir la posició d'un prevere organista i mestre, si calia reprimir manifestacions musicals de caire popular, si un reialista podia sentir-se ofès perquè el consideraren com algú «de la música», ben bé podria ser per considerar «la música» com alguna cosa propera al pensament liberal que calia extirpar. No debades un dels protagonistes del Trienni, Alcalá Galiano, va qualificar de «filharmònica» la revolució de 1820. I és que, des de la Guerra del Francès, la utilització política de la cançó popular va ser un fet. Així van néixer les anomenades cançons patriòtiques les quals, per al poble poc instruït del Trienni, s'havien revelat com una font d'identitat nacional-liberal «a la vez pedagógicas y movilizadoras» (Moreno 2014: 7). I clar, músics i ensenyants de música, fins i tot els clergues, podien ser sospitosos, investigats i, si calia, depurats.

La Música i el teatre des de 1820

Un dels pocs testimonis sobre l'activitat musical al teatre en aquest període ens la proporciona Ramón Climent, fruit de la seua recerca al voltant del Teatre Principal d'Alcoi. Es tracta de l'expedient obert per tal de proveir la plaça de conserge d'aquest Teatre en 1863 (AMA 003245/003). Un dels sol·licitants és José Pérez Gironés, un músic de la coneguda aleshores com a Música Primitiva, qui referint-se als seus mèrits, afirma:

Público y notorio a cuantos personas frecuentaban el Teatro por los años de 1820 a 1824 los grandes rendimientos que produjeron al Santo Hospital las funciones que a su beneficio daban los Aficionados de la compañía dirigida por D. José Cantó, y notorio y fuera de toda duda es también que uno de aquellos Aficionados, el principal (y dispénseme esta jactancia), era el que tiene la honra de dirigir a V.S. la palabra, pues cantando en aquella época de tiple en las tonadillas e himnos patrióticos que formaban el principal aliciente de las funciones, contribuyó más especialmente que todos sus compañeros al grato solaz del público y a los mayores intereses que percibió el piadoso establecimiento de caridad.

El repertori de cançó patriòtica i tonadilla -antece-

per Jaume Jordi i Àngel Lluís Ferrando Morales

Amb nom propi

Bernardino Vitoria i Esteve Serravalle, marquès d'Assereto

Els comandants d'Infanteria i Caballeria de la Milícia Nacional Local que apareixen en el relat de la benvinguda a Febrer de la Torre, ja es trobem en el contracte a Bócolo. Pel que fa a Vitoria cal dir que en la renda del «Vecindario» de 1820 declara ser peraire amb una renda de 23.900 rals, la qual cosa el converteix en l'home més ric dels qui contracten al violinista i mestre de música Bócolo. Bernardino Vitoria serà elegit diputat a corts en temps de l'estatut reial, en les legislatures de 1834-35 i 1835-36. Per la monografia de Isabel Burdiel (1987: 89) sabem que en la primera, va votar normalment en contra del ministeri de Martínez de la Rosa i que en la segona ja s'havia alineat amb l'oposició conservadora (Burdiel 1987: 287).

Del marquès d'Assereto sabem que és d'origen italià i arriba a Alcoi en 1813, ferit, al pas per la Vila del «Regimiento 1º de Italianos al Servicio de S.M. Británica» (AMA 003224). Es va casar amb Mariana Carbonell, tal i com ell mateix declara en un memorial presentat a l'ajuntament (AMA 000064: 334). És un dels contractants de Bócolo, el de menor renda. Manté activitat comercial a Alcoi i en 1822 inicia els tràmits per demanar carta de ciutadania espanyola (AMA 001232: 107v.). El govern de Leopold I de Bèlgica el nomenà en 1838, cònsol de Bèlgica a València.

Les accions militars al front de la cavalleria dels voluntaris alcoians li permeteren sol·licitar de Isabel II el títol de «comendador de la Orden americana de Isabel la Católica», dignitat que finalment obtindria en 1845 segons consta en el corresponent expedient de l'Arxiu Històric Nacional. Més endavant, al 1853, el trobem de secretari del general Prim en la seua expedició a Orient.

Escriu en francès alguns llibres de poemes èpics, com ara L'español en Afrique (Baden, 1843); Charles d'Autriche (Bruxelles, 1848); Ode aux Mânes de Napoléon (París, 1849) o Napoléon III en Italie (Paris, 1859). Als 79 anys Giovanni Boldini el retratarà a Montecarlo en 1869.



Esteve Serravalle, marques de Assereto, retratat per Giovanni Boldini al 1869. Foto: cortesia d'OcchioFantastico @Flickr.

dent de la sarsuela- està sobradament estudiat. Tot i això, resulta interessant testimoniar-lo a Alcoi en els anys del Trienni. No menys interessant pel que fa al nostre estudi, és comprovar que els músics d'Alcoi havien assolit el rol revolucionari no només al carrer nodrint la Música dels milicians sinó també al teatre, on lògicament un xiquet triple de bona veu -potser un dels formats per Bócolo- resultaria molt. D'altra banda, resulta evident que tot i adaptar el repertori a la finalitat política del període, l'Hospital continuava essent el primer interessat en les representacions com ho venia sent des del darrer terç del segle XVIII.

Finalment, la referència a la companyia no professional de José Cantó evidència la vinculació artística d'aquesta família. I, l'aparició d'aquest cognom en tasques relacionades amb el teatre ens permet suposar que les comèdies en un moment imprecís entre els segles XVIII i XIX podrien haver estat la porta d'entrada dels Cantó en el panorama musical d'Alcoi, un cognom que resultarà rellevant al llarg del segle al costat d'altres nisages més antigues ja documentades en la Capella: els Claver i els Almiñana. Val a dir que finalment serà Francisco Cantó Botella qui aconseguirà la plaça de conserge del teatre «por sus especiales merecimientos» i és que aquest Cantó no era altre que el director de la Primitiva en 1863. Fins ací la documentació consultada.

Faus (1901: 250) assenyala a Miguel Cabrera, el mestre de l'escola seu de la societat patriòtica i a José Cantó com dos dels possibles directors de la Música. Degué passar més d'un segle des

que arrebegara de fonts orals aquests noms, fins que al 2011 es publiqui una llibreta manuscrita per un autor anomenat José Cantó en edició facsímil (no sabem si es tracta de la mateixa persona, però ens resulta atractiu el possible parentesc). A manera de títol, en la portada apareix Libro de las Noticias de Las Comedias que sean Representado desde el año 1825 hasta la Orapresente [1848].

A banda d'anotar les obres que s'havien representat i detalls sobre les companyies, la llibreta de Cantó ofereix un munt de detalls explícits sobre l'activitat musical i artística desenvolupada. Així sabem que l'any 1826 i després de l'acostumat parèntesi que marcava la quaresma, el dissabte 8 d'abril s'hi va programar «cantatas y concierto» i a l'endemà –diumenge de l'octava de pasqua d'aquell any– hi va haver «concierto y cantadas y tonadilla».

La música per a la festa de Sant Jordi, també sembla tenir un retrocés en la dècada ominosa. En 1825 una representació dels 80 membres de la Concòrdia de Sant Jordi s'adrecen a l'ajuntament manifestant la voluntat d'ajudar en la despesa de la funció del patró i consegüentment, afegir «a tan solemne funció el gasto de iluminación al altar mayor de la parroquial, el sermón, música de iglesia, extraordinario de procesiones y campanas, alumbrado en la iglesia de San Jorge, en el frontispicio y hogueras». A més de fer-se càrrec «de 1.000 rls. que se pagan por los tambores, chirimitas y pitos que tocan en las formaciones de capitanes, alférez y caballos». No sabem en que va quedar la petició, però la xifra de mil

itals sembla molt elevada per a pagar tambors, dolçaines i flabiols. En qualsevol cas, queda clar que no eren anys fàcils i de fet, l'ajuntament no dona permís per a la festa de 1826 «por la situación deplorable de este Pueblo» (Berenguer 1977a II: 104-107).

Tanmateix, tres anys després la situació sembla estar una mica millor. Així, la instància presentada pels directors de la Concòrdia de Sant Jordi el 21 d'abril de 1829 en la qual exposen estar decidits a fer «una funció con misa y sermón en la iglesia parroquial en obsequio y destinada al patrón San Mauro». D'igual manera incideixen en que convindria fer-la el dissabte 25 d'abril «porque en este día podrían facilitar y conseguir cada una de las comparsas que se quedasen sus respectivas Músicas hasta medio día dándoles cualesquier friolera» i aconseguir amb això que «podrían salir a acompañar a San Mauro todas las

Filadas vestidas con el mismo uniforme de la función de San Jorge tocando todas las Músicas». El que ens interessa és que deixa constància de l'existència de comparses «con sus respectivas Músicas». En aquest cas, l'ajuntament reialista contesta que no pot ser altre dia de festa, així que o s'esperen al diumenge o «lo verifiquen el mismo día 24 antes del alardo» (Berenguer 1977a II: 115-116).

Els darrers anys d'absolutisme sembla que la música és millor tolerada. Un bon exponent el trobem a la capital del regne, on s'establirà en juliol de 1830 el Reial Conservatori de Madrid amb el nom de la seua protectora, Maria Cristina. Només uns mesos després veurà la llum la princesa d'Astúries i futura Isabel II. Dins dels primers alumnes de l'establiment, trobem a Rafael Botella Serra (Alcoi, 1814 – Vitòria, 1892) de qui ja se sap que ho era en 1832 (Conservatorio 1832: 23).

Fonts i Bibliografia general

Bibliografia citada

BURDIEL BUENO, Isabel (1987), La Política de los Notables: Moderados y avanzados durante el Régimen del Estatuto Real (1834-36), València, Edicions Alfons el Magnànim.
BERENGUER BARCELÓ, Julio (1977a), Historia de Alcoy (3 vol.), Alcoy, Llorens.
CERDÀ, Manuel (1981), Els moviments socials al País Valencià, València, Institució Alfons el Magnànim.
MORENO LUZÓN, Javier (2014), «Símbolos oficiales y símbolos nacionales en la España del siglo XIX: un difícil encuentro», Madrid, Universidad Complutense, Departamento de Historia del Pensamiento y de los Movimientos Sociales y Políticos, Seminario de Historia Contemporánea, (Documento de Trabajo en línia 2014/5). [http://www.ucm.es/data/cont/

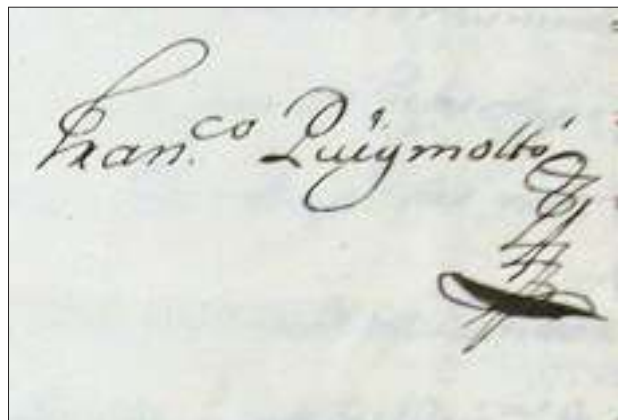
docs/297-2014-05-22 514.pdf], consulta: 12/04/2018]
FAUS GARCÍA, Gonzalo (1901), «Las bandas de música», Composiciones premiadas en el Certamen Científico-Literario iniciado por el Excmo. Ayuntamiento de la ciudad de Alcoy con motivo de las fiestas al patrono San Jorge Mártir y en conmemoración de la entrada del siglo XX: celebrado en la noche del 28 de abril de 1901, Imprenta de El Serpis, pp. 244-274.

Arxiu Municipal d'Alcoi (AMA)

003224, Instancias particulares sobre asuntos varios (1819-1867)
000064, Libro de cabildos (1817-1821)
001232, Protocolo notarial de José López de Garrosarri (1822-1823)
003224, Instancias particulares sobre asuntos varios (1819-1867)
003245/003, Expediente empleo conserje Teatro, (1863-1864)

LA MÚSICA D'ALCOI (1742 – 1842)

Les dues Músiques d'Alcoi (III)



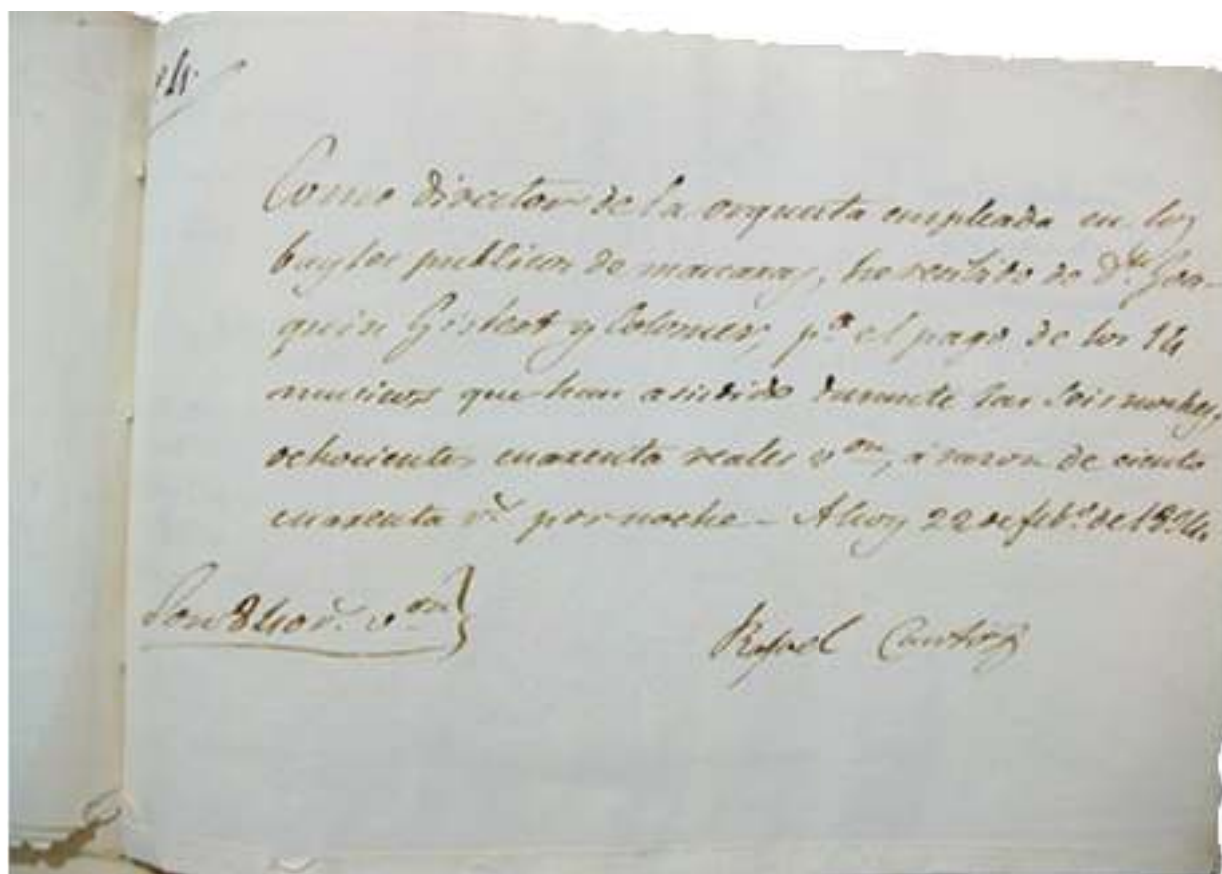
Signatura de Francisco Puigmoltó en un document de 1832.
Font: Arxiu Municipal d'Alcoi

És en aquests anys quan també trobem a Alcoi notícia sobre la que sembla una banda de música estable, associada a l'orquestra del teatre. La llibreta de Cantó ens ofereix notícia sobre la «música de bombo» per acompanyar «bolatines» i «función de cavalos» al Tossal entre abril i maig de 1831. Per cada funció Cantó (p. 27) anota 90 rals. Hi ha que fer notar que no fa cap comentari més, ho anota com una cosa habitual que feien els músics de l'aleshores Vila d'Alcoi. No farà el mateix quan el 11 de maig de 1843 anote la «primera vez que tocó la música Nueva de Bombo en la Glorieta». En aquell context, Cantó sembla respondre a una tasca d'ajustador de músics per al teatre i/o altres funcions en les quals la Música era requerida, adoptant diverses formacions en funció de les necessitats.

Als Reialistes, aleshores sota comandament de Francisco Puigmoltó, i també als músics alcoians en formació de capella, els trobem en els actes del jurament a la princesa hereva dels regnes i futura Isabel II organitzats per l'ajuntament en juliol de 1833. Trobem algunes dades d'interès però de ressons arcaïtzants, com ara una processó des de l'ajuntament a la parròquia «con las demas autoridades, gremios, corporaciones, combidados y danzetas», una «solemne Misa y Tedeum que se cantará con armoniosa música» i una parada militar dels Voluntaris Reialistes. De vesprada s'havia previst una processó «con varias músicas colocadas por toda la carrera». El primer dia anava per compte de l'ajuntament i els següents per compte dels fabricants i gremis, en tots els dies es programa música per la nit (Berenguer 1977a II: 126-128).

La segona etapa de governs liberals: Isabel II

Al morir Ferran VII, la reina vídua Maria Cristina ocuparà la regència fins 1841, any en que tindrà que exiliar-se i serà substituïda en el càrrec pel general Espartero qui ocuparà la regència fins el regnat d'Isabel II al 1843 amb el govern moderat de Martínez de la Rosa. És en aquest període de consolidació del règim liberal quan es produirà la gran transformació social fruit de la qual sorgiran les estructures que ja podem identificar com contemporànies. Una fita assenyalada són les desamortitzacions, les quals van permetre als burgesos (tots catòlics i amagats al darrere d'intermediaris, això sí) fer-se amb cases i terres a bon preu i estrenar la propietat deslligada, és a dir la propietat privada adient al mercat lliure capitalista que propugnaven. A més, i per a d'allò que ens ocupa, un munt d'an-



Rafael Cantó signa el rebut de 840 rals pels 14 músics que han tocat en les sis nits de ball de carnestoltes de 1834 i en qualitat de «director de la orquesta». Font: Arxiu Municipal d'Alcoi.

tics monjos i frares amb coneixements humanístics, científics –i també musicals– van quedar fora dels claustres i per tant, podrien dedicar-se a l'ensenyament. D'altra banda, molts dels antics convents es van poder dedicar a serveis públics, construint-se, entre d'altres, alguns dels teatres actuals: és el cas del Liceu de Barcelona i també del Teatre Principal d'Alcoi. Finalment, i no menys important, la definitiva ruptura entre liberals moderats i exaltats, encetarà la idea de partits polítics de dreta i esquerra, conservadors i progressistes, que ha arribat al nostre temps.

Els Voluntaris Reialistes van estar desarmats a Alcoi en un procés no exempt de conflicte, doncs sospitaven que entre les seues files s'amagaven alguns dels luddites i que ara anirien a formar part de les faccions carlines (Ardit 1977: 278). Efectivament, bona part dels alineats amb els Voluntaris Reialistes, esdevindran suport del germà del rei, Carles, i d'aquesta manera s'iniciarà la guerra civil, primera de les nomenades carlines. Immediatament tornarà la Milícia Nacional (anomenada Urbana en els primers anys) que encapçalarà la consolidació dels plantejaments liberals en els següents anys. D'aquest llarg període que conclou amb la concessió del títol de ciutat a Alcoi, els milicians nacionals tindran novament música, com abans formada a partir dels músics de la Vila. Ara bé, al final d'aquest període ja coneixerem els seus noms.

Ferran VII mor en setembre de 1833 i l'ajuntament d'Alcoi prepara la proclamació de Isabel II per als dies 24, 25 i 26 de novembre. Berenguer (1977a II:

130-133), extrau de les actes municipals el detall de la proclamació, que es va fer a la plaça de la Vila, la de Sant Agustí i la de Sant Francesc, sempre amb la participació d'una «música militar» que, malgrat la menció al «Regiment de Cavalleria Castilla 1er de ligeros», no podem deixar de pensar que es tracta de la Música de la Vila.

L'any 1835 l'únic que declara tenir l'ofici de músic és José Cantó (AMA 005461/007), de 60 anys i domiciliat al carrer major. Pensem que és José Cantó Jordá (ca 1776 - ca 1853) el pare dels Cantó Botella. En l'allistament a la Milícia Urbana de 1833 –ja sabedor el poble de la tendència filharmònica dels liberals– molts s'allisten en la milícia declarant l'ofici de músic (Ferrando 2010), i és precisament en la dècada dels 30 quan el cognom Cantó adquireix rellevància. A la documentació, sovint apareix lligat a les contractes de teatre, balls i també, lògicament, als músics de la milícia. Entre aquests Cantó, trobem al pare i als tres fills: Josep, Rafael i Francesc. Josep és el candidat a ser l'autor de la llibreta i Francesc, músic d'ordenança de la Milícia Nacional, és el considerat tradicionalment com a fundador de La Primitiva. L'altre fill, Rafael, músic major de la Música de la Milícia Nacional al 1844 és qui, des de 1834, coincidint amb Carnestoltes, organitzarà l'orquestra per celebrar balls de màscares a benefici de la milícia. Aquests balls seran habituals als anys següents.

L'Estatut Reial, pel qual es creava un parlament amb moltes limitacions encara, va estar sancionat per Maria Cristina el 10 d'abril de 1834 i l'ajuntament

per Jaume Jordi i Àngel Lluís Ferrando Morales

Amb nom propi

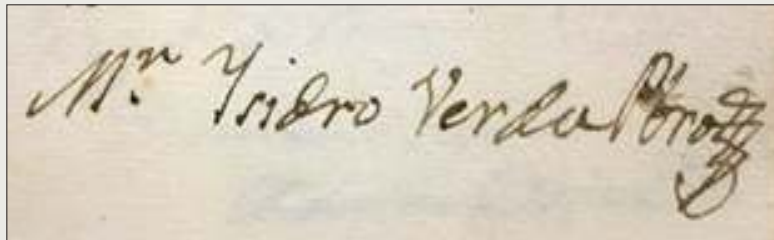
Mossén Isidre Verdú

En 1786 el suposem deixeble de l'organista cec de Santa Maria d'Alcoi Francisco Esparza, doncs signa la instància que aquell presenta a l'ajuntament en la qual Esparza demana l'exempció de l'equivalent el 18 de juliol (AMA 003671). En 1798, segons els llibres de comptes, ja ordenat de sotsdiaca, és mestre de primeres lletres amb un sou anual de 100 £ (Santonja 1998: 911).

En 1801 queda en primer lloc en l'oposició a organista d'Ibi, el tribunal estava format per Fra Francesc Pastor, franciscà organista del convent i parròquia de Xixona, Fra Josep Ripoll, organista del convent franciscà d'Alcoi i Francesc Esparza, l'organista cec de la parroquial alcoiana. Finalment l'ajuntament d'Ibi, patró del benefici, atorgarà la plaça al contestà Mn. Francesc Reig (Amaya 2012).

En abril de 1804 és mestre de l'aula de «escribir y contar», raó per la qual es contracten dos nous mestres de primeres lletres: Juan Armiñana en febrer i Josep Paya en abril (Santonja 1998: 910-912). Aquest Armiñana no és altre que Juan Almiñana i Martí, germà de Mn Joaquin, tots dos nets de Juan Almiñana, mestre de capella accidental qui presentà el seu memorial el 1723. Es a dir, tercera generació vinculada a la música alcoiana. Amb Paya, signarà al setembre de 1804, unes transaccions comercials de compravenda d'un habitatge les quals, entre d'altres detalls, ens informen de la seua condició de prevere beneficiat de la parroquial alcoiana (AMA 001042: 148v). Poc després, el 1819, adquirirà una horta a Agullent (AMA 001255: 9-10).

Finalment, el 28 de gener de 1825, demana certificació de fidelitat a Ferran VII pel temps que va estar «a su cargo la enseñanza de niños de esta Villa y después la de Música de que entró organista en dicha parroquial» (AMA 003224).



Signatura de mn. Isidre Verdú en un document de 1825. Font: Arxiu Municipal d'Alcoi.

Antonio Martínez (Madrid, ca. 1806-?)

Faus (1901: 50) diu que va venir de València a dirigir la banda de milicians, però el situa en el trienni. Cantó el situa en el segon període de la Milícia Nacional i ens informa que tocava molt bé el fagot («yso grandes abelidades con el fagot con toda la Mucica Melitar», p. 56), que actua al teatre com a «músico de companyia» (p. 57) de la formada per Pedro Imperial – probablement un altre artista valencià relacionat amb la Milícia– per a l'any còmic 1840-41. De fet, en el teatre de València al 1833 apareix Martínez amb l'orquestra sota la direcció del «signor Raimondo Vilanova». Segons deduíem de la informació de Subirá (1938: 21-22), la companyia es desfà després de l'any còmic 1834-35, «año de peste y guerra».

Ja desapareguda la milícia, en el padró de 1846, el trobem encara a Alcoi, amb l'ofici de celador (segons el diccionari de la RAE, «persona destinada por la autoridad para ejercer la vigilancia»). Natural de Madrid i casat amb Josefa Geral, natural de Cuarte, tots dos de 40 anys i domiciliats al carrer Verge d'Agost, 43.

Finalment, trobem referències d'un Antonio Martínez, segon fagot a l'orquestra del Teatre Reial de Madrid en els anys 1850 i 1852 (Diana 1850: XV).

d'Alcoi acordà publicar-lo el primer de maig. Un dia abans, en el Libro copiadore de órdenes del Batallón Milicia Urbana (AMA 005413: 8), s'assenyala que «acompañará la comitiva un Piquete compuesto de 1 oficial, 2 sargentos, 4 cabos y 26 Urbanos, y la Escuadra de Gastadores con las Bandas de Música y Tambores; y otro de 1 oficial, 1 sargento, 2 cabos y 15 Urbanos de caballería». Com veiem, la milícia té en aquest moment clarament definides les dues formacions. Cal assenyalar que els membres de la banda de guerra –tambors i cornetes– comptaven amb un haver fixe de 105 i 135 rals de bilió mensuals respectivament; és a dir, eren professionals. No és el cas de la banda de música, que eren milicians músics. Cal parar esment, en aquest moment, de la connexió de la Milícia amb el teatre. El mateix document assenyala que «para solemnizar más este tan señalado día, la Compañía Cómica ha preparado una brillante función, en su obsequio y a beneficio del batallón». De vegades veiem que els beneficis del teatre van a parar a mans de la Milícia, la qual cosa ens permet deduir l'interés de milicians, actors i músics en aquesta col·laboració que generava beneficis econòmics, artístics i, fins i tot, socials.

A la vista de les dades que ens han arribat de la dècada de 1830, podem aproximar-nos a un xifra de 14 músics pel que respecta a l'orquestra de ball, mentre que 12 o 15 músics podria un número raonable per a la «música de

bombo». Pel que respecta a un hipotètic sou, veiem que aquest oscil·la entre els 6 rals d'un acte senzill d'aquesta formació i els 10 rals d'un acte de major responsabilitat musical, com és el cas de les llargues nits de màscares. Per comparació, diguem-ne que al 1841, el capítol de la catedral d'Oriola ja no podia sostenir una capella de música estable, per la qual cosa contractava músics a raó de 6 rals per cada funció en la que participaven (Cuenca 1986: 417). Com veiem xifres semblants i amb poques diferències. Per tot el vist, no trobem explicació a la voluminosa xifra de mil rals de la qual es parla al 1825 per pagar tambors, dolçaines i flabials en l'àmbit de la festa de Sant Jordi.

El 22 d'abril de 1836, l'alcalde Francisco Abad Barceló (García 2013: 396), paperer i progressista, publica un bàndol que ens testimonia que la música al carrer, pel que fa a la festa de Sant Jordi era una realitat consolidada, doncs assenyala que «al romper las retretas se guardará el orden que corresponde a cada Comparsa, sin confundirse las músicas, pues, unas deberán esperar para principiar a tocar a que concluyan las otras» (Castelló 2011: 103). Sota la mateixa alcaldia, en 1838 s'inaugura el nou teatre, abans refetor del desamortitzat convent d'agustinians i, a hores d'ara, Teatre Principal. Es tracta d'un pas important per als progressistes, doncs faran que al nou teatre vinguen actors i cantants de renom del moment. Pe-

dro Montañó, Carlos Sentiel, Mariana Lewis ó Juan Jourdan, són noms que a hores d'ara potser no ens diuen res, però que en aquells anys eren reconeguts arreu d'Espanya.

Tornant als nostres músics, es beneficiaran de contactes amb artistes de cert nivell. En agost de 1840, Cantó (p. 60) assenyala que va venir una companyia d'òpera de Murcia i indica que «venia en la compañía 6 Mucicos y de aquí se ajustaron 9». Un any

després, el 10 de juny de 1841 (p. 69) en una nova companyia d'òpera amb Bellini en el programa, assenyala «de más bueno que se ha representado en Alcoy, seis músicos vinieron en la compañía y diez de aquí». Això ens dona una idea sobre el nombre de músics amb els quals podia treballar una orquestra d'òpera: 15 ó 16, pràcticament igual als 14 que apareixen en els balls i als 15 que hem deduït que podrien formar com a màxim la Música de Bombo.

Fonts i Bibliografia general

Bibliografia citada

BERENGUER BARCELÓ, Julio (1977a), Historia de Alcoy (3 vol.), Alcoy, Llorens.
SANTONJA CARDONA, José Luis (1998), Iglesia y sociedad en una villa valenciana: Alcoi (1300-1845), Universitat d'Alacant (tesi doctoral en línia). [<http://hdl.handle.net/10045/5566>, consulta: 02/01/2018]
AMAYA MARTÍNEZ, Francisco (2012), «Mosén Francisco Reig, organista de la villa de Ibi», Revista de la Comissió de Festes de Moros i Cristians en honor a la Mare de Déu dels Desemparats, pp. 326-331.
ARDIT, Manuel (1977), Revolución liberal y revuelta campesina: un ensayo sobre la desintegración del régimen feudal en el País Valenciano (1793-1840), p. 278.
FAUS GARCÍA, Gonzalo (1901), «Las bandas de música», Composiciones premiadas en el Certamen Científico-Literario iniciado por el Excmo. Ayuntamiento de la ciudad de Alcoy con motivo de la fiestas al patrono San Jorge Mártir y en conmemoración de la entrada del siglo XX : celebrado en la noche del 28 de abril de 1901, Imprenta de El Serpis, pp. 244-274.
SUBIRÁ PUIG, José (1938), «La Música en el Teatro Valenciano: apuntes históricos», en Música : Revista Mensual, 2, pp. 7 - 25.
DIANA, Manuel Juan (1850), Memoria histórico-artística del Teatro Real de Madrid, Imprenta Nacional.

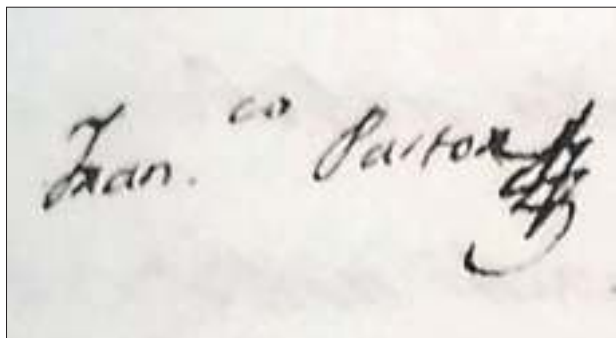
CANTÓ, José (2011), Libro de las Noticias de Las Comedia quesean Representado desde el año 1825 hasta la Orapresente [ca.1825-1848], Alcoy, Llorens Libreros.
FERRANDO MORALES, Jaume Jordi (2010), «Apunts sobre la Banda de Música de la Milícia Nacional», Ciudad de Alcoy (20 de novembre), pp. 24-25.
CUENCA TORIBIO, José Manuel (1986), «Las Memorias de Orihuela de D. J. A. de Albuquerque», Boletín de la Real Academia de la Historia, 183, 3, pp. 377-514.
CASTELLÓ CANDELA, Antonio (2011), «Las ordenanzas festeras de 1836», Ciudad (Extra Sant Jordi), pp. 98-103.

Arxiu Municipal d'Alcoi (AMA)

003671, Instancias, informes, memoriales,... sobre contribuciones, impuestos y arbitrios (1731-1810)
001042, Protocolo notarial de Luis Blanes (1811-1812)
001255, Protocolo notarial de José Mataix Moltó (1818-1820)
003224, Instancias particulares sobre asuntos varios (1819-1867)
005461/007, Padrón de vecinos para la confección de la matrícula... (1835)
005413, Libro copiadore de órdenes del Batallón Milicia Urbana (Nacional) (1834-1837)

LA MÚSICA D'ALCOI (1742 – 1842)

Les dues Músiques d'Alcoi (IV)



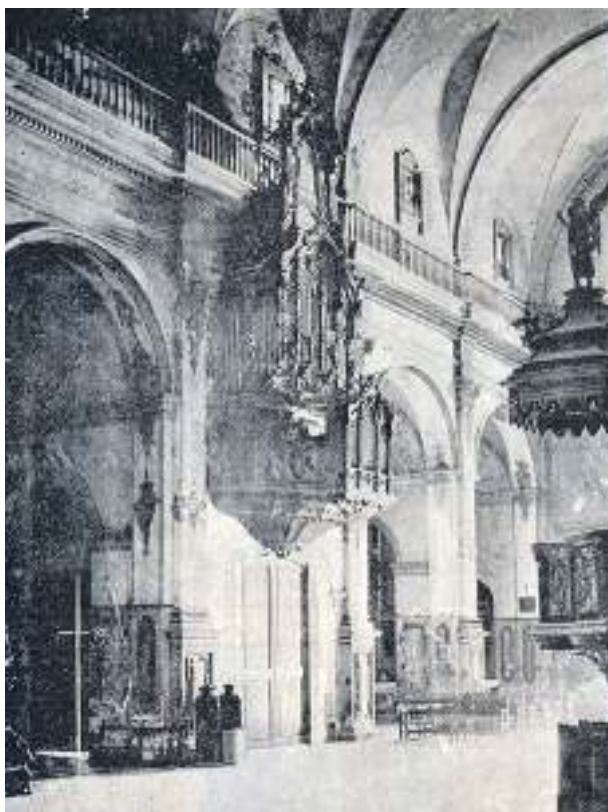
Signatura del prevere Francisco Pastor en el seu testament de 1851.
Font: Arxiu Municipal d'Alcoi

El clergat secular i regular: orgue i organistes

Al 1835 (AMA 000068: 47), el clergat alcoià estava format per 18 preveres, dels quals residien a Alcoi 17. La parròquia no tenia rector, feia les funcions d'ecònom mn. Miguel Tudela, tampoc hi havia plaça d'organista però sí de sotsxantre ocupada pel xixonenc mn. Antoni Cortés del qual ja sabem que es va allistar a la milícia. Pel que fa als regulars, la Vila d'Alcoi comptava amb 23 agustinians, 12 dels quals eren preveres, 8 «coristas» estudiants i/o novicis i 3 llecs. Dos dels preveres consten com organistes, fra Vicent Graus i fra Tomàs Nebot. El convent de recolets franciscans comptava amb 21 preveres, entre d'ells l'organista fra Josep Ripoll, 14 estudiants, 5 llecs i 5 «donados», 45 frares en total. A més, cal afegir 13 preveres, previsiblement ex-regulars secularitzats d'abans, entre els quals consten mn. Feliciano Miralles, professor de l'escola industrial i mn. Francisco Pastor, qui podria haver estat organista de Xixona al 1801. Comptat i debatut, a Alcoi residien 98 eclesiàstics al 1835. Òbviament, amb aquesta nòmina, no seria difícil nodrir de música les celebracions de la Vila ni aconseguir mestres quan calguera.

Pel que respecta a l'orgue, si fem una mica d'història i a tenor de la documentació conservada, podem parlar d'un primer instrument construït al segle XVI per l'orguener aragonés Pedro Serrano per a la primera parroquia d'Alcoi. Un pagament parcial de 85 lliures ens ha arribat dins un protocol del notari Josep Joan Alcamora amb data 10 d'octubre de 1554 (Ferrando 2006: 30). Dos segles després, Fermín de Usserralde es farà càrrec de la construcció del segon orgue alcoià que s'allargarà bastant en el temps per les condicions econòmiques precàries del moment. Encara que no podem parlar d'una data de finalització concreta, ni d'una seqüència clara de reutilització de l'orgue de l'antiga parròquia en la nova per manca de documentació eclesiàstica general, el document «Mejoras echas en el Organo de esta Parroquia» datat a Alcoi el primer d'octubre de 1836, que ens ofereix José M^a Soriano fruit del seu recent estudi sobre la parròquia alcoiana (2017) aporta dades ben interessants. Aquest informe signat per l'orguener Miguel Jarabo ens confirma, al nostre parer, la realització de l'orgue d'Usaralde –al menys parcialment– doncs fa menció d'algunes de les característiques d'aquell factor, com ara el registre bajoncillo de la cadereta (Ferrando 2006: 62).

Situant-nos en el segle que ens ocupa, tot i que són dades ja exposades, podem recapitular que al 1801 tenim com a organista al cec Francisco Esparza (que ho és des de 1786 fins la seua mort,



Orgue de Santa Maria d'Alcoi. Font: Sinesio Delgado (1897): España al terminar el siglo XIX, reproducció cortesia de la Biblioteca Municipal de Xàtiva.

aproximadament en 1809). D'Isidro Verdú sabem que és beneficiat al menys des de 1811 i la darrera notícia documental que tenim és la instància abans esmentada de 1825 en la qual reconeix ser organista de la parròquia i mestre d'escola. Ruiz de Lihory (1903: 30-31) cita a Joaquín Aparicio (Enguera 1796 - València 1851) com organista d'Alcoi des de «muy jóven» fins 1829. Francisco Bordera hauria de haver-se fet càrrec de l'orgue per aquestes dates, però no podem afirmar-ho amb rotunditat, més encara si tenim en compte que el seu ofici no constarà en els padrons municipals fins 1852. A partir d'aquesta data hi ha més publicacions contemporànies que fan referència a organistes posteriors, com ara mossén Camilo Jordà Botella (1819-1890) o mossén Emilio Pascual Pascual (1865-1913).

El 1841, arran la desamortització d'Espartero, l'estat es va veure en l'obligació d'assumir el manteniment de les parròquies, per la qual cosa va instaurar una nova contribució anomenada «de culto y clero», l'existència de la qual ens permet a nosaltres ara conèixer alguns detalls. Així sabem que a la parròquia hi havia 2 acòlits, un sagristà, l'organista i el manxador de l'orgue amb assignacions de 173, 1.600, 1.610 i 368 rals de bilió, respectivament. L'any 1844 li s'augmenta al sagristà Antoni Jordà 140 rals i suposem que l'organista és Francesc Bordera, encara que el document no inclou noms desafortunadament (AMA 002296/015). Sembla clar que no hi ha músics de plantilla a la parròquia i que els músics de la Vila participarien en ser necessaris. En

termes pràctics la presència d'Antoni Jordà, el pare del mestre Josep Jordà i Valor en la sagristia de la parròquia potser important per a d'allò que suposa assabentar-se de primera mà de totes les necessitats musicals que pogueren sorgir per canalitzar-les cap als músics pertinents, i clar està, ell ja s'havia allistat com a músic al 1833 i, amb el seu fill major Antoni, tots dos apareixeran al llistat de la Música de la Milícia Nacional de 1844.

Components de la Música Nova que signen els estatuts de 1842

(Berenguer 1977a II: 199)

Jorge Verdú
Rafael Valor
Rafael Valor, menor
Cristóbal Valor
Isidro Masiá
Agustín Masiá
José Masiá (fill d'Agustín)
Vicente Peidro
Juan Esteve
Tomás Valls
José Valls (fill de Tomás)
José Valor
José Valor, menor
Jaime Juliá
Juan Juliá
Ginés Lucas
Fernando Lucas
Santiago Moltó
Cristóbal Pastor
Rafael Abad
José Botella
Francisco Botella
Antonio Aura
Francisco Aura
Miguel Mengual
Francisco Payá i Botella
Pedro Serra
Vicente Ibáñez

Incorporats en setembre de 1843 (Valls 2010: 63)
Miguel Armiñana Grau
José Belda
Miguel Villalba
José Carbonell Pérez
Rafael Miralles
El temps de la Música Nova i el final de la Milícia Nacional

Els anys immediats a la formació de la segona entitat musical alcoiana venen marcats per la «revolució de 1840» en la qual es consuma la ruptura entre moderats i progressistes. La raó va ser la Llei d'Ajuntaments proposada pels moderats, en què, a més de retallar les competències municipals, es reconeixia al govern el dret de nomenar els alcaldes, cosa que era anticonstitucional segons afirmaven els progressistes. L'assumpte va arribar al punt de desplegar campanya contra la regent a fi de que no sancionara la llei, però davant la disposició a signar-la de Maria Cristina, cercaren el suport del general Espartero. Maria Cristina i Espartero es van trobar a Esparreguera i, a pesar de les recomanacions d'aquest, dies després Maria Cristina va sancionar la llei. Va ser l'inici de la revolta que va acabar amb l'exili de la reina Maria Cristina, un nou govern i la regència

per Jaume Jordi i Àngel Lluís Ferrando Morales

Des de la sagristia

Mossén Isidre Verdú

Antoni Jordà Botella, pare de José Jordà Valor (1839-1918) apareix com a sagristà en el padró de 1835, junt amb altres possibles empleats parroquials com el campaner Pedro Villel, nascut a Ojos Negros (Terol). (AMA 5461/007).

Al 1844 apareix en el llistat de músics de la Milícia Nacional, junt amb el seu fill major Antonio Jordà Valor i altres cognoms vinculats amb la Música d'Alcoi com ara els Armiñana/Almiñana, els Claver i, lògicament, els Cantó.

Com era costum el segle XVIII, trobarem molt temps després, en 1850, al sagristà fent de testimoni en escriptures relacionades amb el clergat (AMA 001281: 240). I al 1851 quan mn. Francisco Pastor atorgue testament, encara demanarà l'assistència al seu soterrar de tot el clergat, ara ja de les dues parròquies, «de las cofradias instituidas y fundadas en ellas y de la Capilla de Músicos» (AMA 001281: 364), com si res haguera passat.

de Baldomero Espartero. Cantó (2011: 59-60) ho conta així el 20 de juliol de 1840:

Vino la noticia de haber vencido Espartero a la Reyna sobre el proyecto de Ayuntamientos en Barcelona últimamente fue lo que quería Espartero que era Constitución. Hubo grande alborozo con la tal noticia, se tocaron las campanas y el día 24 por la noche en el teatro se iluminó, pusieron en el palco de la presidencia un cuadro en donde estaba D^a Isabel II en medio: a la derecha Cristina y a la izquierda Espartero. Los oficiales formaron la compañía de la guardia y con toda la Música Militar acompañaron al piquete a la Casa de Comedias.

Està clar que a Alcoi els progressistes amb la Milícia al capdavant no van dubtar en celebrar allò que ells van entendre com «haber vencido». Tot i això, encara quedava molt per dir, com ara la darrera paraula sobre l'organització municipal i amb ella el futur de la Milícia. Nosaltres ja sabem que, finalment seran els moderats els qui portaran l'aigua al seu molí. D'altra banda i pel que fa a l'esmentada Música, entenem que aquesta és la banda de música de la Milícia Nacional.

En 1842 tot l'ajuntament era de la Milícia, al capdavant de la qual figurava l'alcalde 1er Nicolás Santonja, fabricant de draps i capità de la companyia de caçadors (El Castellano, 6-1-1842, p. 3). Aquell any, en febrer de 1842, s'aprovaren els estatuts de la Música Nova. En el primer dels capítols citats per Berenguer, la Nova limita la plantilla a un màxim de 25 instrumentistes i la seua primera actuació és la Glòria de 1842 sota la direcció de Jordi Verdú. En octubre de 1843 s'aprova augmentar la plantilla en cinc places i en gener de 1844 s'acorda crear una capella sota la direcció de Vicent Ibáñez amb 19 individus (Berenguer 1977a: 199-200). Entre els 28 noms citats que apareixen en els primers estatuts, els únics que coincideixen amb la llista de la música de la Milícia son Rafael Valor

i José Valls.

Quan Faus conta la fundació de la Nova dient «reuniéronse una tarde en alegre merienda», expressa d'entrada una visió molt romàntica de l'assumpte, pròpia del temps en què ho escriu. Més significatiu ens sembla la limitació a 25 places que s'imposen els músics nous i com, només en un any, canvien de parèixer i passen a 30, xifra que coincideix amb la de la Música dels milicians. Aquestes xifres estan ben allunyades dels 16 ó 20 músics de l'orquestra del teatre. Això ens fa pensar que és la Música de la Milícia Nacional, amb la sempre fastuosa posada en escena que l'acompanya, el model al qual aspira la nova formació.

Probablement al darrere d'aquest augment de la plantilla ja estaria la idea dels moderats de continuar oferint en el futur, al menys en quantitat i vistositat, el mateix que els progressistes oferien al poble mitjançant la Milícia Nacional. És a dir, els futurs regidors municipals ja tenen clar que necessiten una Música i que eixa no podia ser la mateixa que fins aleshores, calia per tant animar la formació d'una de nova. Açò podria explicar ben bé la instrumentalització política a la que es veuran sotmeses les músiques alcoianes en els anys posteriors quan, al desaparèixer la Música de la Milícia Nacional els seus músics s'organitzaran en allò que a partir d'aquell moment s'anomenarà Música Vella. En qualsevol cas, l'aparició de la nova banda no anul·la l'activitat de la banda anterior com semblava fins i tot lògic, sinó que, ben lluny de fer-ho, reafirma la seua existència.

Músics de la Milícia Nacional (1844)

Entre claudàtors el segon cognom s/ recerca pròpia.

Rafael Cantó [Botella]
Rafael Cantó, menor [Santonja]
Francisco Cantó [Botella]
Francisco Cantó, menor [Payá]
José Cantó, menor [Botella]
José Cantó [Jordá]

Antonio Jordá [Botella]
Antonio Jordá, menor [Valor]
Rafael Jordá
Vicente Juan Claver
Vicente Juan Claver, menor [Armiñana]
Nicolás Claver [Armiñana]
Antonio Claver [Armiñana]
Joaquín García [Masiá]
Joaquín García, menor [Botella]
Rafael García [Botella]
Bautista García [Botella]
Miguel Santonja
Francisco Mataix
Camilo Botella
Rafael Valor (possible fundador de la Nova)
José Llopis
José Valls (possible fundador de la Nova)
Francisco Verdú
Carlos Vicens
Francisco Moya
Simeón Payá
Agustín Miró
Pelegrín Morató
Nadal Carbonell

Tornem a Cantó i la seua llibreta en la qual deixa constància de l'esdevenir de la Música Vella i continua la seua tasca de cronista musical. En octubre de 1842 diu que el dia 6 «se fué la Música a Albayda a la función de la Virgen del Remedio». Sembla que va ploure copiosament i un parell de dies després «determinó la Música, a pesar de lo que llovía, el venirse a Alcoi, vinimos y en la noche hubo comedia» (p. 77). Al maig de 1843 assenyala «dia 11, primera vez que tocó la Música de Bombo Nueva en la Glorieta, no dieron mucho gusto» i uns dies després -el 15 de maig- diu «en este dia devia tocar la música de bombo [Vella] en la Glorieta y no tocó por la comedia porque en la comedia tocó la orquesta» (p. 88). Tot plegat, Cantó parla de la Música sense distingir cap formació concreta, la qual cosa evidència el que ha sigut costum en la Música Vella fins fa ben poc: els músics compartien tasques en la banda, l'orquestra i la capella. Excepte per la referència a la «Música de Bombo Nueva», Cantó descriu tota la temporada sense referir-se en cap altra ocasió a la nova entitat, en aquest moment només banda, la qual cosa és coherent amb les dates vistes.

Després del pronunciament contra Espartero de 12 de juny de 1843, Antonio Vicens, el darrer alcalde progressista d'Alcoi, va estar substituït pel moderat José Espinós Candela. Expulsat Espartero, Isabel II serà declarada per les corts major d'edat

i proclamada reina constitucional en novembre de 1843. El govern queda en mans del moderats i això comporta la recuperació dels seus projectes polítics: «la supresión de la Milícia Nacional, la limitación de la libertad de imprenta, así como la reforma de la administración local». Concretament aquest de la reforma municipal és el detonant de l'aixecament encapçalat per Pantaleó Boné el 28 de gener de 1844, «uno de los episodios más violentos de nuestra provincia» (Pérez 2003: 184). Com és sabut, frustrar els plans de Boné li valdrà a Alcoi el títol de ciutat. La Milícia Nacional va ser fidel a l'alcalde moderat Espinós Candela i va fer front als de Boné. D'aquest moment data l'única llista coneguda de la banda de música de la milícia, la qual dóna fe de què els músics també van tenir que agafar les armes com a fet excepcional.

Carles Corbí serà diputat provincial per Alcoi des del juny d'aquell 1844, càrrec que mantindrà fins ser elegit alcalde d'Alcoi en desembre de 1845 (Pérez 2003: 663). Amb la seua elecció, s'iniciarà immediatament el relleu forçós entre les músiques. Cantó anota en febrer de 1846 els balls de màscares amb la Música Nova i a l'any següent, el sis de gener de 1847: «función de alcides por orden del Alcalde primero D. Carlos Corbí y quiso no fuese la Música Vieja sino que la que había de ir había de ser la Nueva, en efecto así se verificó». En agost d'aquell 1847 anota que la Música Nova està assajant per fer un dia d'òpera «veremos en que para», diu. I va parar en què efectivament el 7 de novembre «la Música Nueva les acompañó por dirección del alcalde Corbí. Amén».

Amb aquesta funció d'òpera culmina cinc anys després de la seua inicial formació l'establiment d'una Música nova a Alcoi. Nova, no només per haver-ne una de més antiga, sinó perquè va néixer en un temps nou en el qual els moderats anaven a modular el crit de llibertat de la constitució de 1812 amb l'autoritat dels petits nobles esdevinguts burgesos. Un nou temps en el qual no calia mantenir baix cap concepte idees ni institucions relacionades amb el progressisme ni molt menys amb el seu braç armat. Els músics d'Alcoi, ja dits vells aleshores, més per necessitat que per convicció com passa sovint, s'havien alineat amb els progressistes i havien passejat pels carrers el morrió dels milicians al compàs de l'himne de Riego. Arribats a aquest punt, això no podia tolerar-se. Amén, com diu Cantó.

Fonts i Bibliografia general

Bibliografia citada

RUIZ DE LIHORY, José (1903), La música en Valencia: diccionario biográfico y crítico, València, Establecimiento tipográfico Domenech, [ed. facsímil 1987].
CANTÓ, José (2011), Libro de las Noticias de Las Comedia quesean Representado desde el año 1825 hasta la Orapresente [ca.1825-1848], Alcoi, Llorens Libreros.
BERENGUER BARCELÓ, Julio (1977a), Historia de Alcoi (3 vol.), Alcoi, Llorens.

PÉREZ JUAN, José Antonio (2003), La Diputación Provincial de Alicante (1812-1874), Universitat Miguel Hernández (tesi doctoral en línia). [<http://hdl.handle.net/11000/1017>, consulta: 18/01/2018]

Arxiu Municipal d'Alcoi (AMA)

000068, Libro de cabildos (1835-1836).
002296/015, Presupuestos de gastos del Culto Parroquial (1841-1844)